

TANULMÁNYOK

FAZEKASMŰHELY AZ AQUINCUMI CANABAE DÉLI RÉSZÉN¹

VÁMOS PÉTER*

A cikkben a szerző az aquincumi katonaváros déli részén (Lajos utca–Nagyszombat utca) feltárt fazekasműhely kemencéit és termékeit vizsgálja. Elemzésükkel és a műhely körzetében előkerült nagymennyiségű terra sigillata anyag kiértékelésével meghatározza a fazekastevékenység időrendjét, és rövid vázlatot ad a vizsgált terület kronológiájáról.

1995-ben a Budapesti Történeti Múzeum Aquincumi Múzeuma ásatást végzett a Lajos utca–Nagyszombat utca találkozásánál fekvő nagy-kiterjedésű, mintegy 3500 m²-nyi területen, ahol számos római objektum került feltárássra. A tekintélyes mennyiségű leletanyag (elsősorban kerámiatöredékek, melyek száma az eddig beletárolt kilencezernyi töredék alapján kb. 25 ezer darabra becsülhető) még feldolgozás alatt van, így e cikkben a lelőhely délkeleti sarkában jelentkező edényégető kemencék és a hozzájuk tartozó leletanyag, továbbá a szűkebb környékükről előkerült terra sigillaták kerülnek közlésre. Ez utóbbiak vizsgálata során, több esetben különböző, egymástól viszonylag távol lévő objektumokból származó, de egy edényhez tartozó töredékeket lehetett egymáshoz rendelni, illetve összeilleszteni. Ugyanez volt megfigyelhető a területünktől délre lévő 1999-es ásatás, továbbá a jelen munkában vizsgált zónán kívüli terület sigillata anyagával² is, ezért előbbieket esetében indokoltnak tűnt ezt az anyagot is a korábbival együtt vizsgálni.

A lelőhely leírása³

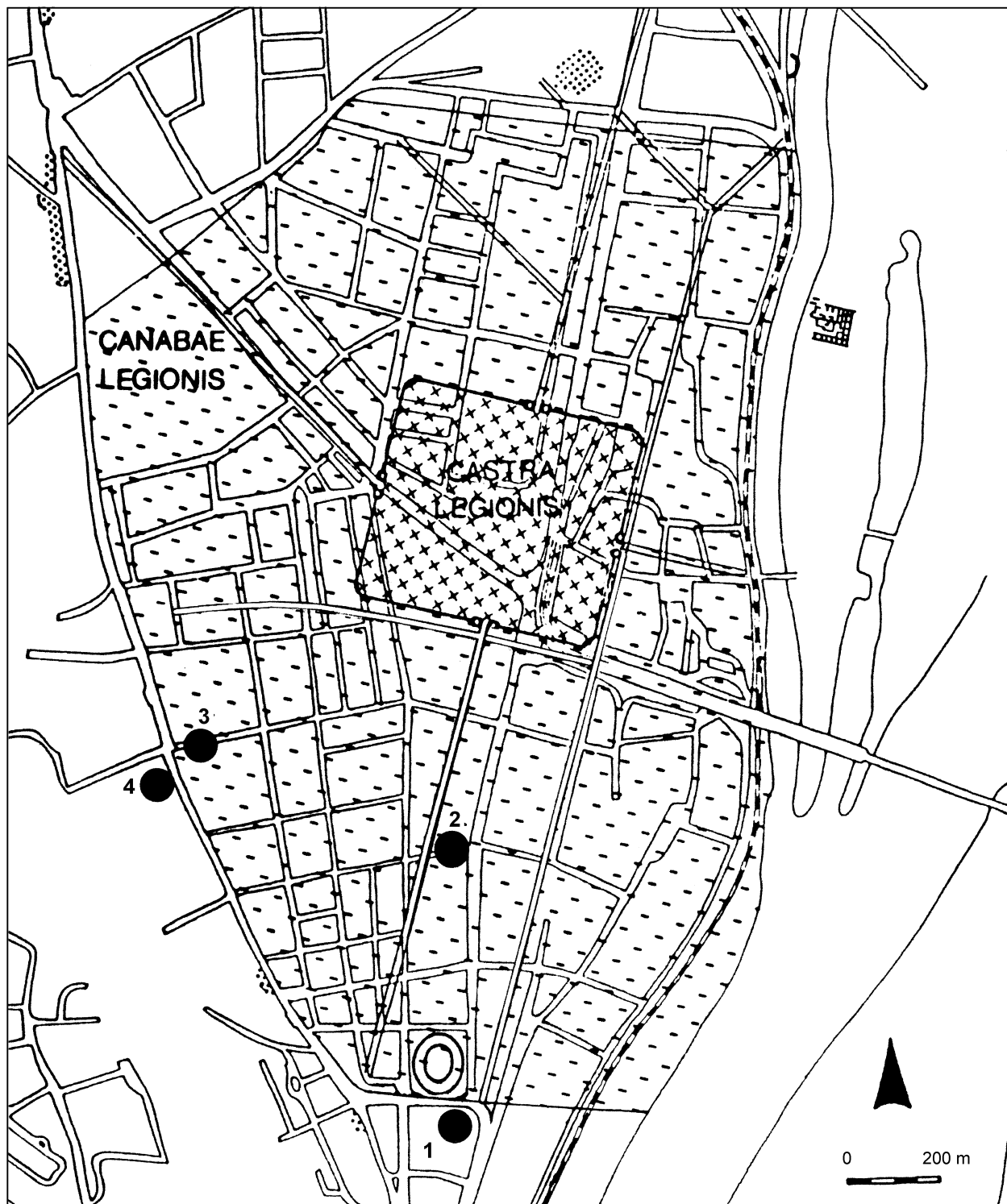
Területünk a *canabae* délkeleti régiójában, az *amphiteatrum* közvetlen déli szomszédságában, az egykori *limes* úttól keletre helyezkedik el (1. kép 1). A nagy-kiterjedésű felület (2. kép 1) északi sávjában az *amphiteatrum* déli bejáratához vezető kelet-nyugati, majd észak-déli irányú, árokkaal övezett út húzódott keresztül. A délnyugati zónában különböző tájolású árok, bizonytalan funkciójú cölöplyuksorok és kisebb hulladékgödörök helyezkedtek el. Ettől keletre – az ásatási terület déli és középső részén – három nagyobb (nagyreszt egy újkori épület alapozása és egy hosszas kelet-nyugati irányú Árpád-kori fal által roncsolva) gödörházként meghatározott beásás volt megfigyelhető. Tovább haladva keleti irányba, átlépve egy 80 cm széles és 50 cm mély V keresztmetszetű ÉK–DNY-i tájolású árkot (3. kép 7; 6. kép 1), jutunk abba a kb. 200 m²-es zónába (3. kép), ahol három fazekaskemence nagy mennyiségű kerámiaanyaggal és egy – erősen agyagos –, a félkész kerámiák anyagával megegyező színű betöltése alapján ülepítőgödörnek meghatározott, részben feltárt beásás jelezte, hogy itt fazekastevékenység folyhatott. A területet keletről további két ÉK–DNY-i irányú árok, míg északról egy nagyméretű, négyzetes alaprajzú, az altalajba 150–180 cm-ig bemélyülő beásás zárta. Ez utóbbi talán a kemencékhez tartozó műhely vagy raktárépület maradványa lehetett, melyet felhagyása után hosszú ideig szemetesgödörként használtak. Ezt a betöltésében talált tekintélyes mennyiségű kerámiatöredék (nagy-számú terra sigillatával) és állatcsontanyag su-

* Vámos Péter, Budapest, 1117, Szerémi sor 12/c.

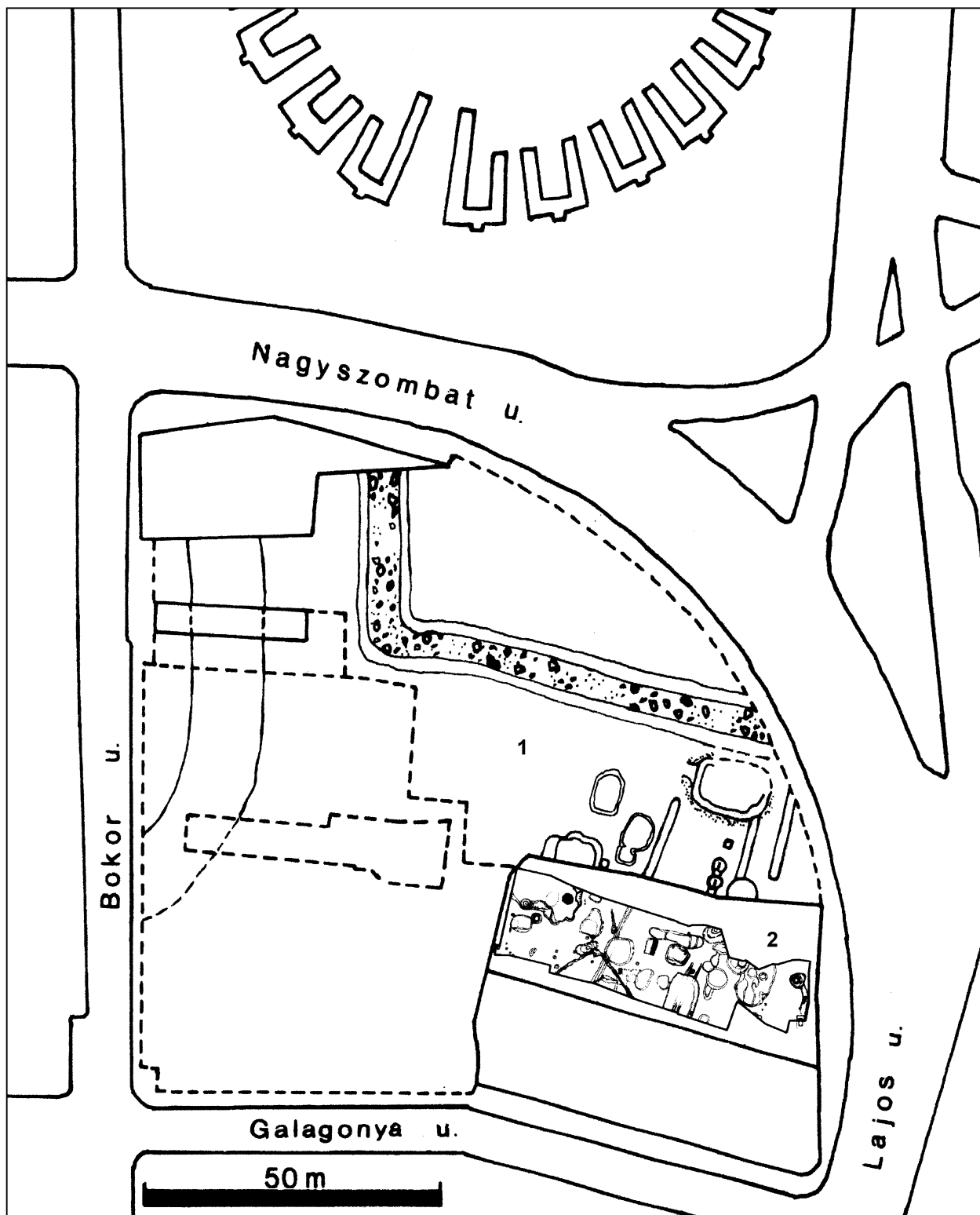
¹ Jelen cikk a 2002-ben megírt diplomamunkám átdolgozott és kiegészített változata. Munkámat sokan segítették, így köszönetet szeretnék mondani az Aquincumi Múzeum munkatársainak, Hable Tibornak a leletanyag átengedéséért és dr. Zsidi Paulának a feldolgozást segítő lehetőségek (restaurálás, rajzolás, természettudományos anyagvizsgálat) anyagi kereteinek biztosításáért. Továbbá konzulensemnek, dr. Gabler Dénesnek (MTA Régészeti Intézete) és dr. Tóth Máriának (MTA-Geokémiai Kutatólaboratórium) a röntgen pordiffrakciós analízis eredményeinek régészeti szempontú értékelését megkönnyítő tanácsaiért. Az ábrák elkészítésében Búzás Gabriella és Szentesi Balázs volt segítségemre, munkájukat ezúton köszönöm.

² Márton András közli őket az *ArchÉrt* következő számában. A tőle kapott információkat ezúton köszönöm.

³ Az ásatásról készült rövid beszámoló: HABLE 1996, 29–39.



1. kép. Fazekasműhelyek a *canabae* területén
1. Lajos utca-Nagyszombat utca; 2. Selmeci utca; 3. Kiscelli utca; 4. Bécsi út
Abb. 1. Töpferwerkstätten in dem Gebiet der *canabae*

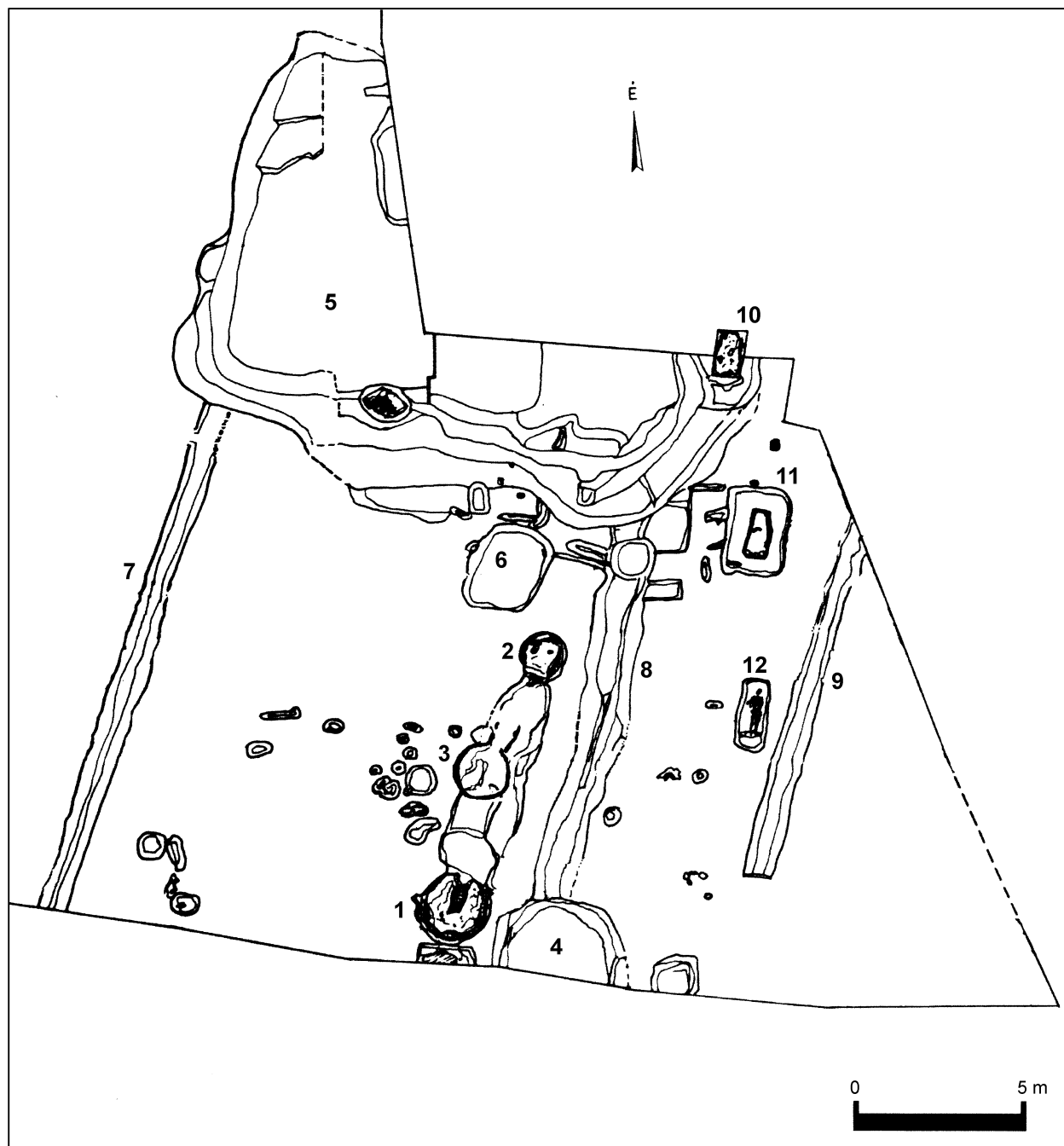


2. kép. A fazekasműhely és környéke

1. Az 1995-ös ásatás zónája; 2. Az 1999-es ásatás zónája

Abb. 2. Die Töpferwerkstatt mit Umgebung

1. Ausgrabungszone von 1995; 2. Ausgrabungszone von 1999



3. kép. A fazekasműhely területe

1. Kemence (128-as obj.); 2. Kemence (105-ös obj.); 3. Kemence (119-es obj.); 4. Agyagülepítő gödör (130-as obj.); 5. Gödörház (127-es obj.); 6. 133-as obj.; 7-9. ÉK-DNy-i irányú árkok (106, 103, 77-es obj.); 10. Bustum (140-es obj.); 11. Bustum (81-es obj.); 12. csontvázás sír

Abb. 3. Das Gebiet der Töpferwerkstatt

1. Ofen (Obj. Nr. 128); 2. Ofen (Obj. Nr. 105); 3. Ofen (Obj. Nr. 119); 4. Tonabsetzgrube (Obj. Nr. 130); 5. Grubenhaus (Obj. Nr. 127); 6. Obj. Nr. 133; 7-9. NO-SW gerichtete Gräben Obj. Nr. 106, 103, 77); 10. Bustum (Obj. Nr. 140); 11. Bustum (Obj. Nr. 81); 12. Körperbestattung (Obj. Nr. 78)

gallta. A kerámiák látványosan jobb minőséget képviseltek a kemencék anyagához képest. Elplanírozott omladékában és tőle közvetlenül keletre egy-egy bustum, míg kissé délkeletre egy csontvázás temetkezés volt megfigyelhető.

Az 1999-es ásatás tanúsága szerint a terület déli irányban tovább folytatódott, amit az áthúzódó objektumok jól mutatnak⁴ (2. kép 2).

⁴ HABLE 2002, 37-45.

Kemencék

Mint arra már fentebb utaltam, a vizsgált területen egy ÉK–DNy-i tengelyre felfűzve három kemence maradványa került napvilágra (4. kép).

A déli (4. kép 1; 5. kép) – továbbiakban „1. számú kemence” – kb. 170–180 cm átmérőjű, megközelítőleg köralaprajzú kemencének a felépítménye és rostélya már nem maradt meg (csupán annak indítása) (6. kép 2). Az agyagos altalajba vájt tüzelőteret egy 20–40 cm széles (valószínűleg előre elkészített elemekből kialakított), elkeskenyedő borda osztotta ketté. Teljes keresztmetszetében megmaradt 50–60 cm széles tüzelőfolyosója 60 cm hosszú lehetett, hamuzógödrenek nagy része már az ásatási területen kívülre esett.

Ez a típus már a LTD időszakról ismert ún. „békásmegyeri típusú”⁵ kemencék körébe sorolandó. A névadó lelőhelyen kívül még a Tabánban⁶ és Esztergomban⁷ előkerülteket említhetjük, mint LTD korú legközelebbi párhuzamokat. Európa kelták lakta zónájában igen elterjedt volt,⁸ de jelenléte már a Kr. e. IV–III. századi Itáliában is kimutatható.⁹ Pannoniai továbbélése az I–II. század folyamán figyelhető meg¹⁰ (Bicsérd,¹¹ Budapest – Kende utca,¹² Gellért Fürdő,¹³ Gázgyár(?),¹⁴ Mursella,¹⁵ Balatonfűzfő).¹⁶ Egyetlen kivételt képez egy balatonaligai példány. Bár a szerző nem tér ki rá, de az ábrák alapján úgy tűnik, hogy itt is erről a típusról van szó.¹⁷ Olyan IV. századi leletek és egy utólagosan hozzáépített kemence társaságában került elő, melyek egy népvándorlás kori keleti etnikumhoz tartozó fazekasmestert sugallnak.¹⁸ Ebben az esetben feltehetően nem a békásmegyeri típus provincian belüli folyamatos továbbéléséről van szó, hanem a barbaricumban valóban, még a későrómai időkben is használt megoldás,¹⁹ egy onnan származó mester általi alkalmazásáról.

A többnyire hosszúkás körteformájú, illetve kerekdedebb alaprajzú földbevájt és kitapasztott tüzelőteret egy hosszanti rostélytartó borda osz-

totta ketté. A bordát – ha nem a tüzelőtér mélyítése során középen meghagyott falból képezték ki²⁰ – agyagba rakott kövekből,²¹ vagy mint esetünk mutatja, előre megformált elemekből is kialakíthatták. A rostélyt általában 15–20 cm vastagra készítették és 5–10 cm átmérőjű, szabálytalanul elhelyezett lyukakkal látták el. Az égetőtér – a Kende utcai fazekastelepen kb. felemagasságáig megőrződött kemence alapján²² – félgömbformájú volt.

A másik alaprajzi megfigyelésre az északi kemencénél (4. kép 2; 7. kép 1) – továbbiakban „2. számú kemence” – nyílt lehetőség: az előzőnél jóval kisebb, 110–130 cm széles, enyhén ovális, (feltehetően) osztatlan tüzelőterű konstrukció szintén már csak a rostély indításának magasságáig volt megfigyelhető. 50 cm széles tüzelőcsatornájának felső része (a fölötte húzódó középkori fal alapárkának kialakításakor) beszakadt, csupán egy kb. 20 cm-es felmenő rész maradt meg. Ez a tüzelőcsatorna beletorkollik abba a (középkori fal és újkori beásás által bolygatott) mintegy 5 és fél méter hosszú, 2 m széles gödörkomplexumba (4. kép 4), aminek nyugati oldala középtáján egy harmadik, nagymértékben szétdőlt állapotban levő kemence maradványai mutatkoztak (4. kép 3) – továbbiakban „3. számú kemence”. Tüzelőterének megmaradt részlete alapján az előzőhöz hasonló, kisebb mérettel rendelkezett.

A 2. és (nagy valószínűséggel) 3. számú kemencék kisebb átmérőjű osztatlan tüzelőtere szintén az I–II. századra jellemző. Hasonló, kis méretű megoldást Salláról²³ és a gázgyári fazekasműhely első periódusából ismerünk.²⁴ Az említett szabálytalan alaprajzú, egymásra ásott és átszakadt falú gödrök alkotta komplexum egy része eredetileg a 3. számú kemence északra húzódó tüzelőfolyosója lehetett, és fűtése közösen történhetett a 2. számúéval, amire számos példát ismerünk.²⁵ (Egymáshoz való feltételezett viszonyukat lásd: 3. kép 3. kiegészítéseit.)

A kemencék betöltésének vizsgálata

Mindhárom kemencében (valamint a 3. számút körbefogó gödrökben) nagy mennyiségű kerámiatöredék volt. A dokumentáció és a leletanyag

⁵ NAGY 1942, 163.

⁶ BÓNIS 1969, 212.

⁷ MRT 5, 162.

⁸ DUHAMEL 1978–79, 60, Fig. 19 – elterjedési térkép.

⁹ CUOMO DI CAPRIO 1978–79, 24–26, I.b típus.

¹⁰ BÓNIS 1981, 11.

¹¹ BARKÓCZI 1956, 63–67.

¹² PETŐ 1979, 272–274.

¹³ Ibid., 281–285.

¹⁴ KUZSINSZKY 1932, 63, 43. ábra.

¹⁵ SZÓNYI 1981, 19–26.

¹⁶ KELEMEN 1980, 50–55.

¹⁷ BÓNIS 1993–94, 163, 13. ábra.

¹⁸ Ibid., 174–175.

¹⁹ BARKÓCZI 1956, 74; BÓNIS 1969, 212.

²⁰ BARKÓCZI op. cit., 66.

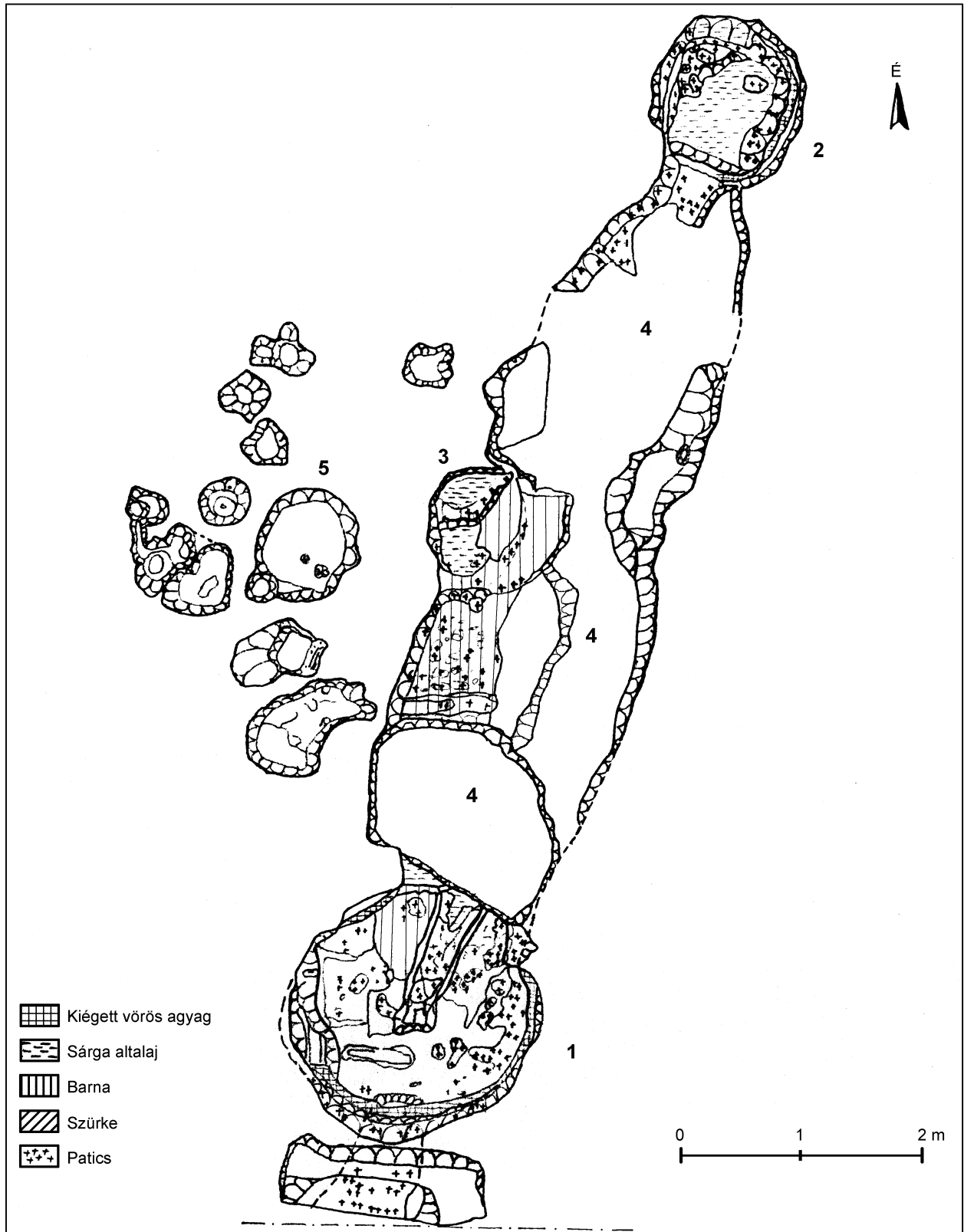
²¹ PETŐ 1981, 33–35.

²² PETŐ 1979, 273, Abb. 3.

²³ MÓCSY 1976, 157–158.

²⁴ PÓCZY 1956, 103–105, Abb. 7.

²⁵ KUZSINSZKY 1932, 57–58; BARKÓCZI 1956, 63; BÓNIS 1979, 102; PETŐ 1981, 33–35.

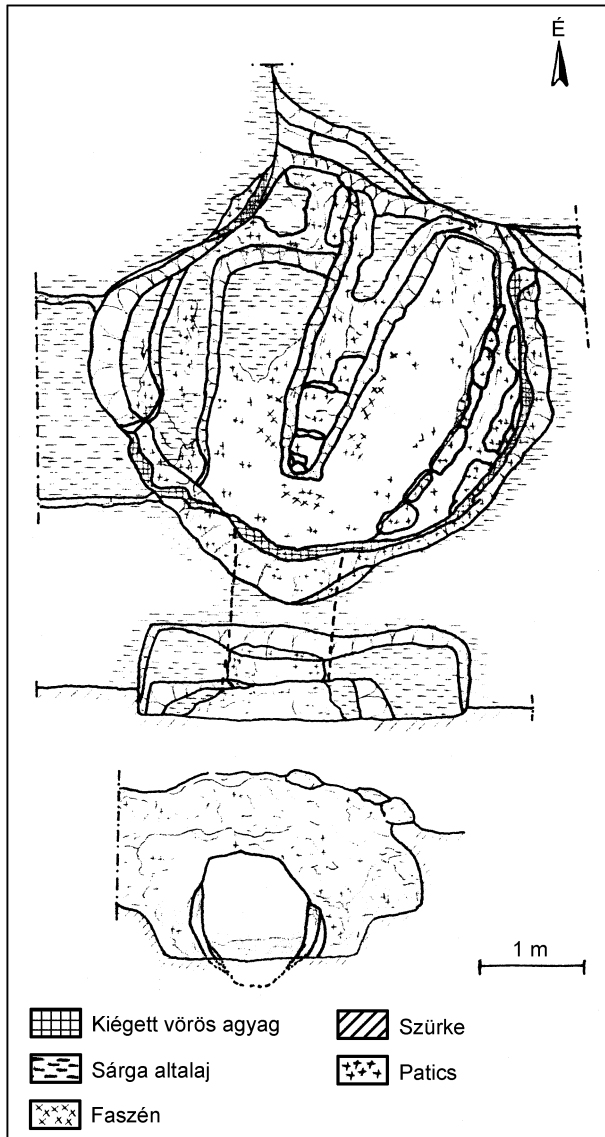


4. kép. A kemencék elhelyezkedése

1. 128-as obj.; 2. 105-ös obj.; 3. 119-es obj., a tüzelőtér megmaradt falával; 4. A kemencék közé ástott gödörkomplexum;
5. Cölöplyukak

Abb. 4. Lage der Öfen

1. Obj. Nr. 128; 2. Obj. Nr. 105; 3. Obj. Nr. 119, mit der erhaltenen Wand des Feuerraums; 4. Grubenkomplex zwischen den Öfen; 5. Pfostenlöcher



5. kép. 1. számú kemence (128-as obj.), a megmaradt tüzelőnyílással

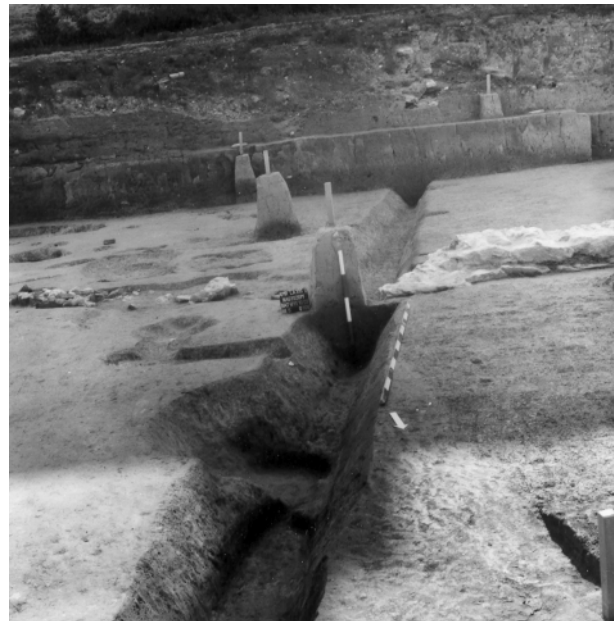
Abb. 5. Ofen Nr. 1 (Obj. Nr. 128), mit der erhaltenen Feuerungsöffnung

át tanulmányozása során nyilvánvalóvá vált, hogy egyik esetben sem áll fenn az a szerencsés helyzet, ami szerint égetés közben tönkrement kemence saját anyagát tanulmányozhatnánk. A betöltött anyag nagy része azonban mindenképpen fazekashulladéknak tartható (az azonosítás szempontjait lásd lentebb). A határozottabban háztartási hulladékra utaló néhány állatcsont, illetve üvegedény-töredék csupán a 2. számú kemence anyagában volt megfigyelhető. Ugyanitt lehetett a legtöbb (de itt sem nagy mennyiségű) idegennek tűnő (szintén háztartási hulladékhoz tartozó) kerámiát is elkülöníteni: egy *Conspectus* 34 formájú észak-itáliai terra sigillata másodlagosan égett oldaltöredéke (67. sz.), meghatároz-

hatatlan *amphora* -, egy-két vékonyabb falú edényhez tartozható festett, másodlagosan égett -, továbbá néhány pannoniai szürke tál díszítetlen oldaltöredéke, valamint dörzstáltöredékek. E két utóbbi típusból a másik kettőben is előfordult néhány darab.

Az említett sigillatátöredéken kívül egyéb, jobb datálóértékkel bíró lelet (pl. érem) nem került elő.

A betöltés vizsgálatakor szembeűnő volt, hogy ugyanazon típusok fordulnak elő mind-



1



2

6. kép. 1. ÉK-DNy-i irányú árok (106-os obj.);
2. Az 1. számú kemence (128-as obj.)

Abb. 6. 1. NO-SW gerichteter Graben (Obj. Nr. 106);
2. Ofen Nr. 1 (Obj. Nr. 128)

egyikben, sőt több esetben különböző kemencék-ből származó összetartozó töredékek is előkerültek. Ezen jelenségek miatt szükségtelennek tűnt az objektumonkénti külön elemzés, az anyag együttesen lett vizsgálva.

Összefoglalva: a három kemence felhagyása után azokat a körzetükből származó fazekashulladékkal töltötték fel. Hogy e hulladékot még ezek a kemencék produkálták, vagy pedig a területen tovább folyó kerámiakészítés melléktermékei-e, nem lehet eldönteni. Az anyag egységessége egy gyors lefolyású feltöltési időszakot sugall (ez alól talán a 2. számú kemence lehet kivétel, ami rövid ideig „szemetesgödörként” is



1



2

7. kép. 1. A 2. számú kemence (105-ös obj.); 2. Háromlábú edény levált alsó része

Abb. 7. 1. Ofen Nr. 2 (Obj. Nr. 105); 2. abgelöster Unterteil einer Dreifußschale

funkcionálhatott). Talán itt is azzal a – fazekas-telepeken nem ismeretlen – jelenséggel állunk szemben, amikor a már nem működő kemencéket feltöltötték, hogy a további munkák során elenyedetett talajon dolgozhasanak.²⁶

Lentebb megkísérlem bemutatni azokat a típusokat, amelyeket a kemencék betöltéséből úgy ítélt meg, hogy ebben a körzetben gyártották. A kiválogatás során a következő jelenségek figyelembevételét tartottam fontosnak:

- Rontott és deformált töredékek (ezért nagy valószínűséggel fazekashulladéknak tarthatók).
- Az előzőek anyagával és típusával megegyező ép (azaz nem deformált) darabok.
- Rossz égetési minőségű (nyers agyagszínű, meglehetősen puha vagy szürkemaggal rendelkező) töredékek.
- Az előzőek típusával megegyező, de jobban kiégetett példányok.
- Feltűnően nagy mennyiségben jelentkező típusok.

A leletanyag régészeti szempontú értékelése előtt kitérnék a természettudományos anyagvizsgálat eredményeinek ismertetésére:

Az MTA Geokémiai Kutatólaboratóriumában lehetőség nyílt arra, hogy néhány töredék (12 darab) és agyagminta röntgen pordiffrakciós analízisének segítségével bizonyos feltételezések természettudományos módszerekkel is megerősítést (vagy ha úgy adódik, módosítást) nyerjenek: Elsőként annak a feltevésnek az alátámasztására, hogy kerámiáink helyi, a környéken bányászott kiscelli agyagból készültek-e, és ha igen, lehetőség van-e a nem helyi kerámiáktól való elkülönítésre. Másrészt a viszonylag nagy mennyiségben jelentkező terra sigillata formákat mutató (Drag 18/31, Drag 27, Drag 33), de igen puha és erősen kopott bevonatú (első látásra westerndorfi vagy pfaffenhofeni műhelyeket sugalló, ugyanakkor sok esetben bizonyítottan helyi kerámiákon is jelentkező bevonatminőségű) töredékek eredetének tisztázására. A minták úgy kerültek kiválogatásra, hogy különböző összehasonlítási lehetőségek alakuljanak ki: A: *tripes* töredéke az 1. számú kemencéből (Ltsz 95.7.7994); B: nyers, kiégetetlen agyag színét mutató puha korsófül (Ltsz 95.7.8528) a 3. számú kemencéből; C, D: két különböző kivitelű fedőperem a 2. számú kemencéből (Ltsz 95.7.7483, 95.7.8523); E, F: két különböző kivitelű fazékalj a 3. számú kemencéből (Ltsz 95.7.8540, 95.7.8541); G: fazék igen puha, mállékony oldaltöredéke a 3. számú kemencéből (Ltsz 95.7.8542); H: formára nem

²⁶ BÓNIS 1975, 82.

azonosítható, de minőségi jegyei alapján bizonyosan *amphorának* meghatározható oldaltöredék a 2. számú kemencéből (Ltsz 95.7.8543); I: Drag 27-es formájú, kissé puha anyagú, erősen kopott bevonatú (a 18/31 és 33 formákon hasonló kivitelben jelentkező), bizonytalan eredetű csésze oldaltöredéke a „műhelyépület” betöltéséből (Ltsz 95.7.3583); J: lezouxi, Cinnamus műhelyéből származó Drag 37-es formájú tál peremtöredéke a 127-es obj. betöltéséből (Ltsz 95.7.165); K: nyersszínű *mortarium* oldaltöredéke az 1. számú kemencéből (Ltsz 95.7.8544). További összehasonlítási lehetőségként három, a kiscelli agygrétegből származó, de ezen belül különböző helyről vett agyagminta és egy kiscelli agyagból készített elektromos kemencében 920 °C-on kiégetett kerámialap is vizsgálat alá került. A vizsgálat diffrakciós görbéit a 48–49-es képek diagramjai mutatják. A 48. kép 1. diagramján a kemencék betöltéséből származó és a műhelykörzetünkben gyártottnak feltételezett darabok vannak feltüntetve. A vizsgálat azonos alapanyagot mutat mindegyiknél, melyek leginkább a „kiscelli” agyagmintával (49. kép 2) mutatnak rokonságot. A 920 °C-on kiégetett mintával (49. kép 1) összevetve az is nyilvánvalóvá vált, hogy darabjaink ennél jóval alacsonyabb hőfokon lettek kiégetve: az égetési hőmérséklet egyik esetben sem haladta meg a 800 °C-ot (a minták az ábrán letről felfele haladva csökkenő égetési hőmérséklet szerint vannak feltüntetve). Ez a tény a puha, mállékony, foltosra vagy nyers agyagszínűre kiégett darabokon kívül részben magyarázatot ad a sokszor jelentkező szürkemagképződésre is. Ezt azonban nem csak az alacsony hőmérséklet okozhatja, hanem a kemence hirtelen felfűtése is (így az edények kérge gyorsan kiég, meggátolva ezzel a lehetőséget a belsőbb részen lévő ásványok átalakulására és bizonyos gázok eltávozására), illetve az áruk hőtartásának rövidege vagy hiánya is. Ez utóbbiakkal szintén számolhatunk mint égetési rendellenességgel.

A 48. kép 2. diagramján a H és J jelű minták (*amphoratöredék* és lezuoxi terra sigillata töredéke) vannak összevetve A-val (ebben a műhelyben gyártott *tripestöredék*), illetve I-vel (Drag 27-es formájú bizonytalan eredetű csésze) és K-val (*mortariumtöredék*) Ezek összehasonlítása során a biztosan helyben gyártott darab (A) látványosan elüt a biztosan importnak tartható mintáktól (H, J). Ennél sokkal fontosabb azonban az, hogy J minta (lezouxi terra sigillata) és I (Drag 27-es formájú csésze) nem mutatnak rokonságot. Ez utóbbi A-tól is elüt és inkább K-val (*mortarium*) lehet kapcsolatban. Mindezekből a következők vonhatók le: a már a vizsgálat előtt helyinek és

importárának meghatározott minták különbségét bizonyító eredmény inkább csak a vizsgálati módszer használhatóságát bizonyítja. Az azonban, hogy a Drag 27-es formájú csésze, amit korábban akár rossz minőségű közép-galliai árunak is tarthattunk volna (vagy a Drag 33 és 18/31-es formákon ugyanilyen kivitelben jelentkező agyag és bevonatminőség, melyek westerndorfi és pffenhofeni eredetű sugalltak), elüt a tényleges lezouxi összetételtől, megerősíti azt a korábbi sejtést, hogy az ilyen jellegű darabok esetében nem terra sigillatákról van szó. K-val (Aquincumban gyártott *mortariumnak* feltételezett) való kapcsolata és együttes elütésük a kiscelli jellegtől azonban további, megoldásra váró kérdéseket vetnek fel: Feltételezhető, illetve bizonyítható-e egy nem aquincumi, illetve ha mégis az, akkor nem a kézenfekvő megoldást választó – azaz nem kiscelli agyaggal dolgozó – műhely megléte, amely viszonylag jó minőségű terra sigillata utánzatokat és *mortariumokat* gyártott. Természetesen a minták viszonylag kevés volta nem elegendő a kérdés megválaszolására, a probléma megoldása túlhaladja e cikk kereteit. A végleges tisztázáshoz további vizsgálatok szükségesek. (Dr. Tóth Mária elemzését lásd Függelék.)

1. Háromlábú edények (*Tripedes*²⁷)

Elsődlegesen a lábak nagy menyisége hívta fel a figyelmet, melyek közt deformálódott darab is volt. A lábak mind egy típust képviseltek, közel azonos méretben: egy lekerekített végű, viszonylag széles és vastag, egyenes oldalú (ez alól két kivétel: a 6–7. sz. bordákkal tagolt darabok) konstrukció. Az égetési minőség, ezáltal a kapott színük is nagyrészt hasonló volt: sárgás-vörösesbarna (sokszor sötétszürke maggal), durvaszemű homokkal soványított kemény anyaggal és sötétszürke külső felülettel. A méret- és színbeli hasonlóságok ellenére, alapos vizsgálat után megállapítható volt, hogy nagyrészt csak egy-egy láb képvisel egy-egy edényt. Néhány esetben sikerült csak két összetartozó darabot találni, mindhárom együttes előfordulása pedig nem volt. Így a lábak alapján 20 edényt lehetett meghatározni. Ezekhez képest csupán 5 felső részt sikerült elkülöníteni, melyek közül egy esetben (1. sz.) egy hozzátartozó láb is előkerült.

A töredékek vizsgálatakor egy technológiai észrevételt is meg lehetett tenni: A legtöbb esetben a lábak nem letörtek az edénytestről, hanem leváltak az illesztési felület mentén (7. kép 2; 8.

²⁷ HILGERS 1969, 82.



1



2

8. kép. 1-2. Illesztési lenyomatok háromlábú edényen
Abb. 8. 1-2. Einpassungsabdrücke an der Dreifußschale

kép 1-2). Ebben a felületben és a jóval kisebb számban megmaradt oldaltöredék közül azokon, amelyekhez a láb tapadt, szabálytalanul körbefutó horizontális lapos bordák illetve barázdák voltak (8. kép 1-2). Valószínűleg a jobb összetapadás érdekében, a bőrkemény állapotban lévő edénytestnek ezekkel a barázdákkal érdesítették a felületét ott, ahol azt a csőtalpat terveztek felrakni, amiből egy éles szerszámmal (lenyomata minden esetben megfigyelhető volt a lábak oldalán) a lábakat kimetszették. Ezek felső részében a barázdák lenyomata lapos bordaként jelentkezik a leválás után. Amint azt a példák mutatják, a jobb lábrögzítésre való törekvés sok esetben (talán az alacsony égetési hőmérséklet miatt) sikertelen volt.

A *triples* használata Pannoniában és Noricumban a császárkor kezdetétől a II. század végéig, míg a Rajna-vidéken a III. századig követhető nyomon.²⁸

Eredete és funkciója sokat vitatott. Bónis szerint itáliai forma és a pannoniai típusok a késő

LT kori Noricum közvetítésével terjedtek el.²⁹ Schörgendorfer szerint LT eredetű, aminek előzményei már a kelet-alpi Halstatt kultúrkörben is megjelennek (ez alatt a csőtalpból kimetszett lábalkialakítás szokását érti – példái azonban csupán kimetszéssel díszített, alul zárt talpak!). A római korban elterjedt forma előzményét egy bibractei példányban látja.³⁰ Urban is Itáliában keresi a kialakulását, bár elismeri, hogy a Kr. e. 7. századra datált Vulci-beli példány és a Kr. e. 1. századi darabok között nincs összekötő kapocs. Így gyakorlatilag ez utóbbi Pó-vidéki (Ornavasso, Val d'Ossola), és Bern-Engelhalbinsel-beli példányokat tekinthetjük a legkorábbiaknak.³¹ Ezek még kézzel formáltak, akárcsak a császárkor kezdetére már igen elterjedt noricumai példányok korai változatai. Félgömb, vagy kissé laposabb tálformájúak, enyhén vagy erősebben behúzott peremmel, amit igen gyakran változatos számú és profiláltságú bordákkal tagolnak.³² A korongon készültek egy ideig ezeket a formai hagyományokat követik,³³ majd a lábak különböző (láb nélküli változatban gyakori – főleg horizontális peremű és S-oldalformájú) tálformákra „kerülnek át”.³⁴

Pannoniában valamivel később – Claudius korában – kezd elterjedni.³⁵ A legtöbb edényt a provincia Noricummal határos nyugati sávjából (Emona és Poetovio temetőiből és környékbeli lelőhelyeiről,³⁶ a noricumai halomsíros temetkezések áthúzódó, pannoniai zónája – idesorolva Savaria környékét is,³⁷ valamint a limes nyugati szakaszai³⁸) ismerik. A belső részeken és a keleti zónában, ha kisebb mértékben is, de szintén jól ismert lelettípus.³⁹

²⁹ BÓNIS op. cit., 24.

³⁰ SCHÖNGERDORFER 1942, 74.

³¹ URBAN 1984, 30–33.

³² ZABELICKY-SCHEFFENEGGER 1997, 127; HEBERT 1991, 282–283, Abb. 4, 5, 7.

³³ URBAN 1984, Abb. 13.

³⁴ Ibid.; PETZNEK 1997, 226–228.

³⁵ GABLER 1996–97, 264.

³⁶ BÓNIS 1942, 184–188; Emonához lásd még: PLESNIČAR-GEC 1972, T7/19–22; Poetoviohoz: ISTENIČ 2000, 66/6, 78/8, 114/6, 118/13; Nevioudunum: PETRU-PETRU 1978, LIII/6, LIV/17.

³⁷ BÓNIS op. cit., 184–188; NAGY 1964, 40–41; GABLER 1973, 163.

³⁸ Vindobona: BÓNIS op. cit., 184–188 – 5 darab; Carnuntum: ibid., GRÜNEWALD 1979, 46/1–4; GRÜNEWALD 1983, 46/18–29; PETZNEK 1997, 226–228; Arrabona: BÓNIS op. cit.; SZÖNYI 1973, VII/3.

³⁹ Sárvár: GABLER 1996–97, 264, 54/1; Keszthely: BÓNIS op. cit., 184–188; Balatonaliga: BÓNIS 1993–94, 158; Balatonfűzfő: KELEMEN 1980, 57, VI/1; Baláca: PALÁGYI-NAGY 2000, 120; Gorsium: FITZ-BÁNKI 1990, XXXVII/569, 570; Szakály: GABLER-HORVÁTH 1996, 155, 15/2,6,8; Sirmium: BRUKNER 1981, T84/66–69, 71–73; Bononia: Ibid., T84/70.

²⁸ BÓNIS 1942, 25; Legutóbbi összefoglalása: PETZNEK 1997, 226–228.

Készítésüket eddig Carnuntumban,⁴⁰ Brigetio-ban⁴¹ és Aquincumban (gázgyári fazekastelep,⁴² papföldi műhely⁴³) lehetett kimutatni. Ez utóbbi környéken újra nagyobb számban jelentkezik,⁴⁴ amit jelentősen megnövelnek a körzetünkben előkerült darabok is.

A telepeken is sokszor tömegesen jelentkező háromlábú edények egyértelműen cáfolják azokat a feltételezéseket, hogy valamilyen „sírkerámiáról” vagy egyszerű konyhaedényként kevésbé szóba jöhető tárgyról lenne szó.⁴⁵ A magdalensbergi mintegy 2200 peremtöredék képezte anyag vizsgálata alapján egyértelműen főzőedénynek tartható. A lábak megakadályozták a tálrész tűzzel való közvetlen érintkezését, ami (ha fedővel használták) főként párolt ételek készítésénél jelentett nagy segítséget.⁴⁶

Példányaink nem csak a lábkiakításban mutattak hasonlóságot, hanem a peremképzésben is: egy erősen behúzott, enyhe bordával tagolt peremű, leginkább Bónis XXIV/19 alaptípushoz hasonlóról van szó, melyen belül a behúzottság mértékében, a peremvégződés kialakításában és méretükben (19 és 27 cm között) figyelhetők meg kisebb (10. kép 5–9) különbségek. Ha teljesen megegyező analógiákat nem is, de hasonló peremmegoldásokat számos területről ismerünk. Akár már a Magdalensbergi Augustus – Claudius kori példányok,⁴⁷ vagy szintén az I. század első felére datált emonai sír mellélete⁴⁸, illetve a Flavius korban elplanírozott hulladékregéből származó carnuntumi darabok⁴⁹ mind ugyanebbe az alaptípusba tartoznak. Közelebbről egy albertfalvai,⁵⁰ és egy aquincumi polgárvárosból (jóval rövidebb lábbal) származó⁵¹ darabot említhetünk még. A 3–4. sz. lábtöredékek esetében megfigyelhető bordázottság meglehetősen ritkán alkalmazott díszítésmód. Egy sirmiumi és egy bononiai,⁵² a II. század második felére datált⁵³ példányon lehet még megfigyelni, de ezek lábkiakítása (hosszabbak és vékonyabbak) eltérő az itteniektől. A felsorolt analógiák alapján (a láb tagoltságára hozott példákat nem számítva – viszonylagos egyediségük nem tűnik korhatározó jellegnek) darabjaink készítési ideje – figyelembe véve a feltehetően későbbre tehető keletpannoniai megjelenést⁵⁴ – valamikor a Domitianus–Traianus kor tájékán lehetett.



9. kép. Hamvasztásos sír (*bustum*) (81-es obj.)

Abb. 9. Brandschüttungsgrab (*bustum*) (Obj. Nr. 81)

2. Horizontális peremű tálak (*Caccabi*⁵⁵)

Viszonylag nagyobb mennyiségben jelentkező töredékei – a peremek alapján 31 edényt sikerült elkülöníteni (biztosan *caccabus* aljként 11 volt azonosítható). Többféle égetési minőség képviseltette magát: a keményebb anyagú, színre általában a sötétebb árnyalataival rendelkező kiviteltől egészen a kissé puhább, világosabb színű áruig. Néhány repedezett darab is volt, olyan összeilleszthető példányokkal, melyek felülete és anyaga különböző színű volt, felvetve azt a lehetőséget, hogy egyfajta égetési hiba miatt talán már a kemencében elváltak egymástól.

2. Horizontális peremű tálak (*Caccabi*⁵⁵)

Ez a tálfajta valamikor a Krisztus előtti első század folyamán alakult ki Itáliában. Itt a korai példányok pereme még sima és szögletes végző-

⁴⁰ GASSNER–JILEK–SAUER 1997, 208.

⁴¹ BÓNIS 1975, 84, 8/18=10/26; BÓNIS 1979, 16/11.

⁴² Ibid; ZSIDI 1984, 371, 13/26.

⁴³ PÓCZY 1956, 124, 10/7, 8.

⁴⁴ Albertfalvi vicus: NAGY 1964, 40–45; SZIRMAI 1999, 33; Aranyhegyi árok menti temető: KUZSINSZKY 1932, 346.

⁴⁵ BÓNIS 1942, 25; GRÜNEWALD 1979, 56.

⁴⁶ ZABELICKY–SCHEFFENEGGER 1997, 127–129.

⁴⁷ Ibid., Abb. 2/9, 10.

⁴⁸ PLESNIČAR–GEC 1972, T7/19.

⁴⁹ GRÜNEWALD 1983, 46/22, 23, 24.

⁵⁰ SZIRMAI 1999, 170, 32/1.

⁵¹ NAGY 1964, 12. kép = 9/9.

⁵² BRUKNER 1981, T/70, 71.

⁵³ Ibid., 157.

⁵⁴ NAGY 1964, 40.

⁵⁵ HILGERS 1969, 40–41.

désű.⁵⁶ A barázdával való peremdíszítés szokása Tiberius idejében jelenik meg.⁵⁷ Ennek legkorábbi pannoniai példái Carnuntumból, Claudius kori kontextusból származnak.⁵⁸ Maga a típus ezidőtájt már kimutatható a Rajna és Duna menti korai táborok anyagában.⁵⁹ A Flavius kortól az addig ívelt oldalú hasi részen egy markánsabb törés kezd megjelenni.⁶⁰ Ez tulajdonképpen a klasszikus „Knickwandschüssel” – a Bónis-féle XXII/13 típus, aminek virágkora a Traianus–Hadrianus kor.⁶¹ Emellett a lekerekített profilú gyártása is tovább folyt.⁶² A II. században már általánosan elterjedt típus: mind a rajnai, mind a dunai tartományokban megtalálható, igen széles formai és méretbeli változatokban.⁶³ Megszűnése (területenként kisebb eltérésekkel) a II. század végére, illetve III. század elejére tehető.⁶⁴

Készítését – a széleskörű elterjedtsége alapján – minden nagyobb fazekaskörzetben feltételezhetjük. Aquincumban több műhelyben is kimutatható a gyártása: Bécsi út,⁶⁵ Kiscelli út,⁶⁶ Gázgyár⁶⁷ és az ún. katonai raktár melletti műhely.⁶⁸

A fent említett méreten és alapformán belüli változatosságot az itteni töredékek is bizonyítják. A típuson belül négy változatot lehetett megfigyelni: ténylegesen vízszintes peremkialakítás (2a1 – 10–11. sz.), enyhe rézsúvvel lefelé tartó perem (2b1 – 12–13. sz.), valamint mindkettő enyhén behúzott változatai (2a2 – 14. sz.; 2b2 – 15–18. sz.). A horizontális barázdával való díszítést (2–5-szörös) minden esetben alkalmazták. Az átmérők 14 és 30 cm között változtak. A megfigyelhető oldalprofilok többsége inkább egy enyhébben ívelő változatot mutatott (néhány esetben volt meg csupán az élesebb hastörés irányába való elmozdulás, de ezt is inkább csak a már cilindrikusabb felsőrész hangsúlyozta). Ezek a különbségek azonban nem takarnak időbeli eltéréseket. Egyrészt mivel a kemencék betöltése azonos kronológiai horizontot képvisel, másrészt egy enyhébb behúzás megléte vagy hiánya, illetve a perem vízszintes vagy rézsús kialakítása csupán az edényt korongoló fazekas

kéztartásának apró változtatásán múlik. (Természetesen kivételt képeznek az általánosan megfigyelt, és egy adott időszakhoz kötött megjelenési formák, így a fentebb említett díszítetlen perem a korai időszakban, a „Wandknick” Flavius kori megjelenése és kedvelt alkalmazási módja a Traianus–Hadrianus korban.) A carnuntumi anyag kapcsán Grünwald felhívja a figyelmet arra, hogy ez a típus igen gazdag és elterjedt formai változatokban képviseltette magát, ezért az analógiakeresésnek nem látja értelmét.⁶⁹ Gabler szerint a regionális eltérések miatt először a helyi műhelyek belső kronológiáját és tipológiáját kell kidolgozni, az időrend finomítása csak ezután lesz lehetséges.⁷⁰

A darabok pontosabb időrendi besorolásáról – az általános érvényű tendenciák figyelembevételével – annyit azonban kijelenthetünk, hogy az anyagban többségben levő lekerekített oldalú változatok egy korábbi, az éles hastörés elterjedése előtti időszakot sugallnak: a Flavius kor és a Traianus–Hadrianus virágkor közti évtizedeket.

3. Fazekak

Igen nagy mennyiségben fordult elő: a peremek alapján 166 darab edényt lehetett elkülöníteni (az aljak száma 63 db volt). Az égetési minőség változatossága a *caccabusoké*hoz hasonló. Néhány esetben ezek közt is előfordultak olyan darabok, amelyek feltehetően már égetés alatt elrepedtek és különböző színűvé váltak. Az első pillantásra sokféle típust sugalló anyagból alaposabb vizsgálat után három alapformát lehetett megfigyelni:

3a: Az enyhén rézsúsen kihajló egyenes, egyenletes vastagságú perem (ennek tiszta formáit a 19. és 20. sz. darabok képviselik), mely leginkább Bónis II/3, 6 és III/1 típusokkal rokonítható, azok kissé megnyúltabb testű, kevésbé vállas változatai. A forma kiképzése a késő LT fazekashagyományokból ered,⁷¹ használata az I–II. századra jellemző,⁷² de előfordulhat még a III. század elején is.⁷³ Díszítőelemként már hiányzik (és ez az összes többi lentebb tárgyalt típusra is vonatkozik) az LT eredetű⁷⁴ seprűs és fésülésszerű dísz, ami már jelzi a hagyományoktól való eltávolodást. Helyette az esetek többségében a

⁵⁶ VEGAS 1968, 38–41.

⁵⁷ PETZNEK 1997, 238–241.

⁵⁸ GRÜNEWALD 1983, 42.

⁵⁹ BRUKNER 1981, 182; PETZNEK 1997, 238–241.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ BÓNIS 1942, 23.

⁶² PETZNEK 1997, 238–241.

⁶³ SCHÖNGENDORFER 1942, 133; GRÜNEWALD 1979, 57.

⁶⁴ NAGY 1964, 29; TOPÁL 1981, 90; GABLER–HORVÁTH 1996, 155.

⁶⁵ PARRAGI 1971, 20. kép.

⁶⁶ PÓCZY 1956, 86, Abb. 4/6.

⁶⁷ Ibid., 106, 108–109, VII. 9., IX. 12. 14.

⁶⁸ Ibid., 101, IV/1, 3, 4, 6.

⁶⁹ GRÜNEWALD 1979, 57.

⁷⁰ GABLER–HORVÁTH 1996, 155.

⁷¹ BÓNIS 1942, 10; SCHÖNGENDORFER 1942, 80.

⁷² SCHÖNGENDORFER, op. cit. 107.

⁷³ TOPÁL 1993, 56. sír /1. – Leginkább 24. sz.-ra hasonlít.

⁷⁴ BÓNIS 1942, 10.

hasi részen körbefutó viszonylag széles barázdából kialakított sávot találunk. A peremvégződés lehet szögletes, vagy lekerekített. További apró kis módosításokkal, mint a peremvégződés erőteljesebb lekerekítésével (21. sz.), a külső sarok lecsapásával (22–23. sz.), a belső oldal enyhe benyomása révén egy lapos fedőfészek-szerű képződmény kialakításával (24–27. sz.) valamint ezek kombinálásával (28. sz.) változatos repertoárt lehetett kialakítani. Peremátmérőjük 12–16 cm, míg magasságuk 16–22 cm között mozoghatott (az átlagos méretet jól mutatja a teljes profiljában megmaradt 20. sz. példány). Kivételnek számítanak a kisebb méretű 26. és 29. sz. darabok. Maga az edényttest, ahogy azt a jobban megmaradt töredékek mutatják, egy hosszúkásabb, enyhén hasasodó, tojásdad forma.

A Vetus salinai II. század elejétől a Markomann háborúig tartó időszak (III–IV. föld-fa fázis és I. kőfázis) leletei közt találunk hasonló megformáltságokat (leginkább a 20., 25., és 27. sz.),⁷⁵ de jó analógiákat találunk a Királyfürdő I–II. század fordulójából származó leletei közt is.⁷⁶ A carnuntumi – feltehetően Flavius korban elplanirozott – „Schutthügel” leletei közül is számos hasonló darabot találhatunk.⁷⁷ Ugyancsak itt, ezt a típust és változatait Petznek⁷⁸ a Claudius kortól a IV. század elejéig tartó időszakra helyezi. Belső kronológiája azonban (a sokszor következtelen felosztáson kívül) részben a nyaki rovátkolásokra épül, amelyek darabjainkról teljesen hiányoznak (a legmagasabb zóna a 27. sz. esetében, de ez is inkább nyak alatti rész!), így Aquincumra vonatkozólag csak azt erősítheti meg, hogy az ilyen jellegű peremek főként a Claudius kor és a Markomann háború közötti időszakra jellemzőek. Helyi gyártása minden, ebben az időszakban működött nagyobb műhelykörzetben feltételezhető, de bizonyosan eddig a Gázgyár területén volt kimutatható.⁷⁹

3b: Amikor a perem vége fokozatosan vastagodni kezd, kialakul egy átmenetinek is tartható típus („Kolbenrand”). Klasszikus formáit szögletes és kissé lekerekített formában a 30–32. sz. peremek képviselik. Sajátos változatot képviselnek ezen belül a horizontálisan barázdált felső részű peremek (34–35. sz.). Egyedi kiképzést mutat a 33. sz. perem, ahol a megvastagodó rész külső oldalának alávágásával felül egy téglalap keresztmetszet alakult ki. Ezek a típusok több esetben

viszonylag nagyobb, néha már kisebb tárolóedénynek is felfogható méretben jelentkeznek. Peremátmérőjük 16 és 21 cm között változott. Időrendi besorolásuk azonos az előző típuséval. Mind az egyszerűbb, mind a horizontálisan rovátkolt kiképzésű peremekre jó analógiákat találunk Carnuntum több lelőhelyén is.⁸⁰ A 35. sz.-hoz hasonló darab a Vetus salinai III. föld-fa fázis anyagában került elő.⁸¹

Aquincumban eddig a Kiscelli úton⁸² és a Gázgyár területén⁸³ lehetett kimutatni gyártását.

3c: A „Kolbenrand” továbbvastagodásával jutunk el a másik nagy csoporthoz, a háromszög átmetszetű peremekhez.⁸⁴ Szintén gyakori, fazekakon megjelenő peremkiképzésnek tartható. Pannonia nyugati felében igen sűrűn fordul elő az I. század második fele és a II. század első felének időszakából.⁸⁵ A tartomány keleti részében Aquincum az, ahol szintén jelentkezik még.⁸⁶ Itt valószínűleg tovább lehetett használatban.⁸⁷ A Kiscelli úton⁸⁸ és a gázgyári műhelyben (ez utóbiban feltehetően a II. század második felére tehető a készítése)⁸⁹ a gyártásuk is kimutatható. Az itt készített peremek jó része viszonylag nagyobb, kisebbfajta tárolóedény-jellegű edényekhez tartozhattak. Az átlagos testmagasság a 38. sz.-hoz lehetett hasonló. Alapformáját kissé megnyúltabb nyakkal a 36. sz. darab adja, amire az említett sűrűbb előfordulású nyugati lelőhelyeken számos jó analógiát találunk, így pl. Savariában⁹⁰ vagy Carnuntumban.⁹¹ Egy másik változata – a T átmetszetű perem – nem mutatható ki ugyan anyagunkban, de az ebbe az irányba megindult fejlődést a 37. sz. perem már jól jelzi. Az említett két helyről erre a megfogalmazásra is tudunk példákat hozni.⁹²

Ezt a típust tehát a nyugat-pannoniai analógiák és a helyi sajátosságok figyelembevételével

⁷⁵ BARKÓCZI-BÓNIS 1954, 149–171, Abb. 20/18, 22/9, 27/15.

⁷⁶ KABA 1963, 10./19, 12/5, 18.

⁷⁷ GRÜNEWALD 1983, 54/20, 21, 55/1, 2, 20.

⁷⁸ PETZNEK 1997, 212.

⁷⁹ ZSIDI 1984, 14/28, 18/54.

⁸⁰ GRÜNEWALD 1983, 56/18, 19; STIGLITZ-JILEK 1997, 3/26; PETZNEK 1998, 25/472; PETZNEK 1997, 194. Itt az I. század vége és a II. század közepe közötti időszakra jellemző.

⁸¹ BARKÓCZI-BÓNIS 1954, 19/12.

⁸² PÓCZY 1956, 2/10, 16.

⁸³ ZSIDI 1984, 6/5.

⁸⁴ PETZNEK 1997, 202.

⁸⁵ Savaria: MÓCSY 1954, 172; BUÓCZ 1961, 236; Arrabona: SZÖNYI 1973, 33–34; Carnuntum: GRÜNEWALD 1979, 55; GRÜNEWALD 1983, 40; PETZNEK 1997, 204–207.

⁸⁶ KABA 1963, 9/7.

⁸⁷ TOPÁL 1993, 66, 87/178. 1 – II. század végére – III. század elejére keltezi a példányt.

⁸⁸ PÓCZY 1956, 2/17.

⁸⁹ ZSIDI 1984, 371–372.

⁹⁰ MÓCSY 1954, 3/5, 6/26. 1.

⁹¹ PETZNEK 1998, 10/134, 135.

⁹² Savaria: MÓCSY 1954, 9/39. 3; BUÓCZ 1961, 4/V. 2; Carnuntum: GRÜNEWALD 1979, 44/14, 15; PETZNEK 1998, 10/140.

az I. század közepétől a II–III. század fordulójáig használhatták Aquincumban. Lelőhelyünk darabjait, egyrészt a felhozott analógiák kronológiai helyzete, másrészt a leletkörülmények alapján valamikor a II. század első felére helyezhetjük. Ez a megállapítás – már csak az azonos kronológiai helyzet logikája alapján is – a fentebb tárgyalt (3a, 3b) peremtípusokra is érvényes.

4. Fedők (*Operculi*⁹³)

A három betöltésből a peremek alapján összesen 29 példány volt elkülöníthető (valamint 6 db, vélhetően nagyrészt a már regisztrált darabokhoz tartozó fogórész). A vizsgált anyag közé került egy, a 3. számú kemence környezetében lévő cölöplyukak egyikében talált, szinte teljesen ép (peremből hiányzik csak egy kisebb), de erősen deformált példány is (39. sz.). Ezen a darabon kívül még egy hasonlóan szembetűnő, rontott peremtöredék volt (42. sz.) (amelynek ráadásul törésfelületei is különböző színűek voltak, felvetve azt a már korábban tárgyalt lehetőséget, hogy a tárgy már az égetés során több darabra vált – a deformáltság csak megerősíteni tudja ezt a feltételezést). Az égetési minőség – hasonlóan a fentebb tárgyalt típusokhoz – változatos volt. A világos sárgásbarna, enyhén puha anyagútól a sötétebb szürke, keményebb kivitelig, sok esetben durvaszemű homokkal erősen soványítva.

A fogók mind azonos kiképzésűek voltak, lapos, fordított csonkakúp jelleggel. A peremek alapján két nagy csoportot lehetett kialakítani:

4a: lekerekített végű (néhánykor enyhén megvastagodva), és

4b: szögletesebb kiképzésű (egyenes, enyhén vagy kissé erősebben kiszélesedő variációkban) peremek.

Az első csoportba a 39–41. sz. darabok tartoznak. A peremvégződés egyenletessége (39. sz.) vagy duzzadtsága (40–41. sz.) azonban inkább véletlenszerűnek tűnik, mint szándékos kialakításnak, kronológiai szempontból nincs jelentősége. Maga a típus a kevésbé datálható peremkiképzések közé tartozik,⁹⁴ meglehetősen általános az I–II. század folyamán,⁹⁵ egyes területeken akár a III. században is megfigyelhető.⁹⁶ A 39. sz. példányunk egyenletes vastagságú végződésére jó analógiákat találunk Savariában,⁹⁷ Carnun-

tumban,⁹⁸ míg a 40–41. sz.-hoz szintén Carnuntumból⁹⁹ és Savariából,¹⁰⁰ illetve Aquincumból¹⁰¹ tudunk példákat hozni.

A második nagy csoport példányai közül a 42–43. sz. formák leggyakoribb előfordulását Carnuntumban a Flavius–Traianus korra tesszük,¹⁰² amit megerősíthet egy hasonló korú savariai példány is.¹⁰³ A 45. sz. az I–II. században,¹⁰⁴ míg a 44. sz. főként az I. század közepétől a III. század elejéig használt típus.¹⁰⁵ Az itt gyártott fedők tehát, ha pontosabb datálást nem is tesznek lehetővé, de mindenképpen beleillenek a leletkörülmények sugallta I–II. század fordulójának feltételezett időszakára.

5. Korsók (*Lagoenae*¹⁰⁶)

Viszonylag nagy felületű töredékei révén a leglátványosabban jelentkező edénytípus. A peremek alapján 89 individuumot lehetett meghatározni (ehhez járult még 60 darab alj). Égetési minőségük a puha anyagú, szinte kiégetetlen agyag benyomását keltő zöldesszürke színű daraboktól a keményre égetett vörössárga kivitelig terjedt. Az agyagot minden esetben finoman soványították. Egy esetben egy deformált aljtöredék is jelezte, hogy fazekashulladékról van szó (55. sz.).

Az anyag nagy részét (72%) a Bónis XXIX/1-hez hasonló egyfűlű, tölcséresedő, profilált peremkiképzésű edény kissé szélesebb, gömbölydedebb hasú változata képviseli¹⁰⁷ (5a1). A perem profiláltsága igen változatos (46–53. sz.). A legjellemzőbb méretet a 46–50. sz. peremek adják. A 2–4 osztatú szalagfülek minden esetben a perem alatt, nagyjából vízszintesen indulnak, és derékszögben támaszkodnak a has felső részére. Az alj megformálásánál szinte mindig törekedtek egy talpgyűrű szerű rész kialakítására (54–55. sz.).

A fennmaradt 25% további típusai: 5a2 – egy az előző peremfajtának erősen megvastagodott, szélesebb, kétfűlű – jellegében leginkább Bónis XXXI/4-hez hasonlítható – változata (3,4%)

⁹⁸ PETZNEK 1998, 55/1228.

⁹⁹ Ibid., 54/1161; GRÜNEWALD 1979, 33/12, 59/18.

¹⁰⁰ MÓCSY 1954, 7/32. 3, 13/60. 1.

¹⁰¹ NAGY 1964, 9/2.

¹⁰² GRÜNEWALD 1979, 64, 33/10, 59/14, 16.

¹⁰³ MÓCSY 1954, 11/52. 2.

¹⁰⁴ GRÜNEWALD 1979, 47–48, 33/1; EITTLINGER 1949, 99, 18/14; MÓCSY 1954, 6/29. 2, 10/45. 2; PETZNEK 1998, 1313, 1317.

¹⁰⁵ PETZNEK 1997, 266–267; MÓCSY 1954, 4/25; GRÜNEWALD 1979, 33/10, 39/16; TOPÁL 1993, 74/127. 3; PETZNEK 1998, 53/1093, 1099.

¹⁰⁶ HILGERS 1969, 61, 64–65.

¹⁰⁷ Hasonlóak még: BÓNIS 1942, XXVI/11, 12.

⁹³ HILGERS 1969, 70–71.

⁹⁴ GRÜNEWALD 1979, 64.

⁹⁵ NAGY 1964, 19; PETZNEK 1997, 268.

⁹⁶ BRUKNER 1981, 161, 184.

⁹⁷ MÓCSY 1954, 9/44. 2.

(56–57. sz., továbbá valószínűleg egy ilyen típus-hoz tartozhatott az 58. sz. aljtöredék is). 5b – egy laposan tölcséresedő, enyhén behúzott peremű, egyfülű korsó, a peremhez képest szélesebb nyakkal (9%) (59. sz.). 5c – kisebb méretű egyfülű korsókhoz tartozó (63. sz.) tölcséresen kihajló, profilálatlan perem (10%) (60–62. sz.). 5d – vízszintesen kihajló peremű, lefele szélesedő nyakú, kancsó jellegű edény, a perem síkja fölé emelkedő szalagfüllel (5,6%) (64. sz.).

A füleskorsók összes változata itáliai eredetű.¹⁰⁸ Ebből következően a peremek már a legkorábbi leletösszefüggésekben megtalálhatók. 5b-hez hasonló kialakítást már a sokat idézett carnuntumi „Schutthügel” leletei közt,¹⁰⁹ vagy a kékesdi I-II. század fordulójára datált temető anyagában¹¹⁰ is találunk. A típust Grünwald az egyik legkorábbinak tartja. Az Alpoktól északra megjelenő Augustus kori táborokban már kimutatható, itt azonban nagyjából a Flavius korra el is tűnik.¹¹¹ Kelet-Pannoniában – mint sok más típus esetében – feltehetően tovább tartja magát. A nagy mennyiségben jelentkező 5a1 típus már az emonai temető korsóin megfigyelhető és különböző edénytesteken végigkíséri a császárkor I-II. századát.¹¹² Az egyik leggyakoribb peremkialakításnak számít, szinte minden lelőhelyen felbukkan változatos erősségű profiláltságban, ezért nincs értelme analógiákat citálni. Ugyanez vonatkozik a profilálatlan, tölcséresedő, kisebb méretű korsókhoz tartozó peremekre is. Az ezen időszakon belüli keltezés az edénytest formájának vizsgálata teszi lehetővé. A jobb állapotban megmaradt felső részek, illetve az oldaltöredékek egy szélesebb, enyhén hasasodó típust mutatnak. Ez a megformáltság egy korábbi időszakot sugall az I-II. századon belül.¹¹³ 5a2 peremkialakítása tkp. utóbb tárgyalt típusunk megnagyobbított változatának fogható fel. Az ezáltal jóval súlyosabbá vált edénytestet még egy füllel kellett ellátni. Kronológiai helyzete az előzőéhez hasonló lehet. A 64. sz. darab vízszintes peremével és szélesedő nyakával egy Gose 516 (Niederbieber 96) típusú – csonkakúp szerű nyakkal ellátott, göbolyded hasú, egyfülű – kancsót sugall. A Rajna vidéken ezt a típust a II. század végére–III. század elejére teszik. Az edénytest ilyen jellegű kialakítása (fül nélkül és másfajta peremmel)

azonban az LT hagyományokban gyökeredzik¹¹⁴ és tovább él egészen a későrómai korig.¹¹⁵ Itt tehát egy helyi forma szalagfüllel való továbbfejlődéséről van szó. A típus vízszintes peremű változata az I. század végén jelenik meg, és a II. század folyamán végig használatban van.¹¹⁶ Darabjainkhoz hasonló – feltehetően szintén itt készített – példány került elő a lelőhely közvetlen déli szomszédságában lévő telken folytatott 1999-es ásatás során, az egyik kút betöltéséből.¹¹⁷ Ezen a körzeten kívül még a gázgyári műhelyben mutatható ki a készítése.¹¹⁸

A terra sigillata anyag kiértékelése

A mintegy 950 töredékből 235 különálló edényt lehetett meghatározni. Ezek 62,12%-a a „műhelyépület” (127-es obj.) betöltéséből származik. Az 1999-es ásatás területén talált darabok az anyag 17,87%-át alkotják. Emellett egy figyelemreméltó szóródás eredményeképpen további 12,76%-ot a több objektumból előkerült (leginkább 127. obj. – 1999-es ásatás és 127–133-as objektumokból származó összerendelhetőség a jellemző) töredékek által alkotott edények tesznek ki. A fennmaradó 7,25%-ot egyéb objektumokból és a határozott jelenséghez nem köthető szórvány jellegű, de még bizonyosan római kori rétegből előkerült darabok adják.

A legkorábbi darabokat – a La Graufesenque-i példányok mellett – az észak-itáliai típusok képviselik (2,55%). A Conspectus 20 formájú tányért a 80-as évek közepe után már nem szállítják provinciánkba.¹¹⁹ Formailag mindkét példány (65–66. sz.) a 4.4-es altípushoz sorolható, ami az egyik legkésőbbi kialakítási mód,¹²⁰ így tányérjaink valamikor a Vespasianus és Domitianus uralkodásának eleje közti időszakban készülhettek. Hasonló időrendi helyzetben van a 2. számú kemence betöltéséből előkerült Conspectus 34-es kis tálka is (67. sz.). A forma az I. század második felének vezető típusa, az észak-itáliai áruk közül Pannoniában – az előzőéhez hasonlóan – 80–85 után már jóval ritkább a jelenléte.¹²¹ A Conspectus 39 formájú tálkák (68–69. sz.) forgalma egyes belső-pannóniai lelőhelyeken akár még Hadrianus koráig is kimutatható, *limes* menti lelőhelyről lévén azonban szó, darabjaink a Traianus kor-

¹⁰⁸ BÓNIS 1942, 25.

¹⁰⁹ GRÜNEWALD 1983, 39/1.

¹¹⁰ BURGER 1966, 2/10,2.

¹¹¹ GRÜNEWALD 1983, 31.

¹¹² Ibid, 25–26.

¹¹³ Ibid, 26; Intercisa II, 44.

¹¹⁴ BÓNIS 1942, 14, III/3, IX/3, 4.

¹¹⁵ OTTOMÁNYI 1991, 12–13.

¹¹⁶ BRUKNER 1981, 164, T. 147/146.

¹¹⁷ HABLE 1999, 42, 7. kép.

¹¹⁸ KUZSINSZKY 1932, 88, 76. kép/2, 8.

¹¹⁹ GABLER-FEKETE 1997, 76.

¹²⁰ Conspectus, 86.

¹²¹ GABLER-FEKETE 1997, 76.

nál nem lehetnek későbbiek.¹²² Az észak-itáliai darabokkal egyidősek (esetenként talán még korábbiak) a Drag 15/17 típusú tányértörödékek (167–169. sz.). Az oldalfal erős osztottsága (ami a kései típusok jellegzetessége) és enyhe meredeksége (ami még nem a legkésőbbi fázis) alapján leginkább Vespasianus és Domitianus első éveik közötti időszakra tehetjük.¹²³

A reliefdíszes sigilláták sorát az a La Graufesenque-i Drag 29-es peremtörödékek nyitja (71. sz.), mely az előzőekhez hasonlóan Domitianusnál nem lehet későbbi. A viszonylag élesebb töréssel kihajló perem Vespasianus korát sugallja. A dél-galliai sigilláták a vizsgált anyag 28,51%-át (15,31% : 13,19% a reliefdíszes : díszítetlen arány) teszik ki. La Graufesenque és Banassac áruinak szétválasztására a díszítetlen darabok esetében általában nincs lehetőség, így a 36 reliefdíszes edény közül 9 db (3,82%) La Graufesenque-hoz, 14 db (5,95%) pedig a banassaci műhelyhez köthető biztosabban.

Az említett Drag 29-es peremen kívül a többi La Graufesenque-i edény – a Drag 37-es (72–79. sz.), ami már a Domitianus korra és az azt követő időszakra utal. Ezt erősítik meg a stíluskritikai megfigyelések is: a beazonosítható vagy szóbaejehető mesterek: Mercato, L. Cosius, Mascuus, a jobb híján „Cornutus”-ként ismert mester mind a 90-es években kezdték működésüket.¹²⁴ Egyetlen kivétel Crucuro aki már 75 tájékán is gyártott sigillátát, de működési ideje jóval tovább tart a 90-es éveknél is.¹²⁵ Az újabban felvetett datálási lehetőségek alapján darabjaink nagy része Domitianus és Traianus uralkodásának kezdete közötti időszakra tehetőek.¹²⁶

A banassaci műhely azonosítható példányai közül (81–94. sz.) mindegyik Natalis köréhez köthető. A műhely pannoniai exportját az újabb irodalomban szintén tovább feltételezik, így töredékeink 110 és 135/40 között készülhettek.¹²⁷

A közép-galliai anyag a vizsgált edények 52,34%-át teszi ki (21,7% : 30,63% a reliefdíszes : díszítetlen arány). A Traianus–Hadrianus kori közép-galliai műhelyek csak szórványosan képviseltetik magukat. Éz, az ekkor még erős banassaci dominancia miatt teljesen érthető. Libertus edényének (108. sz.) töredékén kívül a többi korai műhely terméke 130/140 utánra tehető, így Sacer, „Potter X-6”, Quintilianus, Condollus,

egy-egy edénye képviseli ezt a korszakot (109–112. sz.). Ez utóbbi kevésbé ismert mester az Antoninus kor elején működött.¹²⁸ A hozzá rendelhető töredéket a díszítetlen anyagban felbukkanó névbélyege is megerősíti. Az Antoninus kori officinák jóval nagyobb számban vannak jelen, ezek közül is kiemelkedik Cinnamus műhelye: 17 edényt lehetett hozzárendelni (113–129. sz.). A tojásfüzérrel is rendelkező töredékeket vizsgálva, edényei a Hartley-féle beosztás alapján¹²⁹ leginkább működési idejének 150–170 közötti időszakát képviselik. A Cinnamus kör példányait tovább növeli Pugnus két edénye (130–131. sz.), az egyik a több pannoniai lelőhelyről is ismert Cintusmus korongoló fazekas pecsétjével.¹³⁰ Termékeit valószínűleg a 170-es évekig szállította Pannoniába.¹³¹ A később alapított Lactucissa (132. sz.) és Albucius-féle műhelyek (134–136. sz.) edényein kívül az egyik legkésőbbi officina, Paternus II. áruja is felbukkan anyagunkban (133. sz.). Ezen műhelyek darabjait a 160–180/190-es évekre tehetjük.¹³²

A rheinzaberni sigilláták már egy erős visszaesést mutatnak: a reliefdíszes edények jelenléte mindössze 5 darab (2,12%) (158–162. sz.)! Az időrendi szempontból nem értékelhető peremen kívül három, a Bernhard féle csoportosítás és annak módosítása alapján¹³³ még a késő Antoninus (feltehetően már a markomann háborúk után) korra, egy pedig már a Severus dinasztia idejére tehető.

A csökkenő tendenciát jól mutatja a western-dorfi és pfaffenhofeni töredékek mennyisége is. A mindössze 4 darab, Drag 37-eshez tartozó töredékből (1,7%) három edényt lehetett biztosan műhelykörzet szerint is azonosítani: Comitalis töredékét Westerndorfból (163. sz.), továbbá Helenius és Dicanus műhelyének egy-egy termékét Pfaffenhofenből (164–165. sz.).

A díszítetlen edények közül a már fentebb tárgyalt korai Drag 15/17-es típuson kívül a másik tányérforma, a Drag 18-as és 18/31-es jóval nagyobb számban képviseli magát. A dél-galliai példányok (2,97%) (170–176. sz.) formailag is azonosítható darabjai közül az íveltebb oldalúak valamivel korábbi időszakot képviselnek az élesebb oldaltörésűeknél. Előbbiek inkább a Flavius–Domitianus kort, utóbbiak Domitianus–Hadrianus időszakát sugallják. A Traianus–

¹²² GABLER 1999, 143.

¹²³ PLANCK 1975, 152.

¹²⁴ MEES 1995, 74–76, 86; GABLER 1999, 147.

¹²⁵ MEES op. cit. 75–76.

¹²⁶ GABLER 1999, 147.

¹²⁷ Ibid. 147.

¹²⁸ CGP 174.

¹²⁹ HARTLEY 1972, 125.

¹³⁰ GABLER 1979, 80.

¹³¹ GABLER 1999, 150.

¹³² GABLER 2001, 118.

¹³³ Ibid. 120–121.

Antoninus kori közép-galliai 18/31-es formák (177–216. sz.) (17,02%) már mélyebbek, faluk ívelt és aljuk közepén umbo szerűen kicsúcsosodó. Több névbélyeges példányt is ismerünk, ezek közül azonban csupán a már említett Condollust (130–160) (177. sz.), továbbá Priscust (180–195) (181. sz.) tudjuk a korszakon belül egy szűkebb időszakhoz kötni.

Az Antoninus kort követő látványos visszaesés itt is megmutatkozik: Rheinzabernből csupán 6 edényt (2,55%), míg a Westerndorf-Pfaffenhofeni műhelykörökhöz csak egy példányt lehetett elkülöníteni.

További tányérformák közül a Drag 32-es darabok (Rheinzabern – 2,12%, Westerndorf-Pfaffenhofen – 0,85%) (224–230. sz.) a 180 és a III. század közepe közti időszakra tehetők, akárcsak a Ludovici Tb. típusú tányér lekerekített változata (286. sz.).

A csészeformák közül a 14 darab Drag 27-es típusból (231–244. sz.) 13 délgalliai (5,53%) példányt lehetett elkülöníteni. Előbbiek nagy része az épebben megmaradt peremtöredékek a nagyobb méret és a felső rész enyhébb behúzottsága alapján a Domitianus–Hadrianus korhoz köthető, a Flavius–Traianus korra, utóbbi az egyetlen közép-galliai aljtöredék, Illixo bélyegzőjével Traianus és a 160/170 közötti időszakra tehető.¹³⁴

A másik csészeforma, a Drag 33-as jóval magasabb arányban van jelen. Minőségi jegyei és egy névbélyeges példány (MAIA – Maianus) alapján 5 példányt (2,12%) sorolhatunk a dél-galliai műhelyek termékei közé (245–249. sz.). A középgalliai példányokon (12,34%) (250–278. sz.) belül mind a kisebb méretű *acetabulum*-ot, mind az Antoninus-kor vezető típusát, a nagyobb méretű, magasabb, enyhén ívelt falú *paropsis*-t megtalálhatjuk anyagunkban.¹³⁵ A több névbélyeges példány közül Tasgillus (Hadrianus kor) (253. sz.) és Osbius (140–170) (271. sz.) edénye ad valamelyest szűkebb időszakot.

A névbélyeg alapján egy, Pannoniában ritkábban előforduló, kelet-galliai példányt is elkülöníthetünk: a GNAT[IM] névbélyeggel ellátott csészét a feltehetően La Madelein-ben tevékenykedő antoninuskori Gnatiushoz köthetjük (279. sz.).

Akárcsak a többi esetben, a Rheinzabernhez és Westerndorf-Pfaffenhofenhez köthető töredékek száma itt is elenyésző: előbbi kettő, utóbbi csupán egy darab képviseli.

A további – sokszor csak egy-egy példánnyal reprezentált – darabok közül fontos megemlíteni a Flavius korra datálható Drag 42-es tálka horgas peremtöredékét (162. sz.), valamint a szintén délgalliai ugyancsak a peremtöredékek által képviselt Drag 35-ös és Drag 36-os tálkákat (283–284. sz.). Utóbbiakon csupán a barbotin kialakítású borostyánlevél szárát lehet megfigyelni. A Flavius–Hadrianus koron belüli szűkebb behatárolása nem lehetséges.

A palackformák közül feltehetően Drag 54-eshez tartoznak azok a barbotindíszes (288. sz.) és vésett üvegmintát utánzó töredékek (289–291. sz.), melyek között csak minőségi jegyeik alapján lehetséges különbséget tenni, időrendi besorolásuk csak tágabb határok közt lehetséges, így a rheinzaberni példányok a II. század közepe és a 230-as évek közé, míg a westerndorf-pfaffenhofeni példányok a III. század első felére tehetők.

Összefoglalás

Amint az már a lelőhely rövid ismertetése során bemutatásra került, a vizsgált területen a római kor több időszakának jelenségét lehetett megfigyelni. Az ÉK–DNy irányú árkokat (a három közül a keletit és a közepén elhelyezkedőt) egyrészt a „műhelyépület” (127-es obj.), másrészt (a középső esetében) az 1. számú kemence melletti és azzal nagy valószínűséggel egy kronológiai horizontot képviselő agyagtároló/ülepítő gödör metszi (3. kép 4, 7 5, 8). Úgy tűnik tehát, hogy ezek az árkok képezik a legkorábbi időrendi horizontot. A kemencékben talált házikerámiák készítése ideje, viszonylag szűkebb időhatárokat kínáló típusai és jellegei alapján, valamikor az I. század utolsó és a II. század első évtizedeire tehető. (Ezt az időszakot a 2. számú kemencében talált *Conspectus* 34-es tálka csak megerősítheti – illetve kronológiailag még „lejjebb” tudja vinni.)

Árkaink tehát ennél az időszaknál kell, hogy korábbiak legyenek. Területünktől nem messze – légvonalban mindössze kb. 300 méterre hasonló tájolású és kivitelű árkok kerültek feltárrásra. Ezeket az ásató a 73-ban létesített *alatáborral* hozza összefüggésbe és a *vicus militaris* előre kijelölt telekhatárainak tartja. Létesítésüket az I–II. század fordulójára teszi.¹³⁶ Logikusabbnak tűnik azonban ezen árkok létesítését a tábor építése idejére helyezni. Ezt a területen előkerült Vespa-

¹³⁴ GABLER 1992, 306.

¹³⁵ Ibid, 306.

¹³⁶ MADARASSY 1999, 69; MADARASSY 2001, 39, 2. kép.

sianus és Domitianus uralkodásának első éveinél nem későbbi terra sigillaták is alátámasztják. A későbbi canabae területén előkerült hasonló korú leletegyütteseket a kutatás egyértelműen a korai táborok vicusaihoz köti.¹³⁷

Elképzeltető, hogy már az árkok létesítésével egy időben kialakították a kemencéket, de ha nem, akkor legkésőbb a Domitianus kor elejére meg kellett ennek történnie. Talán nem túl mérész az a feltételezés, hogy a vicus kerámiaszükségleteinek részleges kiszolgálására volt hivatott. Kapacitása a viszonylag kevés számú típus alapján nem lehetett nagyfokú, és a később létesített, vele minden bizonnyal egy rövid ideig párhuzamosan működő Kiscelli-Bécsi és Selmeci utcai műhelyek termelése¹³⁸ (1. kép 2–4) is hozzájárulhatott az itteni kerámiakészítés felhagyásához valamikor Traianus–Hadrianus idejében. A kemencékkel egykorú „műhelyépület” felhagyása után az és környéke mint hulladéktároló gödör funkcionált. A későbanassaci terra sigillaták feltehetően már e „szemetes” fázis leletei. Ettől fogva az Antoninus kor során – amint azt a nagyszámú közép-galliai sigillata, több ezer házikeramia töredék és a tetemes mennyiségű állatcsont jelzi – folyamatosan „használatban” lehetett. Valószínűleg ezzel magyarázható a terra sigillaták feltűnő „szóródása” is. A Severus korban még nyitott lehetett, de már mint hulladéktároló is kezdte elveszíteni funkcióját, amit a látványosan kevesebb rheinzaberni, westerndorfi és pfaffenhofeni sigillaták is jól jeleznek. Még a betöltés alsóbb részéből Alexander Severus 222-ben, Rómában vert *denarja* került elő.¹³⁹ Végleges feltöltése és elplanírozása ezidőtájt történhetett. A III. században létesített (vagy megújított) út széle már objektumunk fölött húzódik.¹⁴⁰ Továbbá omladékában és közvetlen környezetében két hamvasztásos sír volt megfigyelhető (3. kép 10–11). Az előbbi mellékletei (300–303. sz.) közül a korszok (16. kép 1–2) legjobb párhuzamait az II. század végén és a III. század első felében működő

Schütz műhely anyagában találjuk.¹⁴¹ Nagy valószínűséggel ott is készülhettek. A mécses (16. kép 3) egy Iványi X. típusú rövid, kerek orrú, lapos korongfogóval ellátott reliefes darab, melynek kései változatai még a III–IV. században is használatban vannak.¹⁴² A kis kétfülű, enyhén megnyúlt nyakú, palmettás, vázaformájú edényként (16. kép 4) ritka formának tűnik. Palmetta nélküli változatban leginkább Barkóczi 149-es típus körébe sorolható, melynek példányai a II–III. századra jellemzőek.¹⁴³ A másik sír anyagát sajnos az ásatás ideje alatt ellopták, így csak fényképen tanulmányozhatjuk őket (9. kép). A képen a bustum bal sarkában jól látható az előző korszokhoz hasonló típus is, ami egykorúságot sugall. Továbbá a másik sarokban lévő kétfülű, hurkázott testű korszokhoz hasonló – jellegzetes függőlegesen megnyúlt, enyhén ívelt peremkiképzéssel (Gose 389¹⁴⁴) egy- és kétfülű változatban – igen sűrűn fordulnak elő a Bécsi úti temető III. század első felére datált sírjaiban.¹⁴⁵

Temetkezéseink tehát valamikor a III. század elején történtek, melyeket majd továbbiak követnek egészen a római uralom végéig.¹⁴⁶

Katalógus¹⁴⁷

I. A fazekasműhely anyaga

1. Háromlábú edények (*Tripedes*)

1. (Ltsz 95.7.7799-800) Teljes profil (két lába hiányzik), behúzott, lekerekített végű, bordával tagolt peremmel, magas, félgömbszerű testtel és zömök, lekerekített végű lábbal. A: világos sárgásbarna (10YR 6/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (10YR 6/1) 3–4 mm-es sávval), kissé puha; durvaszemű homokkal soványítva. F: sötét zöldesszürke (5GY 4/1), helyenként világos sárgásbarna (10YR 6/4) foltokkal, csillámos. (10. kép 9)

L: 128-as obj.

¹³⁷ GABLER 1991, 139; KÉRDŐ–NÉMETH 1993, 48.

¹³⁸ PÓCZY 1956, 89, 91–92; PARRAGI 1971, 78.

¹³⁹ Az érem meghatározását dr. Torbágyi Melindának (MNM) ezúton köszönöm.

¹⁴⁰ HABLE 1996, 39.

¹⁴¹ PÓCZY 1956, 117, X/12, 13, 14; BÓNIS 1993, Abb. 14/3.

¹⁴² IVÁNYI 11.

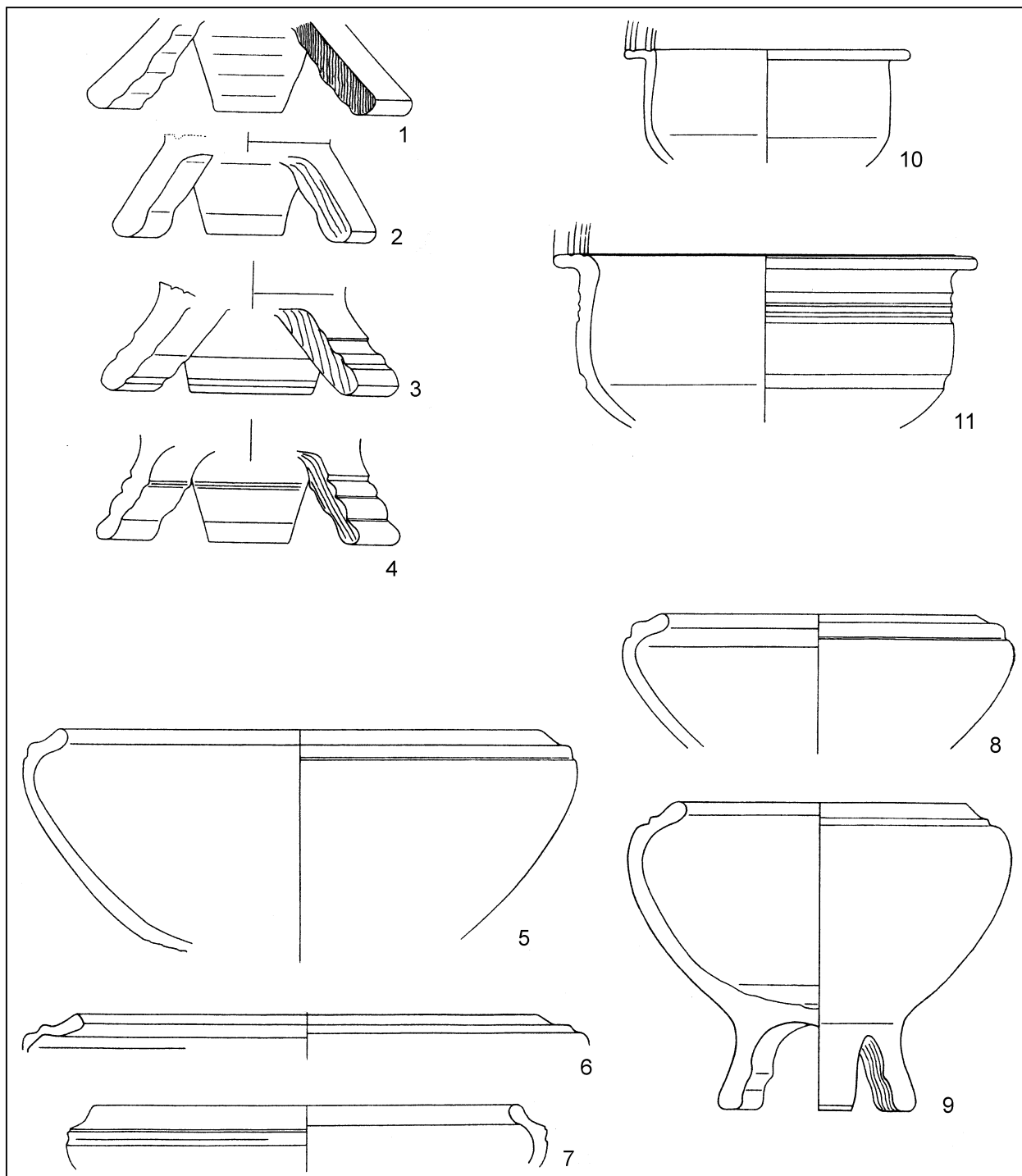
¹⁴³ BARKÓCZI 1987, 164–165.

¹⁴⁴ GOSE 1950, 33.

¹⁴⁵ TOPÁL 1993, 9/12.1–3, 19/23.1–2, 24/29.2–4, 37/46.2, 65/103.3.

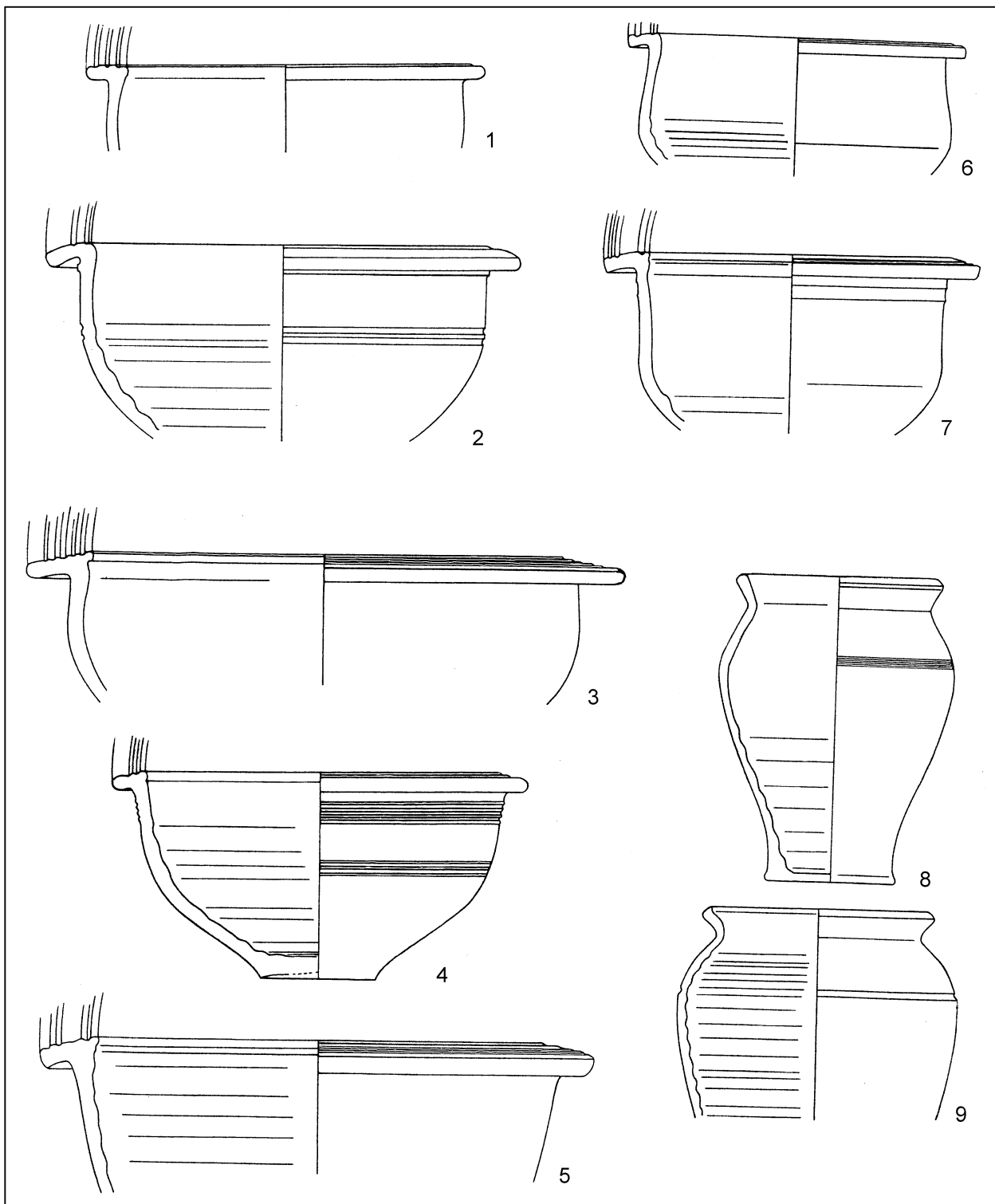
¹⁴⁶ HABLE 1996, 38–39.

¹⁴⁷ A katalógus első részében a fazekasműhely anyagának kiválogatott, jellegzetesebb, lerajzolt darabjai szerepelnek. A második részben a teljes terra sigillata anyag feltüntetésre került. Ez utóbbiak esetében egy-egy vizsgált darab sok esetben 15–20 (beleltározott) töredékből tevődik össze, ezért az itt szereplő leltári számok – a könnyebb áttekinthetőség érdekében – elkülönített edényeket takarnak. A harmadik részben a 140-es objektum mellékleteinek pontos leírása található. *A katalógusban szereplő rövidítések:* A – anyaga; F – felülete; L – lelőhely; obj. – objektum; Pá – legnagyobb peremátmérő; Tá – legnagyobb talpátmérő. A színek meghatározása a Munsell Soil Color Charts, 1994 alapján történt.



10. kép. Házi kerámiák a kemencék betöltéséből
1-9. Háromlábú edények; 10-11. Horizontális peremű tálak

Abb. 10. Hauskeramik aus der Aufschüttung der Öfen
1-9. Dreifußschalen; 10-11. Schüsseln mit horizontalem Rand
M = 1 : 3



11. kép. Házikerámiák a kemencék betöltéséből
 1-7. Horizontális peremű tálak; 8-9. Fazekak

Abb. 11. Hauskeramik aus der Aufschüttung der Öfen
 1-7. Schüsseln mit horizontalem Rand; 8-9. Töpfe
 M = 1 : 3

2. (Ltsz 95.7.7993, 95.7.7800) Erősen behúzott, enyhén megvastagodó, lekerekített végű, bordával tagolt perem és oldaltöredék. A: vörösbarna (5YR 4/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (5YR 5/1) 3–4 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötétszürke (5YR 4/1) – vörösseszürke (5YR 5/2), enyhén csillámos. (10. kép 8)

L: Összetartozó töredékek a 107/119-es és 128-as objektumokból.

3. (Ltsz 95.7.8501) Erősen behúzott, enyhén megvastagodó, lekerekített végű, bordával tagolt perem és oldaltöredék. A: vörösbarna (5YR 4/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (5YR 5/1) 3–4 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötétszürke (5YR 4/1) – vörösseszürke (5YR 5/2), enyhén csillámos. Alsó részén az utólag felrakott láb lenyomatával. (10. kép 5)

L: 107/119-es obj.

4. (Ltsz 95.7.7410) Erősen behúzott, kissé szögletes végű, bordával tagolt peremtöredék. A: világos sárgásbarna (2,5Y 6/4), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: világos sárgásbarna (2,5Y 6/4), csillámos (sötétszürke (2,5Y 4/1) másodlagos égés foltjával). (10. kép 6)

L: 105-ös obj.

5. (Ltsz 95.7.7408-09) Behúzott, lekerekített végű, kissé megvastagodó, bordával tagolt peremtöredék. A: vörösbarna (5YR 5/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult sötétszürke (5YR 4/1) 2–3 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos: vörösseszürke – világos vörösbarna (5YR 5/2, 6/4), csillámos. (10. kép 7)

L: 105-ös obj.

6. (Ltsz 95.7.7994, 95.7.8502) Lekerekített végű, horizontális bordával tagolt lábtöredékek (2 db). A: vörös (2,5YR 4/8) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult sötét vörösseszürke (2,5YR 4/1) 3–4 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötét vörösseszürke (2,5YR 3/1), csillámos. (10. kép 3)

L: Összetartozó töredékek a 107/119-es és 128-as objektumokból.

7. (Ltsz 95.7.7801, 95.7.7839) Lekerekített végű, horizontális bordával tagolt lábtöredékek (2 db). A: sárgásvörös (5YR 5/6), kissé puha, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötétszürke – szürke (5YR 4/1 – 5/1). (10. kép 4)

L: Összetartozó töredékek a 107/119-es és 128-as objektumokból.

8. (Ltsz 95.7.7411) Zömök, lekerekített végű lábtöredék (1 db). A: világos sárgásbarna (2,5Y 6/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (2,5Y 5/1) 4 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos, sötétszürke – világos barnászürke (2,5Y 4/1, 5/1, 6/2), csillámos. Oldalán a lábat kivágó eszköz lenyomatával, felső részén az edénytesthez való jobb rögzülést elősegítő horizontális barázda lenyomatával. (10. kép 2)

L: 105-ös obj.

9. (Ltsz 95.7.8503) Zömök lekerekített végű lábtöredék (1 db). A: sötét szürkésbarna (10YR 4/2) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult sötét szürkésbarna (10YR 3/2) 3–4 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötétszürke (10YR 4/1), csillámos. Oldalán a lábat kivágó eszköz lenyomatával. (10. kép 1)

L: 105-ös obj.

2. Horizontális peremű tálak (Caccabi)

2.a1

10. (Ltsz 95.7.8504) Vízszintesen kihajló, kettős horizontális barázdájú lekerekített végű perem- és oldaltöredék, a perem alatt három, hasának enyhe ívelésén egy vízszintes barázdával. A: vörösbarna (5YR 5/3) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (5YR 6/1) 3–4 mm-es sávval), kissé puha, durvaszemű homokkal soványítva. F: vörösseszürke (5YR 5/2), csillámos. (10. kép 11)

L: 107/119-es obj.

11. (Ltsz 95.7.7790) Vízszintesen kihajló kettős horizontális barázdájú, négyzetesedő végű perem és oldaltöredék kissé élesebb hastöréssel. A: sárgásvörös (5YR 5/8), kissé puha, durvaszemű homokkal soványítva. F: vörösbarna (5YR 5/4), enyhén csillámos. (10. kép 10)

L: 128-as obj.

2.b1

12. (Ltsz 95.7.8505) Enyhén aláhajló kettős horizontális barázdájú, négyzetesedő perem és oldaltöredék kissé élesebb hastöréssel. A: sárgásvörös (5YR 5/6), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: vörössesárga (5YR 6/8), csillámos. (11. kép 6)

L: 107/119-es obj.

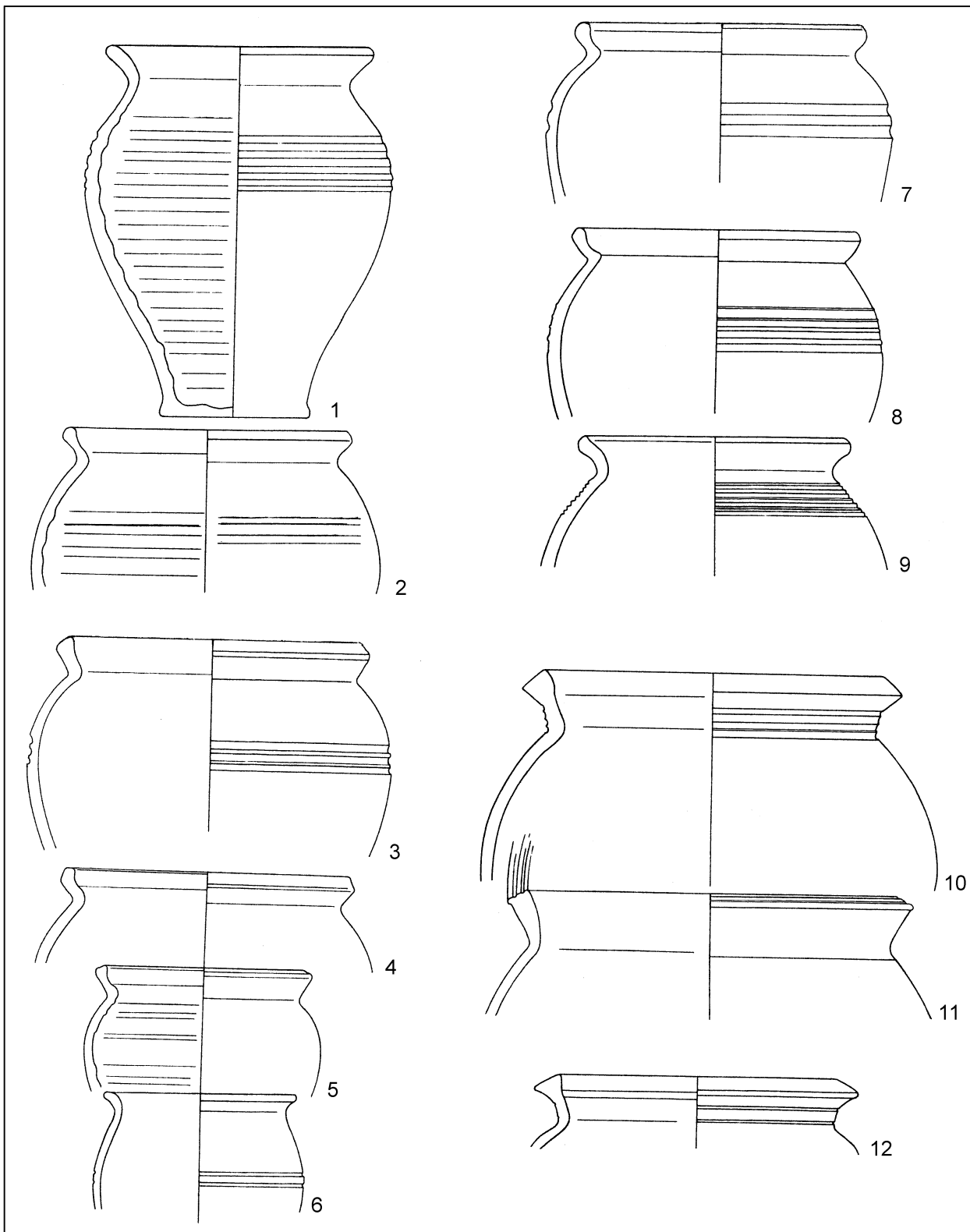
13. (Ltsz 95.7.8506) Enyhén aláhajló, kettős horizontális barázdájú, lekerekített perem és oldaltöredék, perem alatti részén erősen profilált bordával, hasának enyhe ívelésén kettős hornyolással. A: vörössesárga (5YR 6/6) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (5YR 6/1) 3–4 mm-es sávval), kissé puha, durvaszemű homokkal soványítva. F: vörössesárga (5YR 6/8), enyhén csillámos, másodlagos égés szürke (5YR 6/1–5/1) foltjaival. (11. kép 2)

L: 107/119-es obj.

2.a2

14. (Ltsz 95.7.7426) Enyhén behúzott vízszintes peremtöredék 3-as horizontális barázdával. Két összeilleszthető darab különböző felület- és anyagszínben. Az összeillő törésfelületek megegyeznek az adott töredék felületének színével. (A kiégetés során törtek volna el és váltak különböző színűvé?) A: a: sárgásvörös (5YR 4/6), b: zöldeszürke (5G 5/1), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: a: sötétszürke (5YR 4/1), b: zöldeszürke (10G 5/1), enyhén csillámos. (11. kép 1)

L: 105-ös obj.



12. kép. Házi kerámiák a kemencék betöltéséből - Fazekak
 Abb. 12. Hauskeramik aus der Aufschüttung der Öfen - Töpfe
 M = 1 : 3

2.b2

15. (Ltsz 95.7.8507) Teljes profil, enyhén aláhajló, lekerekített végű, kettős horizontális barázdával tagolt peremmel, a perem alatt és az enyhén ívelt hasi részen 3–3 vízszintes hornyolással. A: sötét zöldesszürke (10GY 3/1), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötét zöldesszürke (10Y 3/1), csillámos. (11. kép 4)

L: 107/119-es obj.

16. (Ltsz 95.7.7424) Enyhén aláhajló, kissé négyzetesedő végű, 3-as horizontális barázdájú perem és oldaltöredék enyhe hastöréssel és a nyaki részén széles, horizontális hornyolással. A: vörösbarna (5YR 5/4), kissé puha, durvaszemű homokkal soványítva. F: belső: vörösbarna (5YR 5/3), külső: vörösszürke (5YR 5/2), enyhén csillámos. (11. kép 7)

L: 105-ös obj.

17. (Ltsz 95.7.7425) Enyhén aláhajló és kissé behúzott perem 4-es horizontális barázdával. A: zöldesszürke (5G 5/1), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos: zöldesszürke-szürkészöld, világos barnásszürke (5G 6/1-5/1-5/2, 10YR 6/2), csillámos. (11. kép 3)

L: 105-ös obj.

18. (Ltsz 95.7.7423) Enyhén aláhajló és kissé behúzott perem 3-as horizontális barázdával. A: sárgásbarna (10YR 5/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (10YR 5/1) 2–3 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: világos sárgásbarna (10YR 6/4), csillámos. (11. kép 5)

L: 105-ös obj.

3. Fazekak

3.a

19. (Ltsz 95.7.8508) Enyhén kihajló egyenes, négyzetes végű, kissé megvastagodó peremű teljes profil, hasán horizontálisan végigfutó hármás barázdával. A: vörös (2,5YR 5/6) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult vörösszürke (2,5YR 6/1) 2–3 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: világos vörösbarna (5YR 6/4), csillámos. (11. kép 8)

L: 105-ös obj.

20. (Ltsz 95.7.8509) Teljes profil, enyhén kihajló egyenes, lekerekített végű peremmel, hasi részén 4-es horizontális barázdával. A: vörösbarna (5YR 5/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (5YR 5/1) 2–3 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötétszürke (5YR 3/1), enyhén csillámos. (12. kép 1)

L: 107/119-es obj.

21. (Ltsz 95.7.7995, 95.7.8510) Enyhén kihajló egyenes, ívelt belső oldalú, lekerekített végű perem és oldaltöredék, hasi részén kettős horizontális hornyolással. A: vörösbarna (5YR 5/4), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: belső: szürkésbarna (10YR 5/2), szürke (10YR 5/1) foltokkal, külső: szürke – sötétszürke (10YR 4/1-5/1). (12. kép 7)

L: Összetartozó töredékek a 107/119 és 128-as objektumokból.

22. (Ltsz 95.7.7456, 95.7.7458) Enyhén kihajló egyenes, kissé ívelt belső oldalú, lekerekített végű perem és oldaltöredék, hasi részén enyhe kettős horizontális hornyolással. A: sötét zöldesszürke (10GY 4/1), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: szürkészöld (5G 5/2), enyhén csillámos. (12. kép 2)

L: Összetartozó töredékek a 105-ös és 128-as objektumokból.

23. (Ltsz 95.7.7736) Enyhén kihajló egyenes, lekerekített végű, csapott külső- és enyhén ívelt belső oldalú perem és oldaltöredék. A: barna (10YR 5/3), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: szürkészöld (5G 5/2), csillámos. (12. kép 3)

L: 128-as obj.

24. (Ltsz 95.7.7459) Enyhén kihajló egyenes (belső oldala enyhén ívelt), lekerekített végű perem és oldaltöredék, hasán horizontálisan végigfutó négyes barázdával. A: sötét zöldesszürke (5G 4/1), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: zöldesszürke (5G 5/1). (12. kép 8)

L: 105-ös obj.

25. (Ltsz 95.7.7783-83) Enyhén kihajló egyenes (enyhe belső ívvel), négyzetes végű peremtöredék, hasi részén horizontális hornyolással. A: sárgásvörös (5YR 5/6), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: világos sárgásbarna (2,5Y 6/4), csillámos. (11. kép 9)

L: 128-as obj.

26. (Ltsz 95.7.7776) Enyhén kihajló egyenes, négyzetes végű peremtöredék ívelt belső oldallal (enyhe fedőfészek jelleg) és kissé lecsapott külső sarokkal. A: sárgásvörös (5YR 4/6), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: vörössárga (5YR 6/6), csillámos, sötétszürke (5YR 4/1) foltokkal. (12. kép 5)

L: 128-as obj.

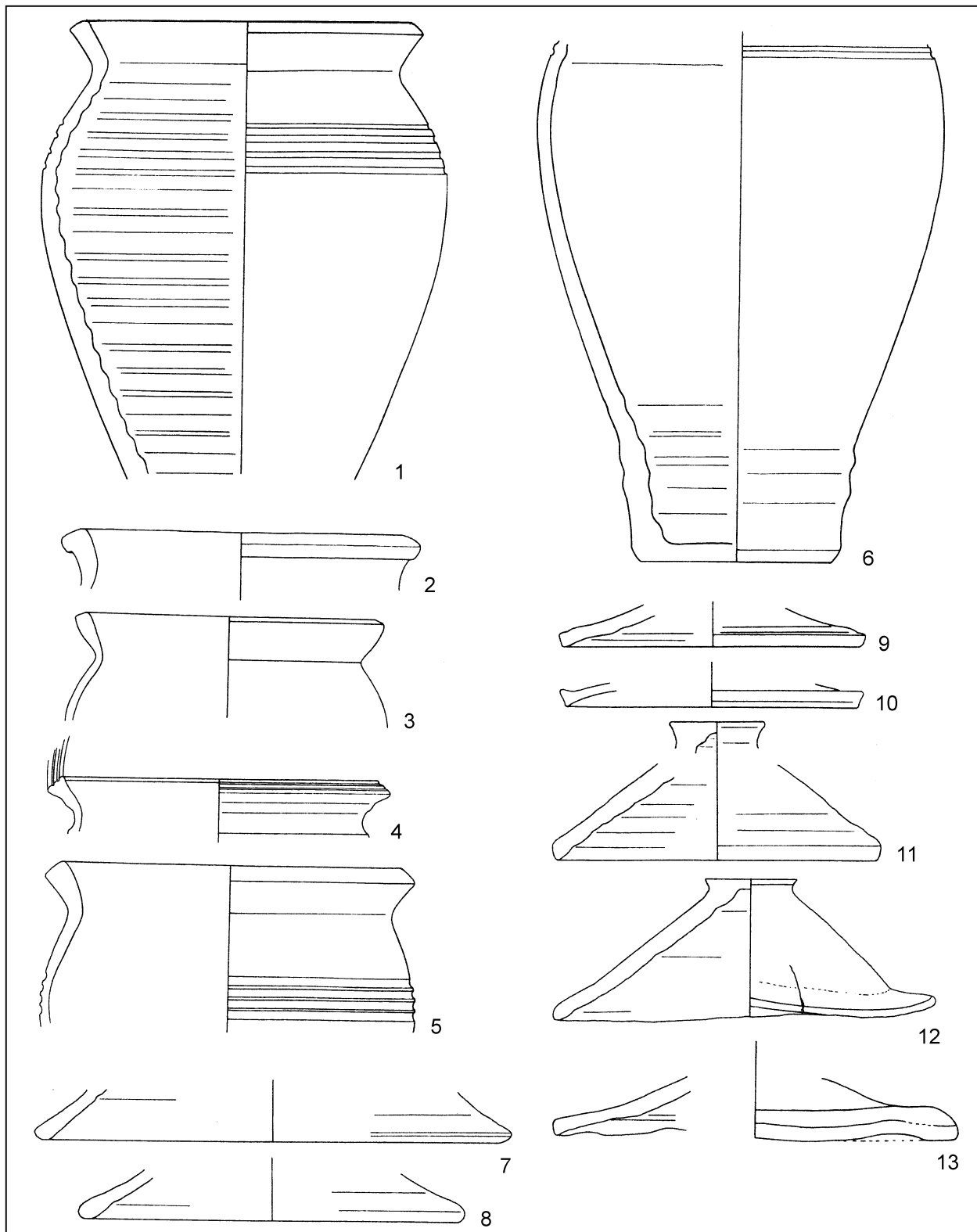
27. (Ltsz 95.7.8511-12) Enyhén kihajló egyenes, kissé ívelt belső oldalú, lekerekített végű perem és oldaltöredék, nyaki részén erőteljes nyolcszoros horizontális hornyolással. A: vörösbarna (5YR 5/3), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos: világos barnásszürke (10YR 6/2) – szürkésbarna (10YR 5/2) – sötétszürke (10YR 4/1), enyhén csillámos. (12. kép 9)

L: Összetartozó töredékek a 105-ös és 107/119-es objektumokból.

28. (Ltsz 95.7.8513) Enyhén kihajló egyenes, lecsapott külső oldalú és enyhe belső ívelésű perem. (A lecsapás hatására egyfajta függőleges jelleget vesze fel.) A: sárgásvörös (5YR 4/6), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: világos vörösbarna (5YR 6/3) – vörösbarna (5YR 5/3), csillámos. (12. kép 4)

L: 107/119-es obj.

29. (Ltsz 95.7.8514) Enyhén kihajló lekerekített végű perem és oldaltöredék, hasi részén kettős horizontális ba-



13. kép. Házi kerámiák a kemencék betöltéséből
1-6. Fazekak; 7-13. Fedők

Abb. 13. Hauskeramik aus der Aufschüttung der Öfen
1-6. Töpfe; 7-13. Deckel
M = 1 : 3

rázdával. A: sötét szürkésbarna (10YR 4/2) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult sötét-szürke (N/4) 1-2 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötét zöldesszürke (5G 3/1), csillámos. (12. kép 6)

L: 107/119-es obj.

3.b

30. (Ltsz 95.7.8515) Enyhén kihajló, enyhén megvastagodó négyzetes végű perem és oldaltörődék, hasi részén négyes horizontális barázdával. A: világos vörösesbarna (5YR 6/4), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sárgásvörös (5YR 5/6), csillámos. (13. kép 1)

L: 107/119-es obj.

31. (Ltsz 95.7.7775) Enyhén kihajló, megvastagodó, négyzetes végű peremtörődék. A: sárgásvörös (5YR 4/6), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: világos vörösbarna (5YR 6/4), külső oldalán szürke (5YR 5/1) és sötétszürke (5YR 4/1) foltokkal. (13. kép 3)

L: 128-as obj.

32. (Ltsz 95.7.8516) Enyhén kihajló, megvastagodó, négyzetes végű peremtörődék, hasi részén négyes horizontális hornyolással. A: vörössárga (5YR 6/6) (magjában helyenként az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (5YR 6/1) 2-4 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos: szürke-sötétszürke (5YR 5/1-4/1), csillámos. (13. kép 5)

L: 107/119-es obj.

33. (Ltsz 95.7.8517) Enyhén kihajló, megvastagodó, négyzetes végű peremtörődék, külső oldalán enyhe alámetéssel. Két összeilleszthető darab különböző felület- és anyagszínben. Az összeillő törésfelületek megegyeznek az adott törődék felületének színével. (A kiégetés során törtek volna el és váltak különböző színűvé?) A: a: sárgásbarna (10YR 5/4), b: zöldesszürke (10G 6/1), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: a. világos sárgásbarna (10YR 6/4), b: zöldesszürke (10Y 5/1-6/1). (13. kép 2)

L: 107/119-es obj.

34. (Ltsz 95.7.8518) Enyhén kihajló, megvastagodó peremtörődék, felső részén kettős horizontális barázdával. A: sárgásvörös (5YR 4/6), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: világos vörösesbarna (5YR 6/4), helyenként sötétszürke (5YR 4/1) foltokkal. (13. kép 4)

L: 107/119-es obj.

35. (Ltsz 95.7.7996, 95.7. 8519) Enyhén kihajló, megvastagodó peremtörődék, felső részén kettős horizontális barázdával. A: vörösbarna (5YR 5/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult sötét kékeszürke (10B 3/1) 2-3 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötét zöldesszürke (5G 3/1), csillámos. (12. kép 11)

L: Összetartozó töredékek a 107/119 és 128-as objektumokból.

3.c

36. (Ltsz 95.7.8520) Enyhén kihajló, háromszög átmetszetű perem és oldaltörődék, nyaki részén 4-es vízszintes hornyolással. A: barna (7,5YR 5/4), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: vörösbarna (5YR 5/4), csillámos. (12. kép 10)

L: 107/119-es obj.

37. (Ltsz 95.7.7452) Enyhén kihajló, háromszög átmetszetű peremtörődék, nyaki részén kettős, horizontális barázdával. A: sárgásbarna (10YR 5/4), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötétszürke (10YR 3/1), csillámos. (12. kép 12)

L: 105-ös obj.

38. (Ltsz 95.7.8521) Alj és oldaltörődék, hasi részén a többszörös barázdaköteg alsó részletével. A: vörösbarna (5YR 5/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (5YR 5/1) 2-3 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötétszürke (5YR 4/1). (13. kép 6)

L: 107/119 obj.

4. Fedők (Operculi)

4.a

39. (Ltsz 95.7.7481-82) Lekerekített peremű, keskeny, fordított csonkakúp jellegű fogóval ellátott teljes profil. A: világos barnásszürke (2,5Y 6/2) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (2,5Y 5/1) 2 mm-es sávval), kissé puha, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos: világos barnásszürke (2,5Y 6/2), sötétszürke-szürke (2,5Y 4/1-5/1-6/1), érdes tapintású, enyhén csillámos. Égetés közben deformált, berepedezett. (13. kép 12)

L: 125-ös obj. (a kemencék sávjától nyugatra húzódó cölöplyukak egyike).

40. (Ltsz 95.7.7483, 95.7.7998) Enyhén megvastagodó, lekerekített peremtörődék. A: sárgásvörös (5YR 5/6) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult sötétszürke (5YR 4/1) 2-5 mm-es sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos: vörösbarna (5YR 5/4), szürke (5YR 5/1-6/1). (13. kép 7)

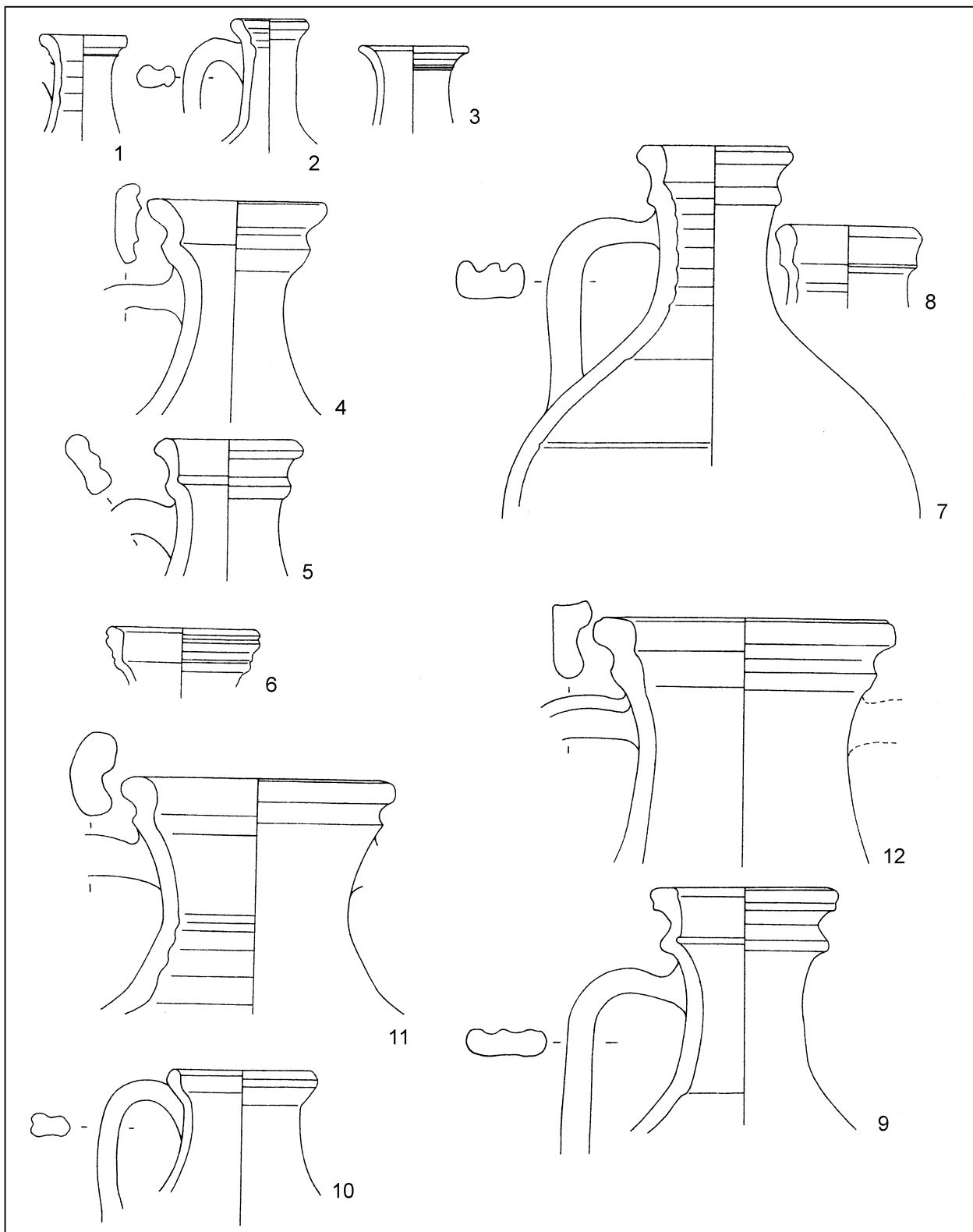
L: Összetartozó töredékek a 105-ös és 128-as objektumokból.

41. (Ltsz 95.7.7484) Lekerekített, enyhén megvastagodó peremtörődék. A: sárgásvörös (5YR 5/6), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: vörösszürke (5YR 5/2), enyhén csillámos. (13. kép 8)

L: 105-ös obj.

4.b

42. (Ltsz 95.7.8522) Szögletes végű, enyhén megvastagodó, deformálódott fedőperem. Két összeillő törésfelület színe azonos a külső felület színével. (Feltehetően ezek a részek már az égetés során elváltak egymástól.) A: világosbarna (7,5YR 6/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (7,5Y 6/1) 3 mm-es



14. kép. Házi kerámiák a kemencék betöltéséből – Krúgok
 Abb. 14. Hauskeramik aus der Aufschüttung der Öfen – Krüge
 M = 1 : 3

sávval), kemény, durvaszemű homokkal soványítva. F: sötét zöldesszürke (10GY 3/1), csillámos. (13. kép 13)
L: 107/119-es obj.

43. (Ltsz 95.7.7472, 95.7.7480) Enyhén hullámos oldaltöredék, kissé megvastagodó, szögletesedő peremmel és keskeny fordított csonkakúp jellegű fogóval. A: világos sárgásbarna (2,5Y 6/4) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult szürke (2,5Y 4/1) 3–5 mm-es sávval), kissé puha, durvaszemű homokkal soványítva. F: foltos: világos sárgásbarna (2,5Y 6/4), szürke (2,5Y 5/1-6/1), enyhén csillámos. (13. kép 11)
L: 105-ös obj.

44. (Ltsz 95.7.8523) Enyhén hullámos oldaltöredék szögletesedő végű peremmel. A: sárgászörös (5YR 4/6) (magjában az alacsony égetési hőfok következtében kialakult vörösszürke (5YR 5/2) 2–3 mm-es sávval), kemény durvaszemű homokkal soványítva. F: belső: szürke (5YR 5/1), külső: világos vörösbarna (5YR 6/4), csillámos. (13. kép 9)
L: 105-ös obj.

45. (Ltsz 95.7.7470-71) Ívelt oldalú, szögletesedő végű, megvastagodó peremtöredék. A: világos vörösbarna (5YR 6/3), kissé puha, finoman soványítva. F: halványsárga (2,5Y 7/3), enyhén csillámos, másodlagos égés szürke (2,5Y 5/1) foltjával. (13. kép 10)
L: 105-ös obj.

5. Korsók (*Lagoenae*) 5.a1

46. (Ltsz 95.7.8524) Vízszintes, lekerekített külső oldalú, lapos gallérú perem, háromosztatú szalagfüllel. A: vörösszürke (5YR 7/6), puha, finoman soványítva. F: halványbarna (10YR 7/4), enyhén csillámos. (14. kép 7)
L: 107/119-es obj.

47. (Ltsz 95.7.8525) Vízszintes, enyhén tagolt, kiugró gallérú perem, háromosztatú szalagfüllel. A: halványbarna (10YR 8/4), kissé puha, finoman soványítva. F: halványbarna (10YR 8/3). (14. kép 9)
L: 107/119-es obj.

48. (Ltsz 95.7.8526) Ovális átmetszetű, lekerekített gallérú perem, háromosztatú szalagfüllel. A: zöldesszürke (10Y 6/1), puha, finoman iszapolt, igen gyengén kiégett. F: zöldesszürke (10Y 6/1), enyhén csillámos. (14. kép 5)
L: 107/119-es obj.

49. (Ltsz 95.7.8527) Kissé tölcseresedő, lekerekített végű profilált gallérú perem, négyosztatú szalagfüllel. A: halványsárga (2,5Y 7/4), puha, finoman iszapolt. F: halványsárga (2,5Y 7/4), enyhén csillámos. (14. kép 4)
L: 107/119-es obj.

50. (Ltsz 95.7.8528) Kissé csapott, lekerekített külső oldalú, profilált gallérú perem, háromosztatú szalagfüllel. A: zöldesszürke (10Y 6/1), puha, finoman iszapolt, igen

gyengén kiégett. F: zöldesszürke (10Y 6/1), csillámos. (15. kép 4)
L: 107/119-es obj.

51. (Ltsz 95.7.8529) Enyhén tölcseresedő, kissé négyzetes végű galléros peremtöredék. A: vörösszürke (5YR 7/6), kissé puha, finoman soványítva. F: halványbarna (10YR 7/4), csillámos. (15. kép 5)
L: 107/119-es obj.

52. (Ltsz 95.7.7550) Enyhén profilált és tölcseresedő lekerekített végű korsóperem. A: vörösszürke (7,5YR 7/6), kissé puha, finoman soványítva. F: halványbarna (10YR 7/4), enyhén csillámos. (14. kép 8)
L: 105-ös obj.

53. (Ltsz 95.7.7555) Enyhén tölcseresedő, többszörösen tagolt perem. A: barna (7,5YR 5/4), kemény, finoman soványítva. F: világosbarna 7,5YR 6/3. (14. kép 6)
L: 105-ös obj.

54. (Ltsz 95.7.8530) Alj- és oldaltöredék enyhe, talpgyűrű jellegű kiképzéssel. A: barna (7,5YR 5/3), kissé puha, finoman soványítva. F: világos barnászürke (10YR 6/2), enyhén csillámos. (15. kép 6)
L: 107/119-es obj.

55. (Ltsz 95.7.7557) Deformált aljtöredék enyhe, talpgyűrű jellegű aljkiképzéssel. A: világos barnás szürke (2,5Y 6/2), puha. F: világos barnás szürke (2,5Y 6/2), enyhén csillámos. (15. kép 3)
L: 105-ös obj.

5.a2

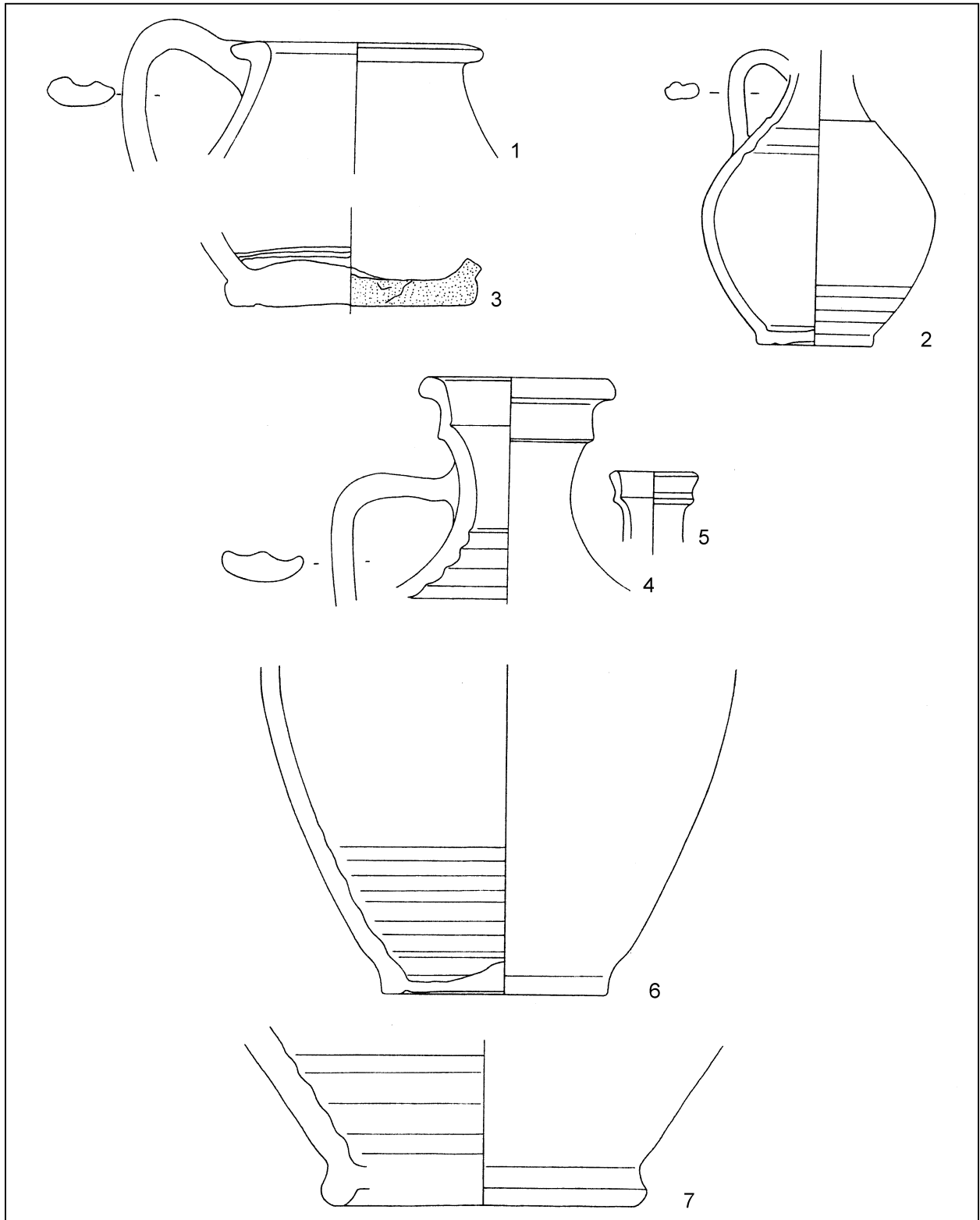
56. (Ltsz 95.7.8531) Kissé csapott, lekerekített külső oldalú, vastag galléros perem, kétosztatú szalagfüllel. A: vörösszürke (5YR 7/8), kemény, finoman soványítva. F: belső: vörösszürke (5YR 7/8), külső: halványbarna (10YR 7/4), csillámos. (14. kép 12)
L: 107/119-es obj.

57. (Ltsz 95.7.8532) Ovális átmetszetű, vastag galléros perem, kétosztatú szalagfüllel. A: halványbarna (10YR 7/4), kissé puha, finoman soványítva. F: halványbarna (10YR 8/4), enyhén csillámos. (14. kép 11)
L: Összetartozó töredékek a 107/119-es és 128-as objektumokból.

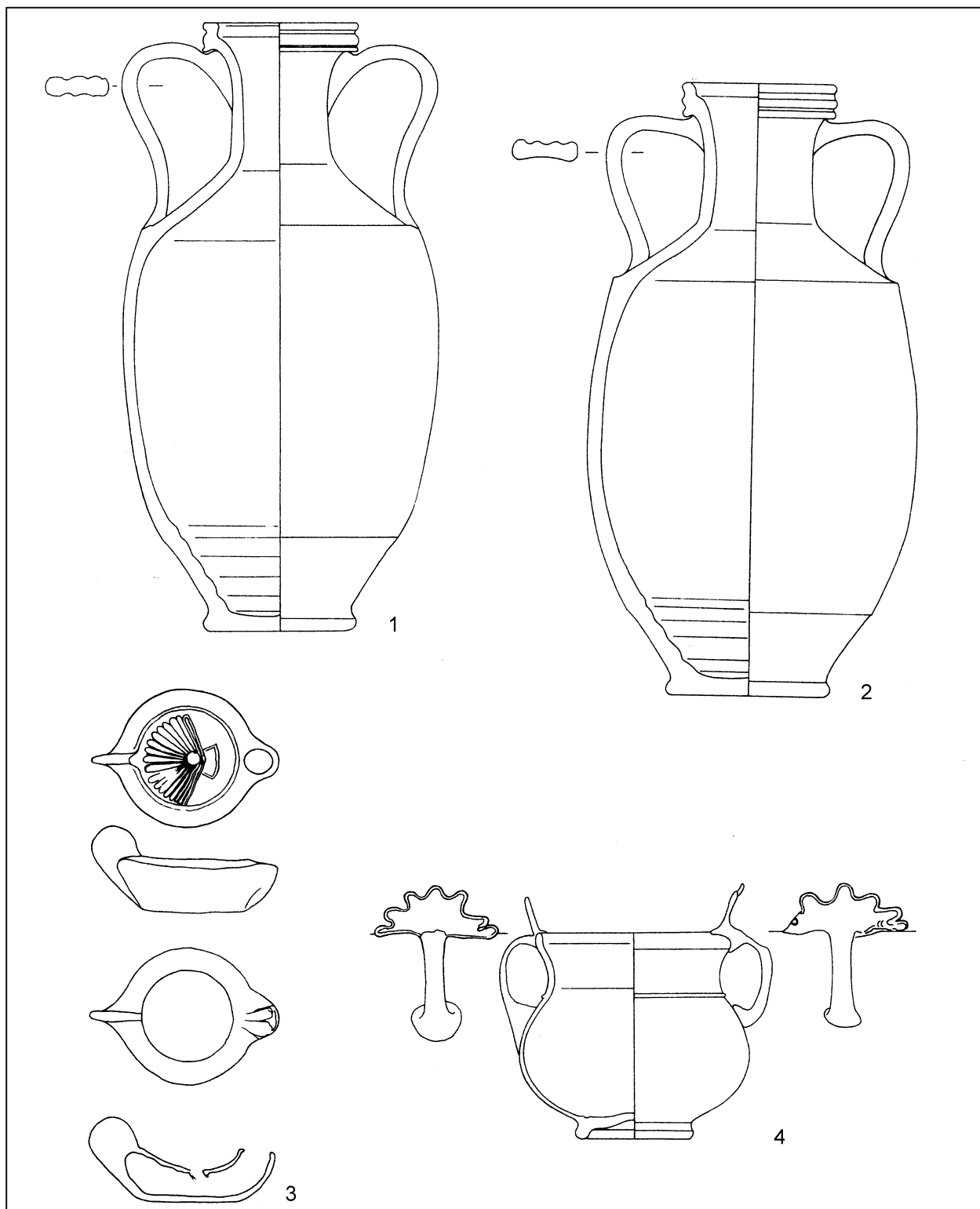
58. (Ltsz 95.7.7559) Aljtöredék talpgyűrű jellegű kiképzéssel. A: vörösszürke (5YR 7/6), kissé puha, finoman soványítva. F: vörösszürke (5YR 7/6), enyhén csillámos. (15. kép 7)
L: 105-ös obj.

5.b

59. (Ltsz 95.7.8533) Enyhén kihajló, lecsapott külső oldalú és enyhe belső ívelésű perem, kétosztatú szalagfüllel. A: halványsárga (2,5Y 7/4), kissé puha, finoman soványítva. F: halványsárga (2,5Y 8/4), enyhén csillámos. (14. kép 10)
L: 107/119-es obj.



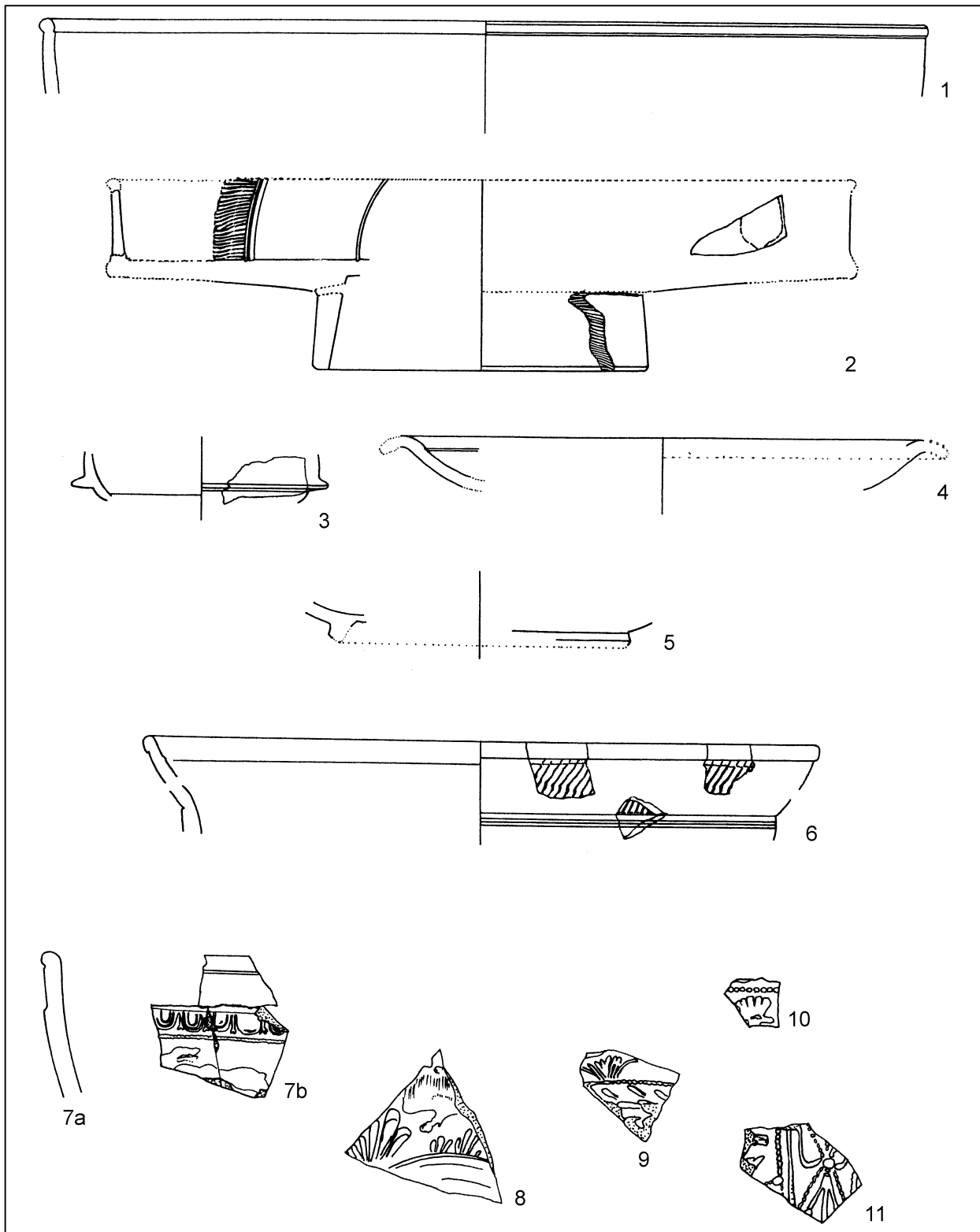
15. kép. Házi kerámiák a kemencék betöltéséből – Korsók
 Abb. 15. Hauskeramik aus der Aufschüttung der Öfen – Krüge
 M = 1 : 3



16. kép. A 140-es objektum (*bustum*) mellékletei

Abb. 16. Beigaben des Objekts Nr. 140 (*bustum*)

M = 1 : 3



17. kép. 1-5. Észak-itáliai terra sigillaták; 6-11. La Graufesenque-i terra sigillaták

Abb 17. 1-5. Norditalische Sigillaten; 6-11. Sigillaten von La Graufesenque
M = 1 : 2

5.c

60. (Ltsz 95.7.7997) Enyhén tölcséresedő, lekerekített végű perem, kétosztatú szalagfüllel. A: barnássárga (10YR 6/8), kissé puha, finoman soványítva. F: halványbarna (10YR 7/4), enyhén csillámos. (14. kép 2)

L: 128-as obj.

61. (Ltsz 95.7.8534) Tölcséresedő, vízszintesre csapott végű perem, vékony kis bordával és szalagfül csonkjával. A: vörössárga (7,5YR 7/6), kissé puha, finoman iszapolt. F: halványbarna (10YR 7/4). (14. kép 1)

L: 107/119-es obj.

62. (Ltsz 95.7.8535) Tölcséresedő, lekerekített végű, enyhén csapott belső oldalú perem, vékony, kettős hornyolással. A: vörössárga (5YR 6/6), kissé puha, finoman soványítva. F: vörössárga (7,5YR 6/6), enyhén csillámos. (14. kép 3)

L: 107/119-es obj.

63. (Ltsz 95.7.8536) Szűknyakú, egyfülű kis korsó töredéke. A: halványbarna (10YR 8/3), finoman soványítva. F: halványbarna (10YR 8/3), enyhén csillámos. (15. kép 2)

L: 107/119-es obj.

5.d

64. (Ltsz 95.7.8537) Összeszűkülő szájú korsó (kancsó jellegű) horizontális, enyhén aláhajló, lekerekített végű peremtöredéke felhúzott, kétosztatú szalagfüllel. A: halványbarna (10YR 7/4), kissé puha, finoman soványítva. F: halványsárga (2,5Y 7/4). (15. kép 1)

L: 107/119-es obj.

II. Terra Sigillaták

Észak-itáliai áru

65. (Ltsz 232) Conspectus 20 (4.4-es altípus) formájú tányér peremtöredéke. A: 10R 7/8, kissé puha, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Pá: kb. 30 cm (hasnólóan nagy méretben: GABLER 1978a, Abb. 61/1). Vespasianus–Domitianus kor. (17. kép 1)

L: 1999-es ásatás zónája.

66. (Ltsz 165) Conspectus 20 (4.4-es altípus) formájú tányér alj- és oldaltöredéke applikáció helyével. A: 2,5YR 7/6, kemény. F: 2,5YR 4/8-5/8, gyenge fényű, matt. Pá: kb. 21,5 cm, Tá: 11,5 cm (GABLER 1976b, 16/1; GABLER 1981, 31/8). Vespasianus–Domitianus kor. (17. kép 2)

L: 127. obj.

67. (Ltsz 166) Conspectus 34 formájú tálka oldaltöredéke (1.2-es altípus). A: 10R 5/4, puha. F: 10R 4/8, matt (másodlagos égés következtében). Pá: kb. 8 cm (GABLER 1981, Abb. 32/6). Vespasianus–Domitianus kor. (17. kép 3)

L: 105. obj. (2. számú kemence).

68. (Ltsz 233) Conspectus 39 formájú tálka oldaltöredéke. A: 10R 7/8, puha. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, pikkelye-

sen pattogzó. Pá: kb. 19–20 cm (GABLER 1978a, Abb. 63/4). Vespasianus–Traianus kor. (17. kép 4)

L: 1999-es ásatás zónája.

69. (Ltsz 167) Conspectus 39 formájú tálka aljtöredéke. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, matt, pikkelyesen pattogzó. Tá: kb. 10 cm (STIGLITZ-JILEK 1997, Taf. 1/6). Vespasianus–Traianus kor. (17. kép 5)

L: 127. obj.

70. (Ltsz 168) Félgömbformájú tálka alsó részének töredéke (Conspectus 34, 39, 43?). A: 2,5YR 7/6, enyhén puha. F: 10R 5/8, matt. Vespasianus–Traianus kor.

L: 127. obj.

Reliefdíszes áru

Dél-Gallia

Drag 29

71. (Ltsz 163) Peremtöredékek sűrűn rovátkolt sávval. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű, kissé kopott. Pá: kb. 22,5 cm (WALKE 1965, Taf. 2/16, 3/1; PLANCK 1975, Taf. 4/14). La-Graufesenque – Vespasianus–Domitianus kor. (17. kép 6)

L: 127. obj.

Drag 37

72. (Ltsz 44) Peremtöredék. A: 10R 6/6, igen kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tojásfüzér hullámvonallal (KNORR 1919, Taf. 57/19; KARNITSCH, Ovilava Taf. 14/2), balra ugró szarvas (O1794) (KNORR 1919, Taf. 67/7; KARNITSCH, Ovilava Taf. 14/1-2). La Graufesenque – Mercato köre – Domitianus–Traianus kor. (17. kép 7a-b)

L: 127. obj.

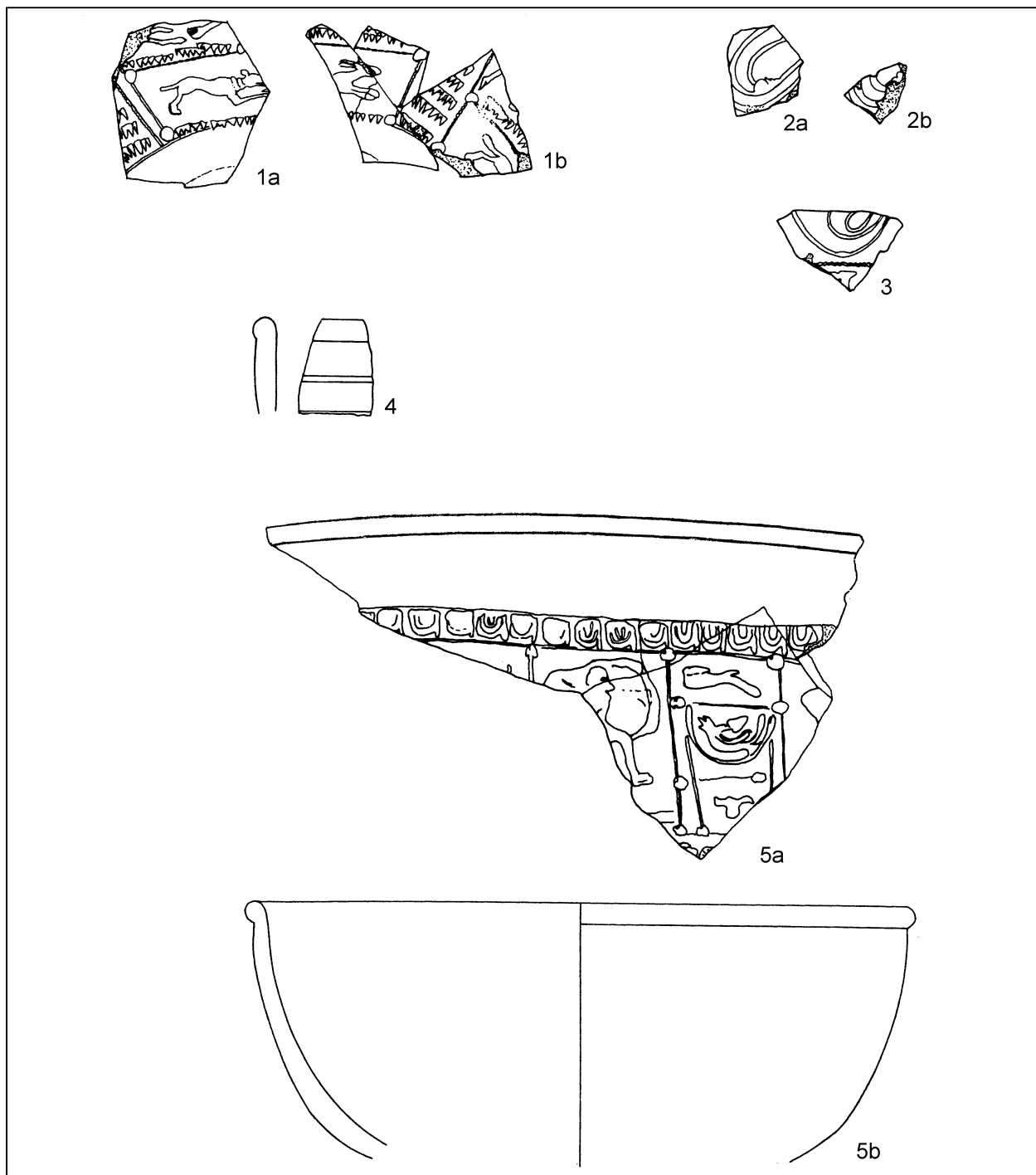
73. (Ltsz 200) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/6, közepes fényű. Képző alsó zónája, négyes levélpecsétlőből kialakított bokorszerű (KARNITSCH, Ovilava Taf. 17/4) és alacsonyabb, fűcsomószerű (WALKE 1965, Taf. 5/9) motívumok. Balra ugró vadkan (O1672?) részlete (a formatálból való kivételkor elkenődött) (WALKE 1965–66, Taf. 30/14). La-Graufesenque – Mercato köre? – Domitianus–Traianus kor. (17. kép 8)

L: 1999-es ásatás zónája.

74. (Ltsz 201) Oldaltöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/6, közepes fényű. A reliefmezőt vékony hullámvonal osztja metopékra. Ugyanezen hullámvonal által kialakított Andráskereszt oldalsó háromszögeiben keskeny fűrtben végződő inda, alsó háromszögében mákgubók (KARNITSCH, Ovilava Taf. 20/2,8, 21/2–3). La-Graufesenque – Mascuus – Domitianus–Traianus kor. (17. kép 11)

L: 1999-es ásatás zónája.

75. (Ltsz 202) Oldaltöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Képző alsó zónája: hullámvonalon fűcsomó (KNORR 1919, Textb. 12/12), alatta háromlevelű pecsétlőből (KNORR 1919, Textb. 12/5) kialakított zárókoszorú (KARNITSCH, Ovilava Taf. 14/1, 6, 18/6).



18. kép. 1-3. La Graufesenque-i terra sigilláták; 4-5. Banassaci terra sigilláták

Abb. 18. 1-3. Sigillaten von La Graufesenque; 4-5. Sigillate von Banassac

M = 1 : 2

La-Graufesenque – Mercato vagy Mascuus vagy Cornutus – Domitianus–Traianus kor. (17. kép 9)

L: 1999-es ásatás zónája.

76. (Ltsz 64) Oldaltörödékek. A: 10R 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Tojásfüzér alatti horizontális gyöngy-sorként ható elmosódott hullámvonal, gladiátor feje (O1007) (KNORR 1919, Taf. 29/B.4). La-Graufesenque – Crucuro? – Domitianus–Traianus kor. (17. kép 10)

L: 127. obj.

77. (Ltsz 42) Oldaltörödékek – a képmező alsó zónája. A: 10R 5/6, igen kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Rozettában végződő vékony – helyenként gyöngyszerű – hullámvonal mint metopéosztás (WEBER-HIDEN 1996, Taf. 6/10,9/1), jobbra ugró nyúl (O 2072), balra néző pihenő szarvas (O 1745 vagy 1746) mellő lábainak részlete (JACOBS 1912, Taf. 2/12; FABER 1994, Abb. 163/1), jobbra ugró kutya (O 1937? WEBER-HIDEN 1996, Taf. 7/11), jobbra néző pihenő szarvas lábainak részlete (O 1699 vagy 1700) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 10/6). A figurák alatt és a keskenyebb elválasztó metopében többsoros rövid fűcsomó-szerű motívum (WALKE 1965, Taf. 1/1, 4/10; hasonló megoldás: Asciburgium 7, Taf. 92/781). La Graufesenque – Mercato? – L. Cosius? – „Cornutus”? – Domitianus–Traianus kor. (18. kép 1a-b)

L: 127. obj.

78. (Ltsz 49) Oldaltörödékek. A: 10R 5/6, igen kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Összekötőelemekkel tagolt hullámos inda részletei. (Hasonló: KNORR 1919, Taf. 69/C; PLANCK 1975, Taf. 93/4; SCHÖNBERGER 1978, Taf. 46/C64). La-Graufesenque – Vespasianus–Traianus kor. (18. kép 2a-b)

L: 127. obj.

79. (Ltsz 63) Oldaltörödékek. A: 10R 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Hullámos inda részlete, hullámvonal mint horizontális metopéosztás, alatta meghatározhatatlan motívum részlete. (Lándzsát dobó harcos karja? KARNITSCH, Ovilava, Taf. 10/9). La-Graufesenque – Vespasianus–Traianus kor. (18. kép 3)

L: 127. obj.

80. (Ltsz 61) Peremtörödékek. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Dél-Gallia? Vespasianus–Hadrianus kor. (18. kép 4a-b)

L: 127. obj.

81. (Ltsz 196) Perem- és oldaltörödékek. A: 10R 6/6, igen kemény. F: 10R 4/6, közepes fényű. Pá: 21,5 cm. Tojásfüzér (Hofmann E1) horizontálisan végigfutó elmosódott, vékony hullámvonallal. Hasonló kivitelben rozettában végződő metopéosztásként is. Jobbra lépő harcos (O 185-nél kisebb; KARNITSCH, Ovilava Taf. 23/3), balra ugró nyúl (O 2129-nél kisebb; KARNITSCH, Ovilava Taf. 23/1; WALKE 1965–66, Taf. 44/10d), vékony félkörben (KARNITSCH, Ovilava Taf. 29/5,6) csúcsos levélben végződő indamotívum (WALKE 1965, Taf. 7/7; GABLER 1989, Abb. 3/3; ZÖCHMANN 1997, Taf. 4/1), balra néző elmosódott madár (O2238?; KARNITSCH, Ovilava Taf. 30/2;

WALKE 1965–66, Taf. 44/10a). A képmező alsó zónájában rozetták maradványa (KARNITSCH, Ovilava Taf. 30/9). Banassac – Natalis köre – Traianus–Hadrianus kor. (18. kép 5a-b)

L: 1999-es ásatás zónája.

82. (Ltsz 43, 45) Perem- és oldaltörödékek (a peremen utólagos összekapcsolás furatával) A: 10R 5/8, igen kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 24,5 cm. Tá: 9,3 cm. Tojásfüzér (Hofmann G.) vékony hullámvonallal, rozettában és egytagú kis levélben (JACOBS 1912, Taf. 5/32) végződő kettős hullámvonal mint metopéosztás (WEBER-HIDEN 1996, Taf. 28/2). Ülő Herkules (O 752B) (JACOBS, 1912, Taf. 5/32; PLANCK 1975, Taf. 105/4; WEBER-HIDEN 1996, Taf. 22/1), két kannelúrozott oszlop (FABER 1994, Abb. 71/10) között táncoló Pán (O 722) (GABLER 1989, Abb. 3/3), kettős hullámvonalból képzett András-kereszt közepén rozettával, körülötte négy szimmetrikusan elhelyezett háromszirmú virággal (KARNITSCH, Ovilava Taf. 25/2; WEBER-HIDEN 1996, Taf. 25/1, 28/2). Banassac – Natalis köre – Traianus–Hadrianus kor. (19. kép)

L: 127–133. obj.

83. (Ltsz 46) Perem- és oldaltörödékek. A: 10R 5/6, igen kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Az elkeskenyedő tojásfüzér (Hofmann G.) felett többszörös horizontális hornyolás, alatta vékony hullámvonal. Rozettában végződő félkörívben balra néző szarvas (URNER-ASTHOLZ 1946, Taf. 20/1, 27/5; KARNITSCH, Ovilava Taf. 25/8, 26/2). Háromszirmú virág maradványa (KNORR, Rottenburg Taf. III/1-2, KARNITSCH, Ovilava Taf. 25/5), hétszögletű (KNORR 1919, Taf. 35/52; WEBER-HIDEN 1996, Taf. 27/3; KARNITSCH, Iuvavum Taf. 26/4, 31/3) és szívformájú levélben (KARNITSCH, Ovilava Taf. 27/10,1; WALKE 1965–66, Taf. 45/3), továbbá rozettában és csavart kis pálcátagban (KARNITSCH, Ovilava Taf. 29/6) végződő indákkal. Banassac – Natalis köre – Traianus–Hadrianus kor. (20. kép 1a-l)

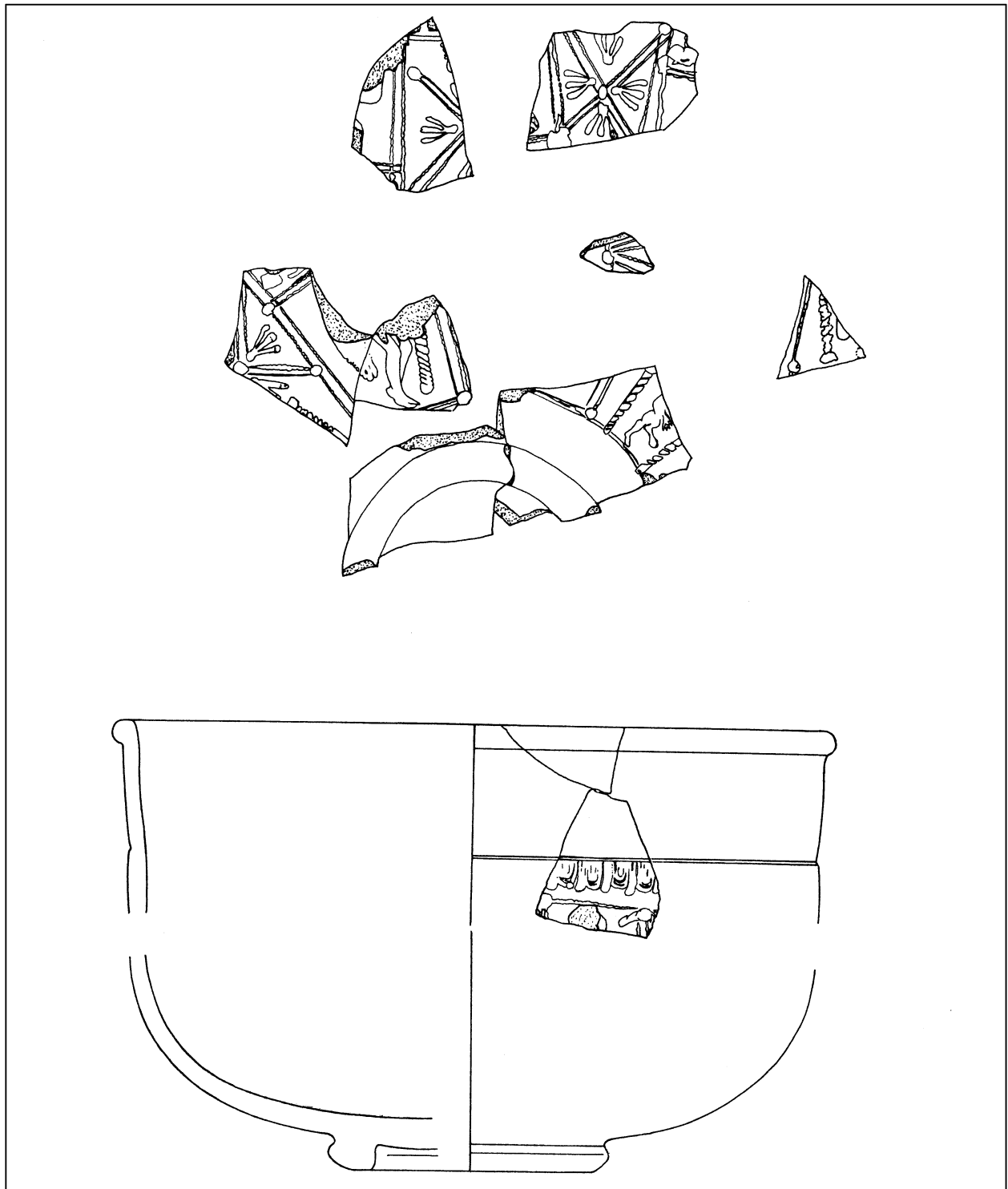
L: 127. obj. – 1999-es ásatás zónája.

84. (Ltsz 56) Oldaltörödékek. A: 10R 5/6, igen kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Tojásfüzér (Hofmann E1) elmosódott hullámvonallal. A reliefmezőt rozettákban (KARNITSCH, Ovilava Taf. 30/9) végződő gyöngysor (WALKE 1965, Taf. 7/7) tagolja metopéokra. Balra néző szarvas (O1717) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 23/4), felette csepp formájú virág (WALKE 1965, Taf. 7/7). Banassac – Natalis köre – Traianus–Hadrianus kor. (20. kép 2a-b)

L: 127. obj. – 1999-es ásatás zónája.

85. (Ltsz 48) Oldaltörödékek. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/6, gyenge fényű. Tojásfüzér (Hofmann E1) elmosódott hullámvonallal, balra lépő szarvas(?) részlete (PLANCK 1975, 105/2, 8) szőlőfürtben végződő inda (KNORR, Rottenburg Taf. III/2; FABER 1994, Abb. 71/10), jobbra ugró kutya (O1937?) alsó részlete, levél (URNER-ASTHOLZ 1946, Taf. 21/6), balra haladó, fejét visszafordító szarvas (O1755) (WALKE 1965–66, Taf. 42/5; WEBER-HIDEN 1996, Taf. 23/5) elmosódott részlete. Banassac – Natalis köre – Traianus–Hadrianus kor. (20. kép 3a-b)

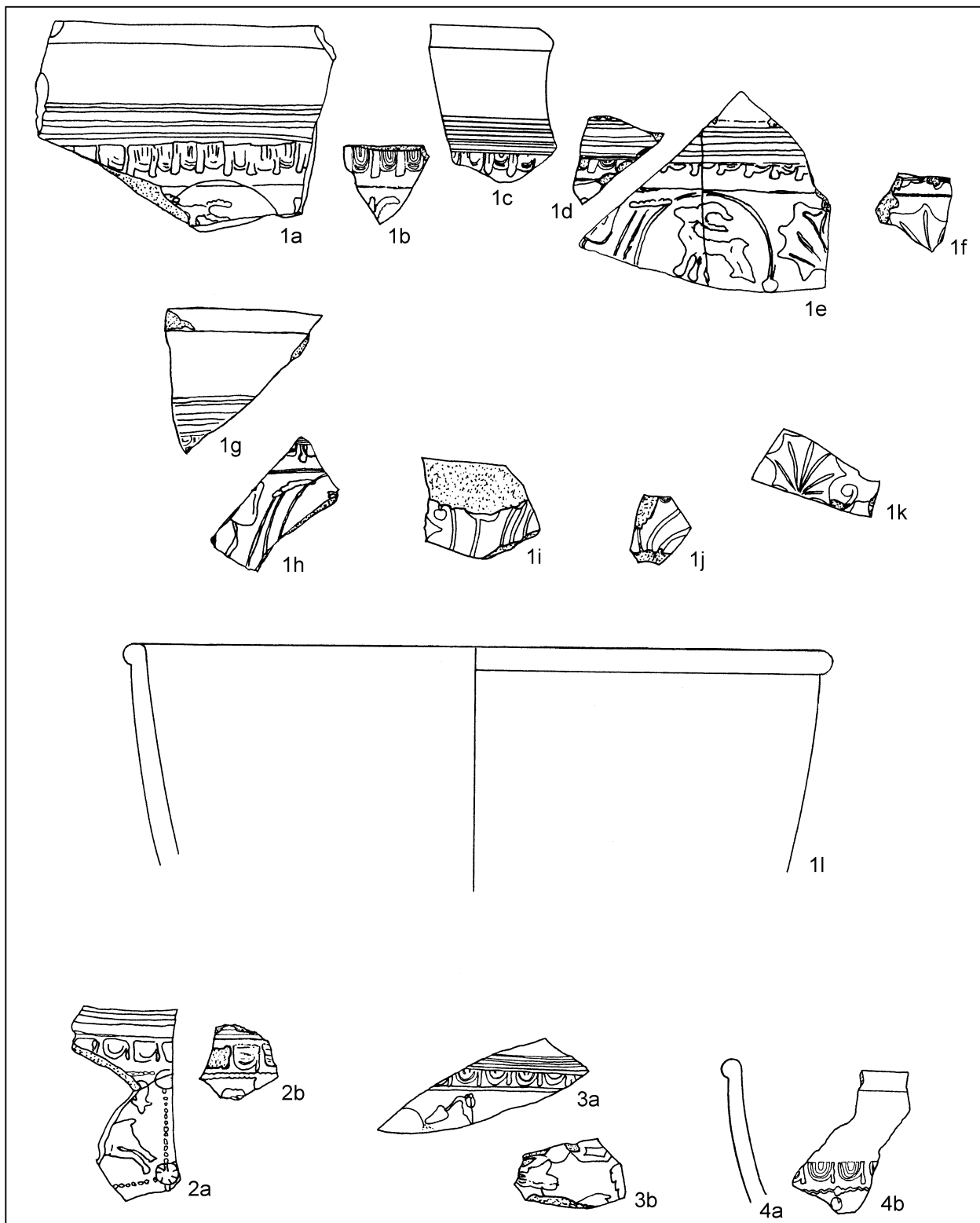
L: 127. obj.



19. kép. Banassaci terra sigillaták

Abb. 19. Sigillaten von Banassac

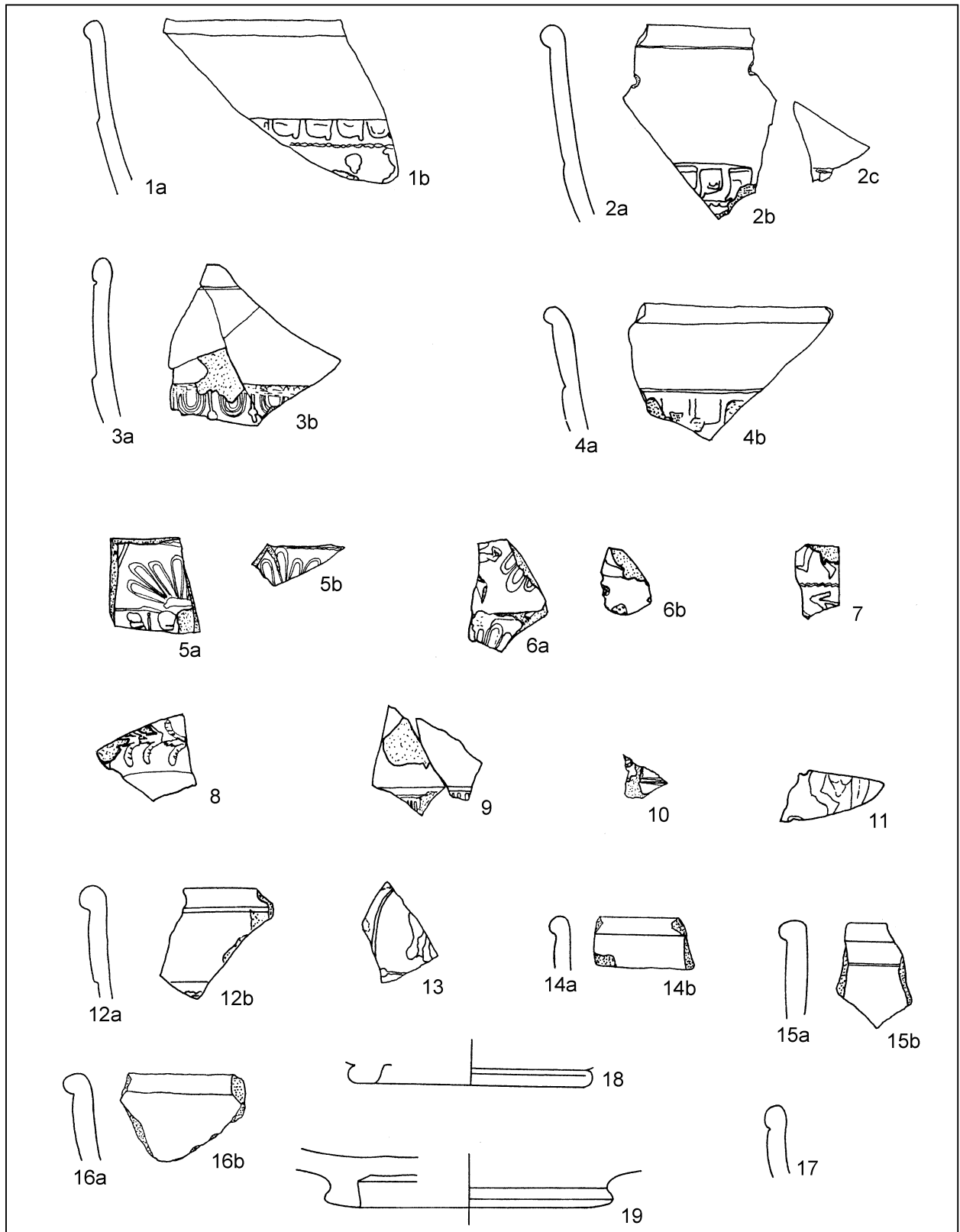
M = 1 : 2



20. kép. Banassaci terra sigillaták 1-4

Abb. 20. Sigillaten von Banassac

M = 1 : 2

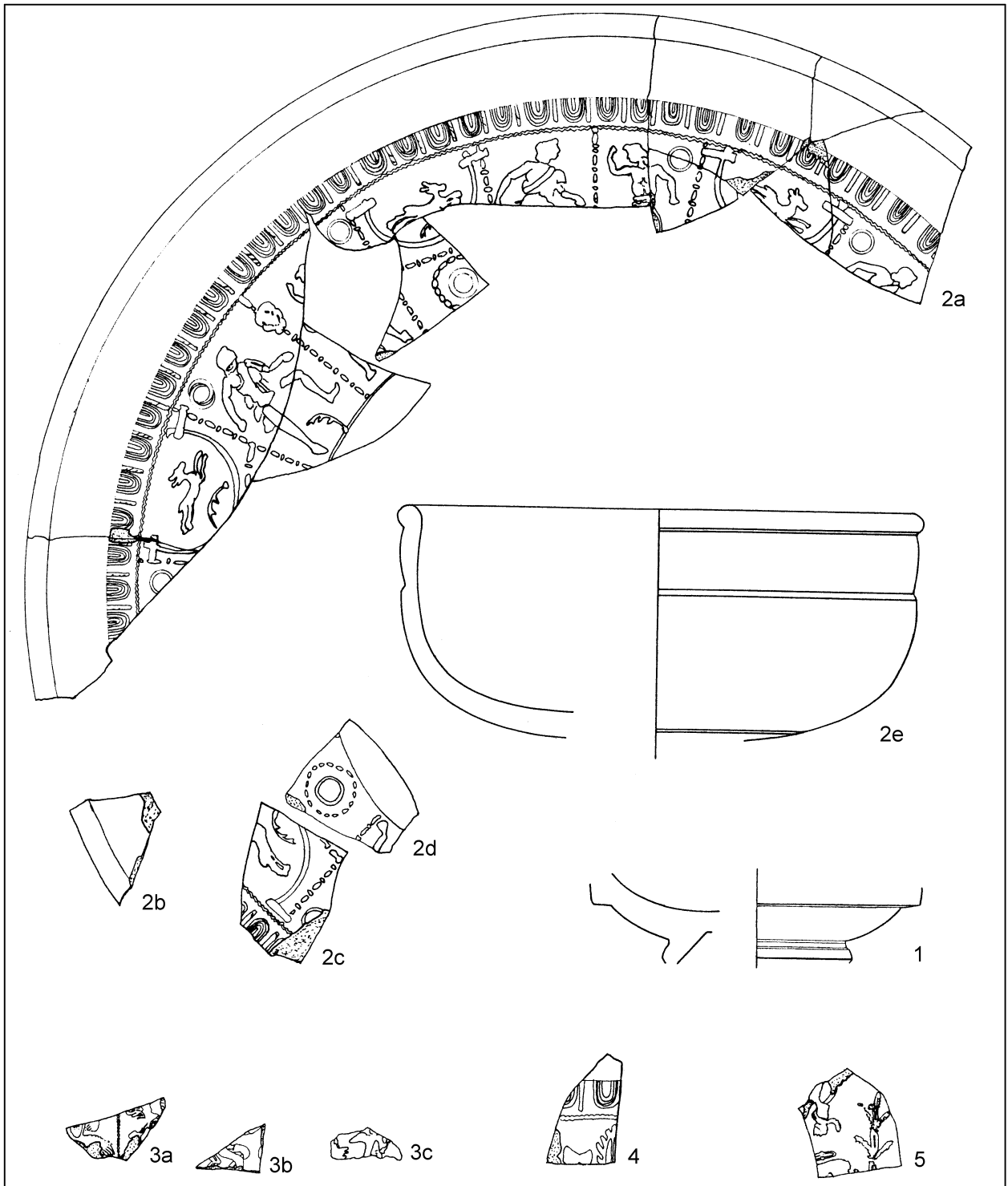


21. kép. 1-8. Banassaci terra sigillaták; 9-19. Dél-galliai terra sigillaták

Abb. 21. 1-8. Sigillaten von Banassac; 9-19. Südgalische Sigillaten

M = 1 : 2

86. (Ltsz 58) Peremtöredék. A: 10R 5/6, igen kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Tojásfüzér (Hofmann E1) horizontális hullámvonallal és rozettával mint függőleges metopéosztás végződése (WALKE 1965, Taf. 7/1; PLANCK 1975, Abb. 30/1). Banassac-Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor. (20. kép 4a-b)
L: 127. obj.
87. (Ltsz 198) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/6, kissé kopott. Pá: 23 cm. Tojásfüzér (Hofmann E1) alatta hullámvonal. Retiarius (O1013E)? részlete (KARNITSCH, Ovilava Taf. 27/5). Banassac – Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor. (21. kép 1a-b)
L: 1999-es ásatás zónája.
88. (Ltsz 197) Peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Utólagos összekapcsolás furatával. Tojásfüzér (Hofmann G.), alatta hullámvonal. Banassac – Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor. (21. kép 2a-c)
L: 1999-es ásatás zónája.
89. (Ltsz 199) Peremtöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/6. Pá: 25,5 cm. Elmosódott tojásfüzér (Hofmann G.?) részletével. Banassac – Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor? (21. kép 4a-b)
L: 1999-es ásatás zónája.
90. (Ltsz 52) Oldaltöredékek. A: 10R 6/6, igen kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Vékony hullámvonal mint metopéosztás, vízszintes pálcátagnál kinövő – hármas levélpecsétlőből kialakított – bokorszerű motívum (WALKE 1965, Taf. 8/1), alatta meghatározhatatlan motívum részletei. Banassac – Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor. (21. kép 5a-b)
L: 127. obj.
91. (Ltsz 50) Oldaltöredékek A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Az előzőhöz hasonló, hármas levélpecsétlőből kialakított, bokorszerű motívum és balra ugró oroslán hátsó lábainak és farkának részlete (O1400). Meghatározhatatlan motívum részlete. Banassac – Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor. (21. kép 6a-b)
L: 127–133. obj.
92. (Ltsz 62) Oldaltöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, matt. Balra lépő táncos (O646-nál kisebb) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 27/13; WEBER-HIDEN 1996, Taf. 23/8), hullámvonal mint horizontális metopéosztás, alatta nyílhegy-szerű motívum (KARNITSCH, Ovilava Taf. 27/1-4). Banassac – Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor. (21. kép 7)
L: 127. obj.
93. (Ltsz 54) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/6, közepes fényű. A reliefmezőt záró horizontálisan végigfutó, háromszirmú virágokból alkotott sor (KNORR, Rottenburg Taf. III/1-2; KARNITSCH, Ovilava Taf. 25/5,12). Banassac – Natalis köre – Traianus-Hadrianus kor. (21. kép 8)
L: 127. obj.
94. (Ltsz 53) Peremtöredék. A: 10R 5/6, igen kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Tojásfüzér (Hofmann A) részlete. Banassac – Domitianus-Hadrianus kor. (21. kép 3a-b)
L: 127. obj.
95. (Ltsz 47) Peremtöredék. A: 10R 6/8, igen kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Tojásfüzér azonosíthatatlan felső részlete. Dél-Gallia –Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 9)
L: 127. obj.
96. (Ltsz 57) Oldaltöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Meghatározhatatlan motívum részlete. Dél-Gallia –Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 11)
L: 127. obj.
97. (Ltsz 204) Peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, kissé kopott. Azonosíthatatlan tojásfüzér részletével. Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 12a-b)
L: 1999-es ásatás zónája.
98. (Ltsz 194) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, igen kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Elvékonyodott hullámvonal mint metopéosztás, félkör vagy indahullám alatt meghatározhatatlan motívum részlete. Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 13)
L: 127-es obj.
99. (Ltsz 51) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R4/8, gyenge fényű, enyhén kopott. Meghatározhatatlan motívum részlete (képző alsó, horizontális záróvonalának részlete?). Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 10)
L: 127. obj.
100. (Ltsz 59) Peremtöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, magas fényű. Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 14a-b)
L: szórvány (a 127. obj. feletti zóna).
101. (Ltsz 60) Peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 15a-b)
L: 127. obj.
102. (Ltsz 203) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/6, igen kemény. F: 10R 4/6, közepes fényű. Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 16a-b)
L: 1999-es ásatás zónája.
103. (Ltsz 189) Peremtöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 17)
L: 127-es obj.
104. (Ltsz 55) Aljtöredék. A: 10R 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Dél-Gallia – Vespasianus-Hadrianus kor. (21. kép 18)
L: 82. obj. (a „műhelyépület” beásása és 81. obj. /bus-tum/ közötti cölöplyukak egyike).



22. kép. 1. Közép-galliai terra sigillaták; 2-5. Lezoux-i terra sigillaták

Abb. 22. 1. Mittelgallische Sigillaten; 2-5. Sigillaten von Lezoux

M = 1 : 2

105. (Ltsz 206) Aljtöredék. A: 2,5YR 7/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tá: 10 cm. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (21. kép 19)

L: 1999-es ásatás zónája.

106. (Ltsz 205) Aljtöredék (a talpgyűrű és a reliefmező közötti díszítetlen zóna). A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/8, közepes fényű. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor.

L: 1999-es ásatás zónája.

Közép-Gallia

Drag 30

107. (Ltsz 158) Aljtöredék. A: 10R 6/8, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/8, gyenge fényű, kissé kopott. Tá: kb. 6,5 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. VII/4). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (22. kép 1)

L: 127–133 obj.

Drag 37

108. (Ltsz 34) Oldaltöredékek. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Balra néző feltartott szárnyú madár (O2324) (CGP, Pl. 55/646) függőleges metopéosztó gyöngysor (A2), hárfát tartó putto (O461) (CGP, Pl. 51/601) részlete; lámpást tartó ülő alak részlete (O966) (CGP, Pl. 54/633), jobbra haladó putto (O395) részlete. Lezoux – Libertus? – 100–120. (22. kép 3a-c)

L: 127. obj.

109. (Ltsz 8) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 6/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Pá: 17,5 cm. Tojásfüzér (B138), alatta hullámvonal (A23). A reliefmezőt asztragaloszorok (A10) osztják metopékra (KARNITSCH, Ovilava Taf. 35/5): Jobbra lépő alak (CGP, Pl. 70/19), alatta egyágú fogazott levél (J162), a metopé bal sarkában elcsúszott kis körgyűrű (CGP, fig. 17/14), az elválasztó asztragaloszorba beillesztett maszk (O1218) (KARNITSCH, Ovilava, 35/2), balra tekintő ruhátlan alak (O651) (KARNITSCH, Iuvavum Taf. 34/1), a metopé jobb sarkában körgyűrűvel; horizontálisan osztott metopé: felső részében asztragaloszra (R61) felfüggesztett félkörben jobbra ugró szarvas (O 1732) (KARNITSCH Ovilava Taf. 35/5), az alsó metopében gyöngyök övezte körgyűrű mint rozetta (C8) (CGP, Pl. 71/31). Lezoux – Quintilianus – 125–150. (22. kép 2a-e)

L: 127. obj. – 1999-es ásatás zónája.

110. (Ltsz 28) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény, sűrűn apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/8, matt, enyhén kopott. Tojásfüzér (B144) gyöngysorral (A2), fogazott levél részlete (H23). Lezoux – Sacer – 125–150. (22. kép 4)

L: 127. obj.

111. (Ltsz 30) Oldaltöredék. A: 2,5YR 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Balra néző nyúl (O 2116), oroszlán hátsó lábának részlete (oroszlánal küzdő Herkules – O 796) (CGP, Pl. 74/11, 12, 75/19) egymásra pecsételt levelekből (CGP, fig. 18/13; KARNITSCH, Ovilava Taf. 36/5,8) kialakít-

tott metopéosztás. Lezoux – „Potter X-6” stílusa – 125–150. (22. kép 5)

L: 127. obj.

112. (Ltsz 17) Oldaltöredékek. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tojásfüzér (B79), alatta gyöngysorral (A2). A reliefmezőt hullámvonal osztja metopékra (A23). Szatír részlete (O605), karja alatt kis körgyűrű maradványával, jobbra ugró szarvas alsó lábainak részlete (O1703-nál kisebb), képmezőt záró kettősvonal részlete. Lezoux – Condollus – 130–160. (23. kép 1a-c)

L: 127. obj.

113. (Ltsz 21) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 5/8, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, kissé kopott. Pá: 15,5 cm. Tojásfüzér (B144) gyöngysorral (A2). A reliefmezőt ugyanezen gyöngysor osztja metopékra. Asztragaloszra (R14) felfüggesztett félkörben (F78) foltszerű kis motívum (CGP, Pl. 163/68), gladiátor (O1059), mellette kis körgyűrű (CGP, fig. 47/11), pamacszerű kis levélnyomatok (SIMPSON-ROGERS 1969, fig. 3/8). Lezoux – Cinnamus – 140–160. (23. kép 2a-e)

L: 127–133. obj. – 1999-es ásatás zónája.

114. (Ltsz 208) Oldaltöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tojásfüzér (B144) gyöngysorral (A2). Jobbra ugrató, pajzsot tartó amazon (O241-nél kisebb) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 79/5), kis levélszerű motívum (KARNITSCH, Ovilava Taf. 79/3-5), balra ugró állat mellső lábainak részlete. Lezoux – Cinnamus – 140–160. (23. kép 3)

L: 1999-es ásatás zónája.

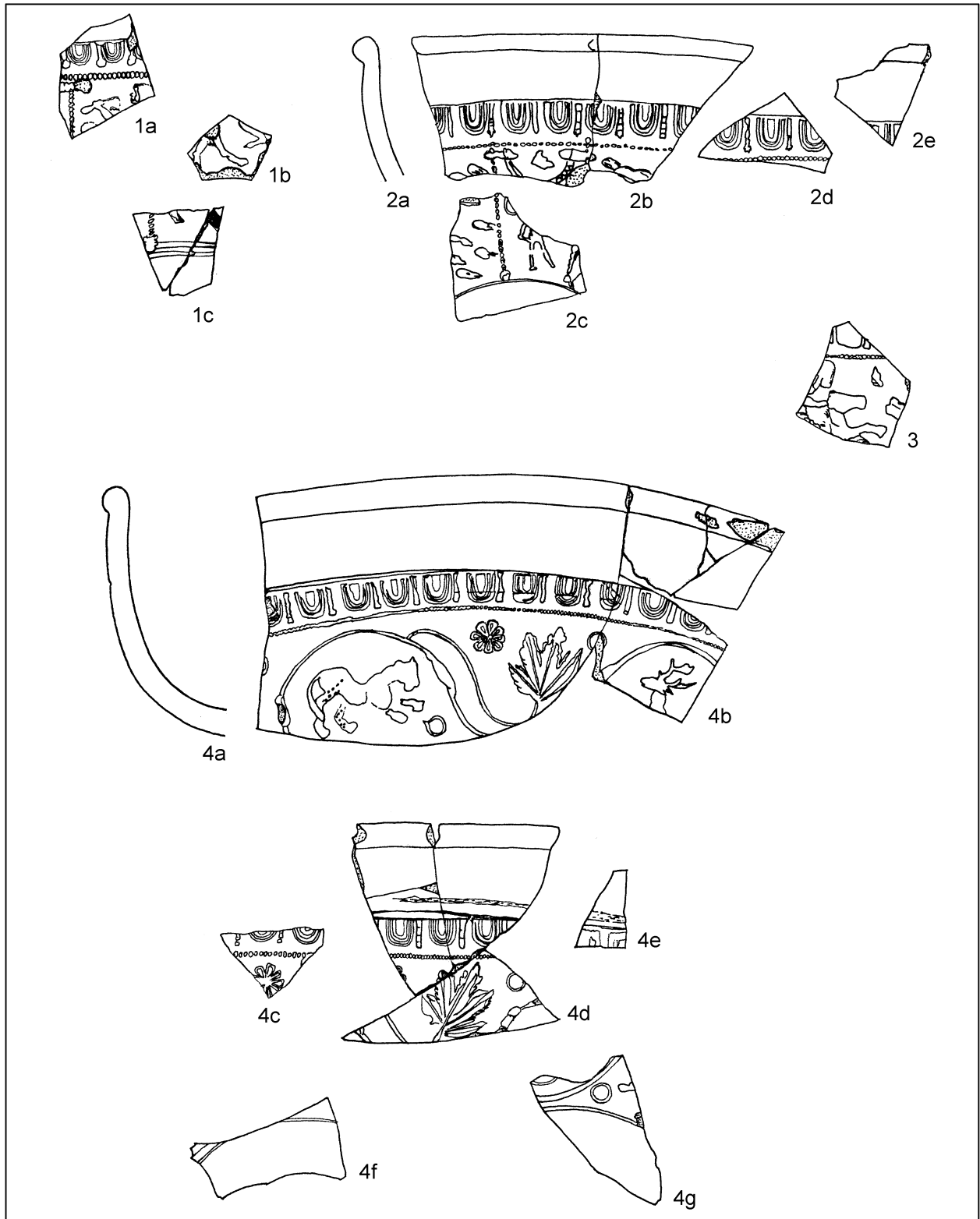
115. (Ltsz: 4) Perem- és oldaltöredékek. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/8, magas fényű. Pá: 15 cm. Tojásfüzér (B144) gyöngysorral (A2). Ötágú levélben (eredetileg hétágú pecsétlő – CGP, Pl. 161/53 –, amit a mester a két kis alsó levél letérése után is tovább használt?) végződő asztragalossal tagolt inda. Alatta párdúc (O1520) (CGP, Pl. 163/67; KARNITSCH, Ovilava Taf. 70/5,6) és szarvas (O1781). A levelek közt nyolcszirmú rozetta (C53) és kis körgyűrű (CGP, Pl. 157/8,12, 13). Lezoux – Cinnamus – 140–160. (23. kép 4a-g)

L: 127. obj.

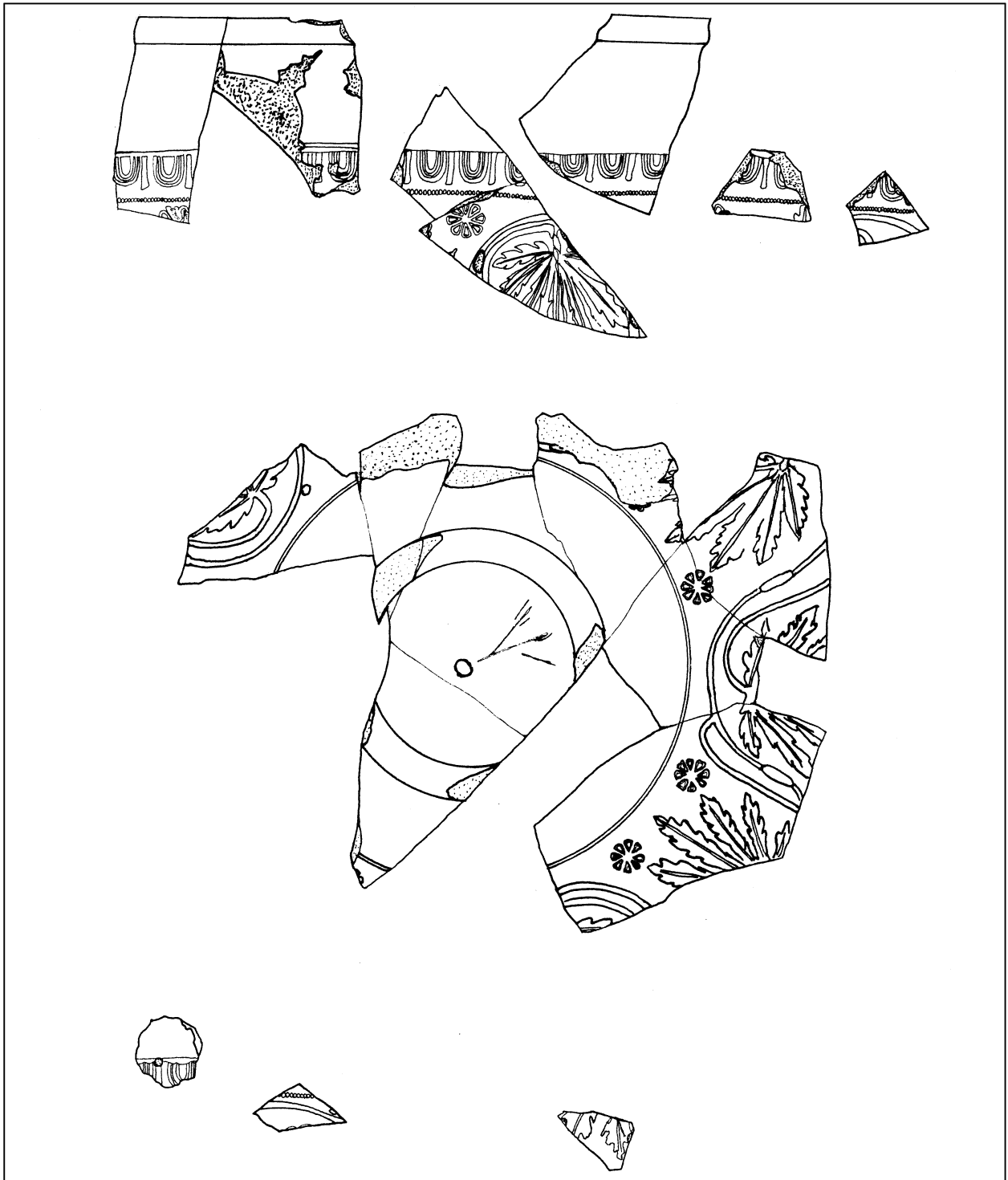
116. (Ltsz 2) Perem-, oldal- és aljtöredékek alapján kiszerezhető teljes profil. A: 10R 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Pá: 28 cm, Tá: 9,5 cm. Tojásfüzér (B144) gyöngysorral (A2). A reliefmezőben hétlevelű fogazott levelekben (H24) (CGP, Pl. 162/57) végződő asztragalossal tagolt indák és nyolcszirmú rozetták (C53) (CGP, Pl. 162/60). A talpgyűrű közötti részen bekarcolt tulajdonjegy. Lezoux – Cinnamus – 140–160. (24. kép; 25. kép 1; 47. kép 11)

L: 127–133. obj.

117. (Ltsz 7) Perem-, oldal- és aljtöredékek alapján kiszerezhető teljes profil. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér



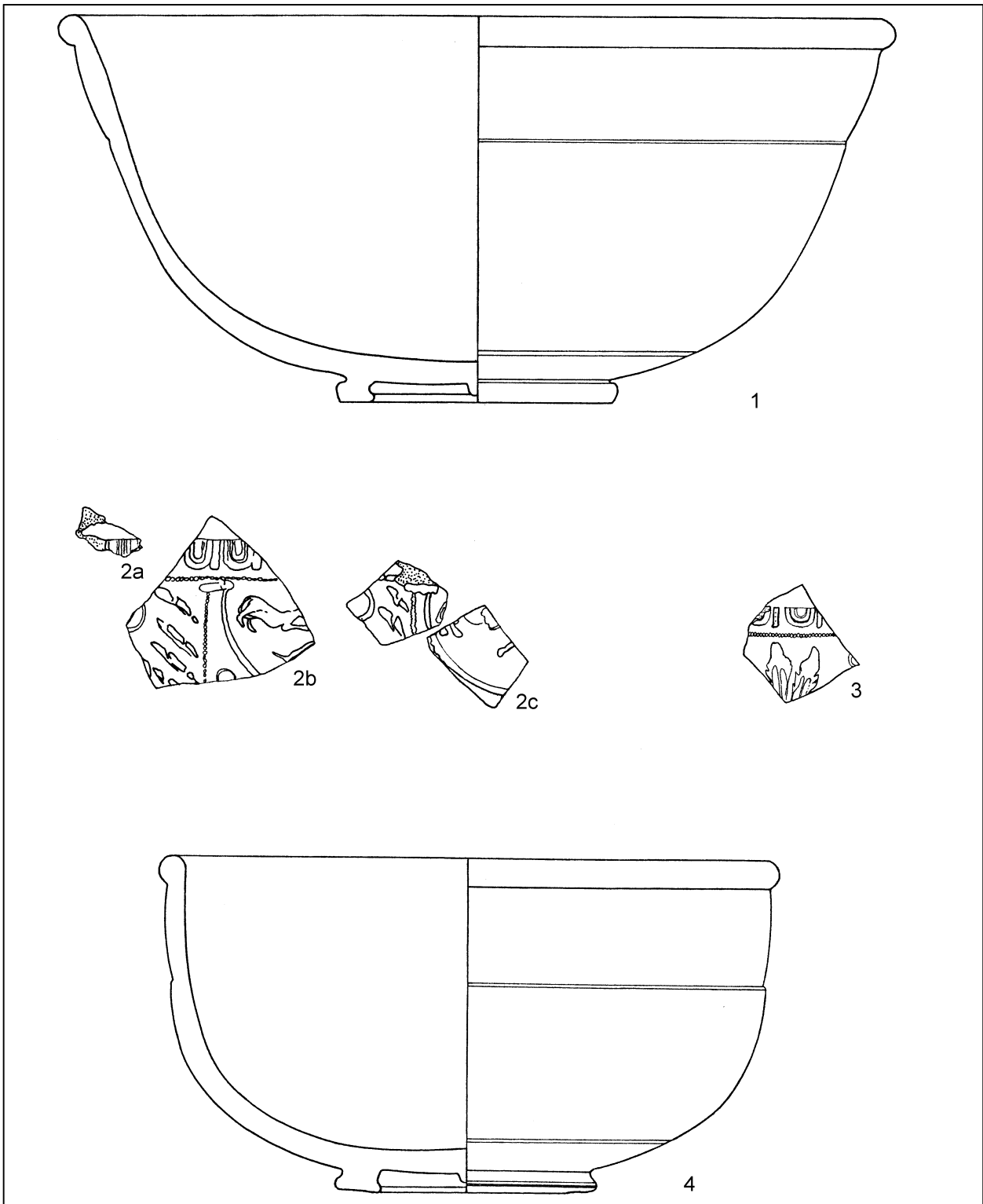
23. kép. Lezoux-i terra sigillaták
Abb. 23. Sigillaten von Lezoux
M = 1 : 2



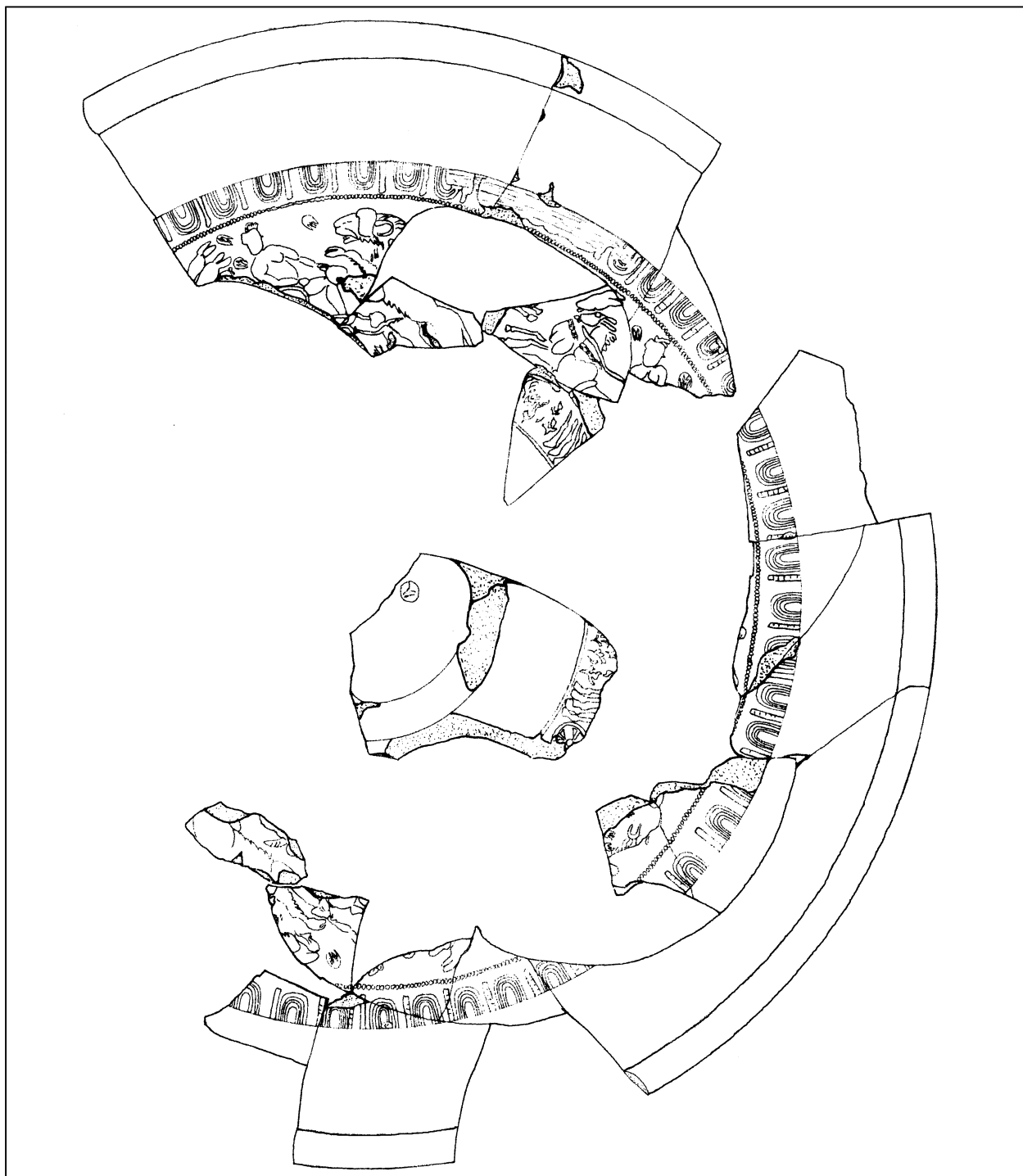
24. kép. Lezoux-i terra sigillata

Abb. 24 Sigillate von Lezoux

M = 1 : 2

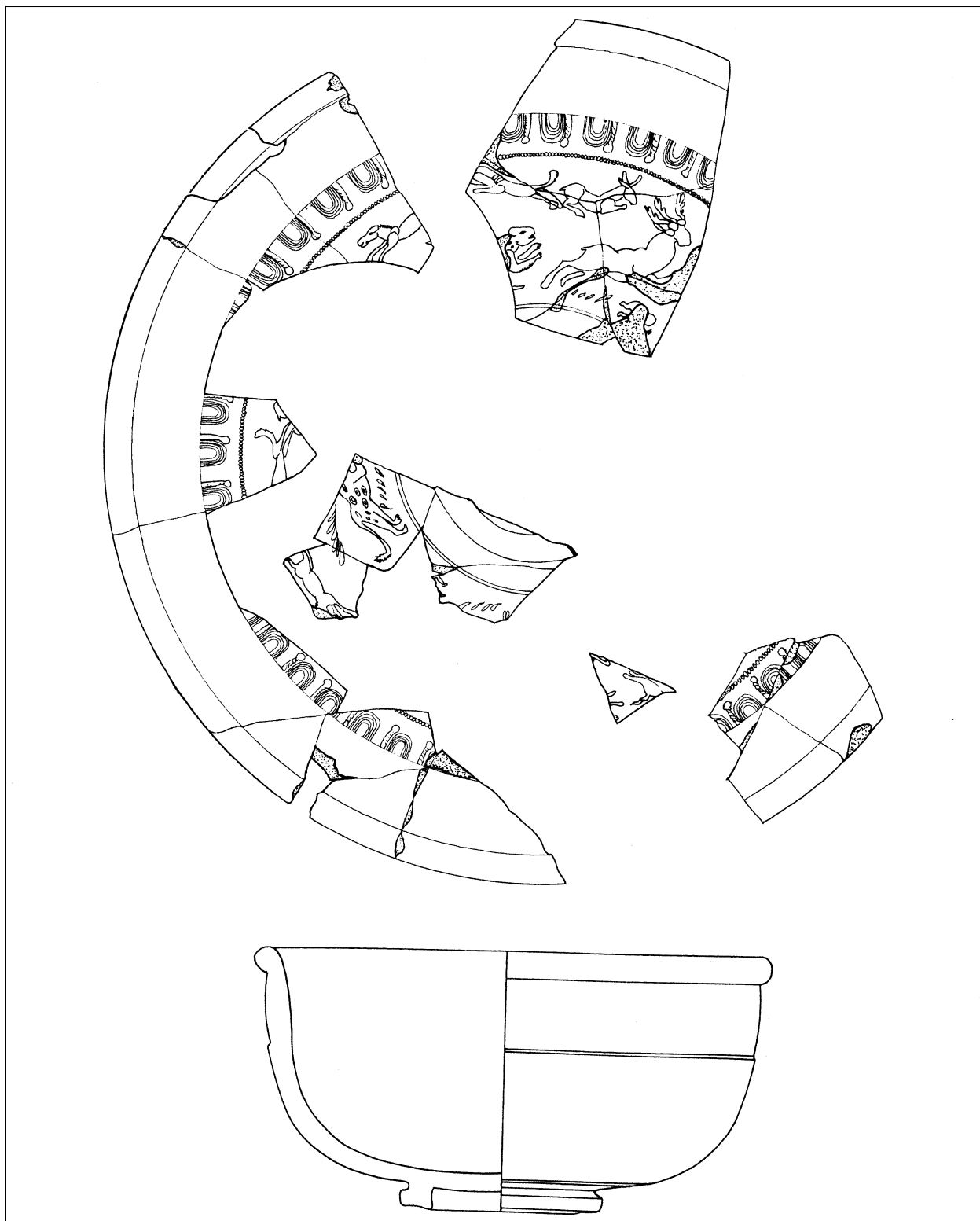


25. kép. Lezoux-i terra sigillaták
Abb. 25. Sigillaten von Lezoux
M = 1 : 2



26. kép. Lezoux-i terra sigillata

Abb. 26. Sigillata von Lezoux
M = 1 : 2



27. kép. Lezoux-i terra sigillata
Abb. 27. Sigillata von Lezoux
M = 1 : 2

szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Pá: 21 cm, Tá: 9 cm. Tojásfüzér (B144) (a formatájból való kivételkor megsérült) gyöngysorral (A2). A reliefmezőben bigán ülő alak (KARNITSCH, Ovilava Taf. 70/3; WALKÉ 1965–66, Taf. 53/6a-b; BRUKNER 1981, T. 22/14), putto (O 420-nál kisebb), balra ugró oroszlán (O 1455?), jobbra(?) ugró állat mellső lábainak vége. A figurák közt elszórva pamacszerű kis levéllenyomatok (SIMPSON-ROGERS 1969, fig. 3/21), a képmező alján levéltöredék lenyomatok mint fűcsomó imitáció (WEBER-HIDEN 1996, Taf. 69/11). Lezoux - Cinnamus - 140-160. (25. kép 4; 26. kép)

L: 127. obj.

118. (Ltsz 27) Oldaltöredék. A: 2,5 YR 5/8, kemény, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Tojásfüzér (B143) gyöngysorral (A2). A reliefmezőt ugyanezen gyöngysor tagolja metopékra. Asztragaloszra (R14) felfüggesztett félkörben (CGP, Pl. 163/71) jobbra ugró párduc (O1518) alsó része és meghatározhatatlan figura részlete. Alatta kis körgyűrű maradványa (SIMPSON-ROGERS 1969, fig. 2/9). Levélvég lenyomatok (CGP, Pl. 163/71) közt balra ugró oroszlán farkának részlete (O1450). Lezoux - Cinnamus - 150-170. (25. kép 2a-c)

L: 127. obj. - 1999-es ásatás zónája.

119. (Ltsz 29) Oldaltöredék. A: 10R 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Tojásfüzér (B143) gyöngysorral (A2), hétágú, fogazott levél részlete (H21). Lezoux - Cinnamus köre - 150-170. (25. kép 3)

L: 127. obj.

120. (Ltsz 3) Perem-, oldal- és aljtöredékek alapján kiserkeszthető teljes profil. A: 10R 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 17 cm, Tá: 7 cm. Tojásfüzér (B231) gyöngysorral (A2). A reliefmezőben „szabad állatstílus”: Jobbra és balra futó szarvas (O1720, O1704), balra futó ló (KARNITSCH, Ovilava Taf. 74/7, CGP, Pl. 163/70), balra futó kutya (O 1980), jobbra ugró párduc (O 1507), felette egykaréjú levél (CGP fig 47/36). A képmező alsó részén egykaréjú levél (CGP, fig. 47/37) és elfektetve pecsételt pygmeus (O 696A). Lezoux - Cinnamus - 150-170. (27. kép)

L: 127-133. obj.

121. (Ltsz 5) Perem- és oldaltöredékek. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű, enyhén kopott. Pá: 17 cm. Az előzőhöz hasonlóan megkomponált de keskenyebb reliefmezejű edény töredékei. A tojásfüzér, gyöngysor, jobbra és balra futó szarvas, balra futó ló és kutya, jobbra ugró párduc és a felette lévő egykaréjú levél ugyanazok. A jobbra ugró szarvas felett kis kettőslevél (G203). Lezoux - Cinnamus - 150-170. (28. kép 1a-f)

L: 127. obj.

122. (Ltsz 12) Perem- és oldaltöredékek. A: 10R 6/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: 17 cm. Horizontális vonalon futó tojásfüzér (B143 = SIMPSON-ROGERS 1969, fig. 1/1). A reliefmezőt gyöngysor (A2) osztja metopékra. Kettős körben jobbra ugró szarvas (O 1704), alatta három kis körgyűrű (CGP, fig. 47/11), kandeláber (Q43) asztragaloszra (CGP, fig.

47/40) felfüggesztett kettős félkörben jobbra néző feltartott szárnyú madár (O 2214A). Lezoux - Cinnamus - 150-170. (28. kép 2a-f)

L: 127. obj.

123. (Ltsz 188) Oldaltöredékek. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tojásfüzér (B143) gyöngysorral (A2). A reliefmezőben szívformájú levél felső részének maradványa (J15) és elágazó inda részlete. Lezoux - Cinnamus - 150-170. (28. kép 3a-c)

L: 127. obj.

124. (Ltsz 16) Oldaltöredékek. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Tojásfüzér (B143) gyöngysorral (A2). A reliefmezőben hatágú fogazott (H13) és kis ötszögletű levélben (J90) végződő asztragalossal (R14) tagolt indák. A képmező alsó részén kis rovátkolt körgyűrűk (E70). Lezoux - Cinnamus - 150-170. (29. kép 1a-f)

L: 127-133 obj.

125. (Ltsz 9) Perem-, oldal- és aljtöredékek alapján kiserkeszthető teljes profil. A: 10R 4/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Pá: 20 cm, Tá: 8 cm. Tojásfüzér (B231) gyöngysorral (A2). A képmezőben szabadon elhelyezett motívumok: Jobbra ugró medve (O 1588), jobbra ugrató dárdás lovas (O 245-nél kisebb), jobbra ugró szarvas (O 1720), jobbra ugró kutya (O 2039N), a figurák közt elszórta egytagú fogazott levél (N15). Lezoux - Cinnamus - 150-170. (29. kép 2a-j)

L: 127. obj.

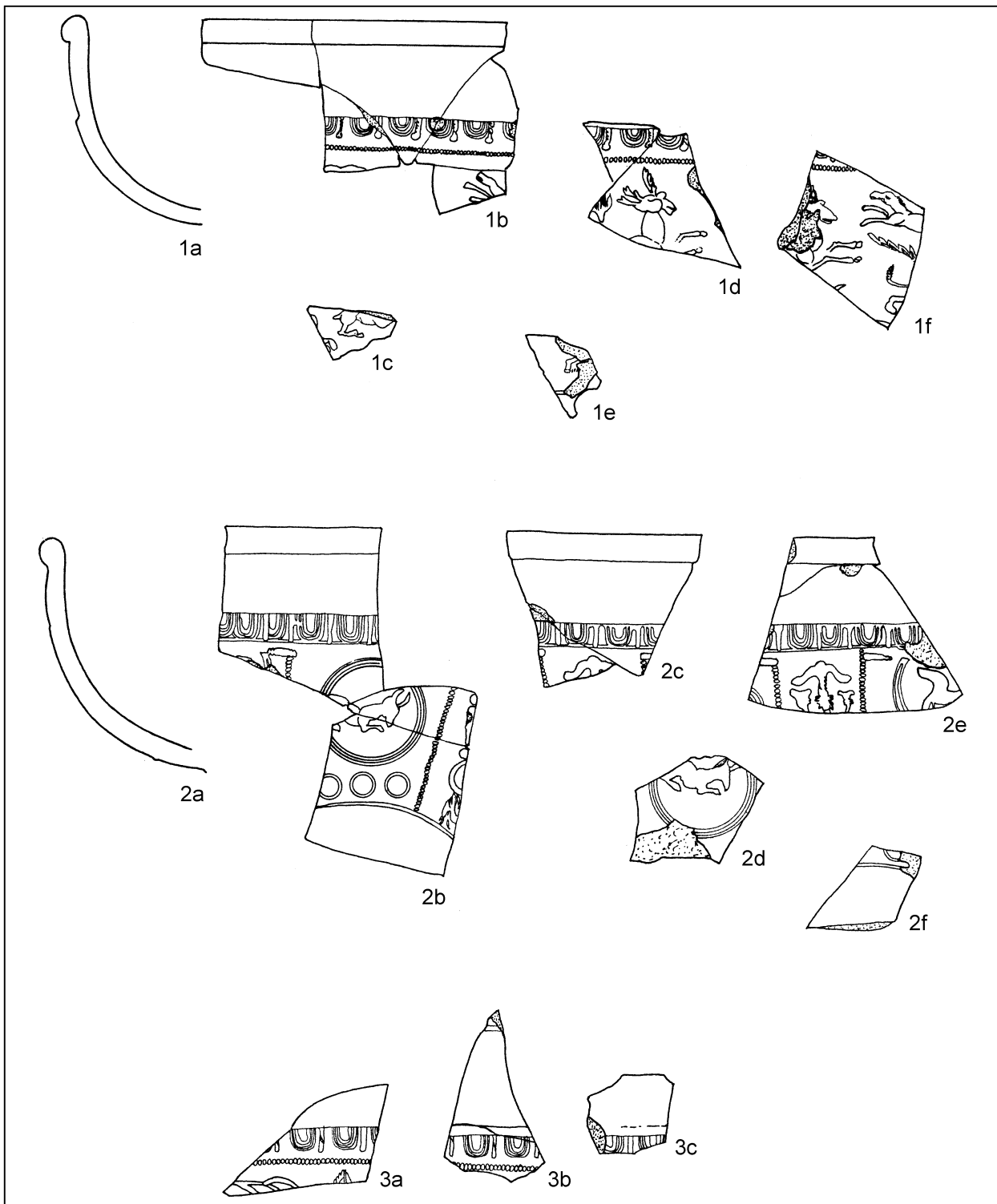
126. (Ltsz. 15) Perem- és oldaltöredékek. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 26 cm. Tojásfüzér (B144) gyöngysorral (A2). A reliefmezőben hétlevelű fogazott - és (H24) két-soros levélben (J22) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 75/5; GABLER 1976a, Abb. 3/43), valamint háromágú fogazott levélben (H99) végződő indák közt madár (O2239B). Lezoux - Cinnamus köre - 140-170/78. (31. kép 1a-c)

L: 127. obj.

127. (Ltsz 20) Oldaltöredékek. A: 10R 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Elmosódott horizontális gyöngysor (A2). A reliefmezőt asztragaloszra (A9) osztja metopékra: Gyöngyökből kialakított kettős körben (E16) hyppocampus részlete (O52), Perseus Medusafőt tartó karja (O234) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 68/5, 69/2; GABLER 1977, Abb. 18/2), levél töredéke (CGP, fig. 47/37), asztragaloszra felfüggesztett kettős félkörben jobbra néző feltartott szárnyú madár (O2315), balra haladó leszegett fejű medve hátának részlete (O1609). Lezoux - Cinnamus - 140-170/78. (31. kép 2a-b)

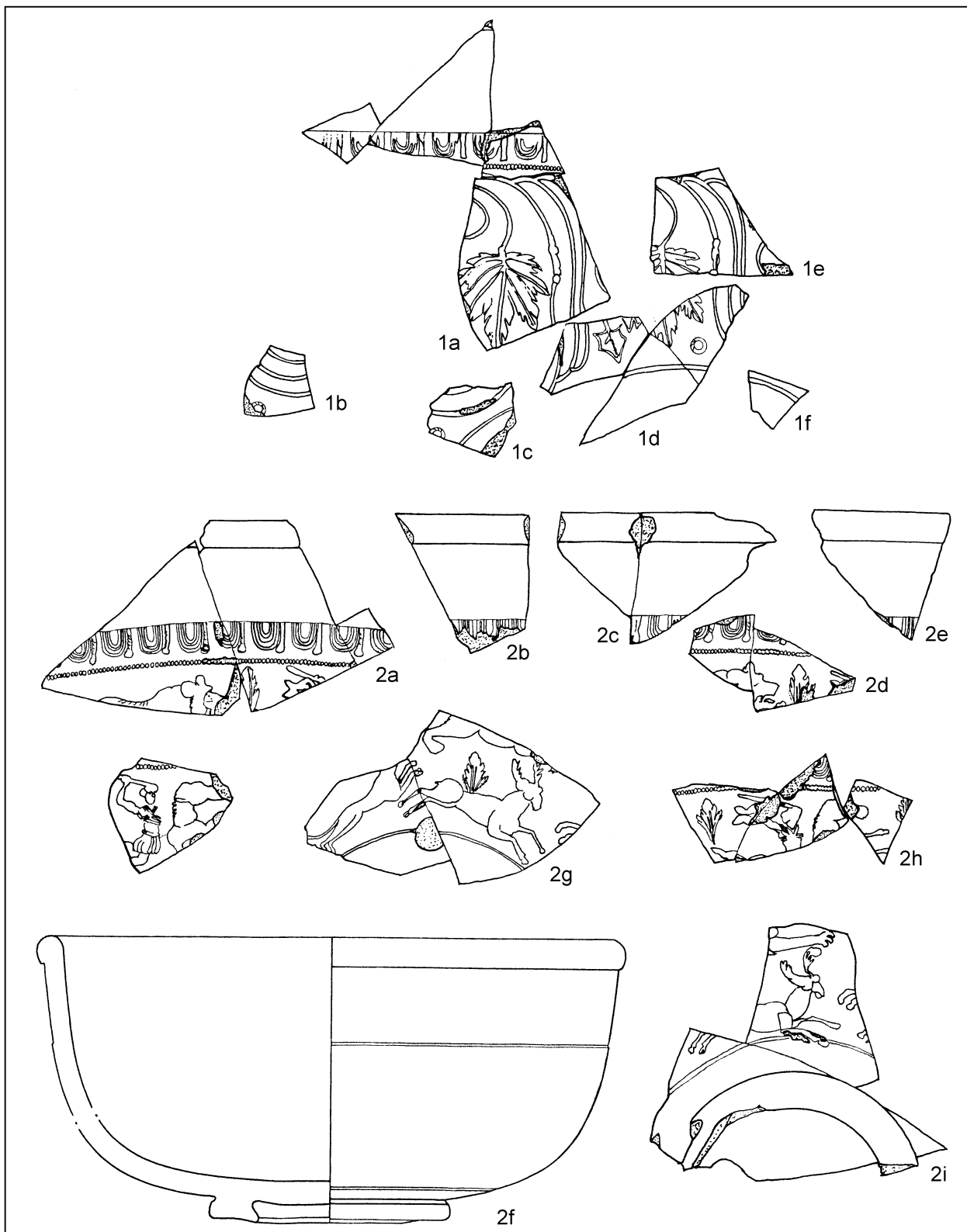
L: 127. obj.

128. (Ltsz 22) Oldaltöredékek. A: 10R 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, enyhén kopott. Tojásfüzér (B143?) gyöngysorral (A2) pamacszerű kis levél lenyomatok (SIMPSON-ROGERS 1969,



28. kép. Lezoux-i terra sigillaták

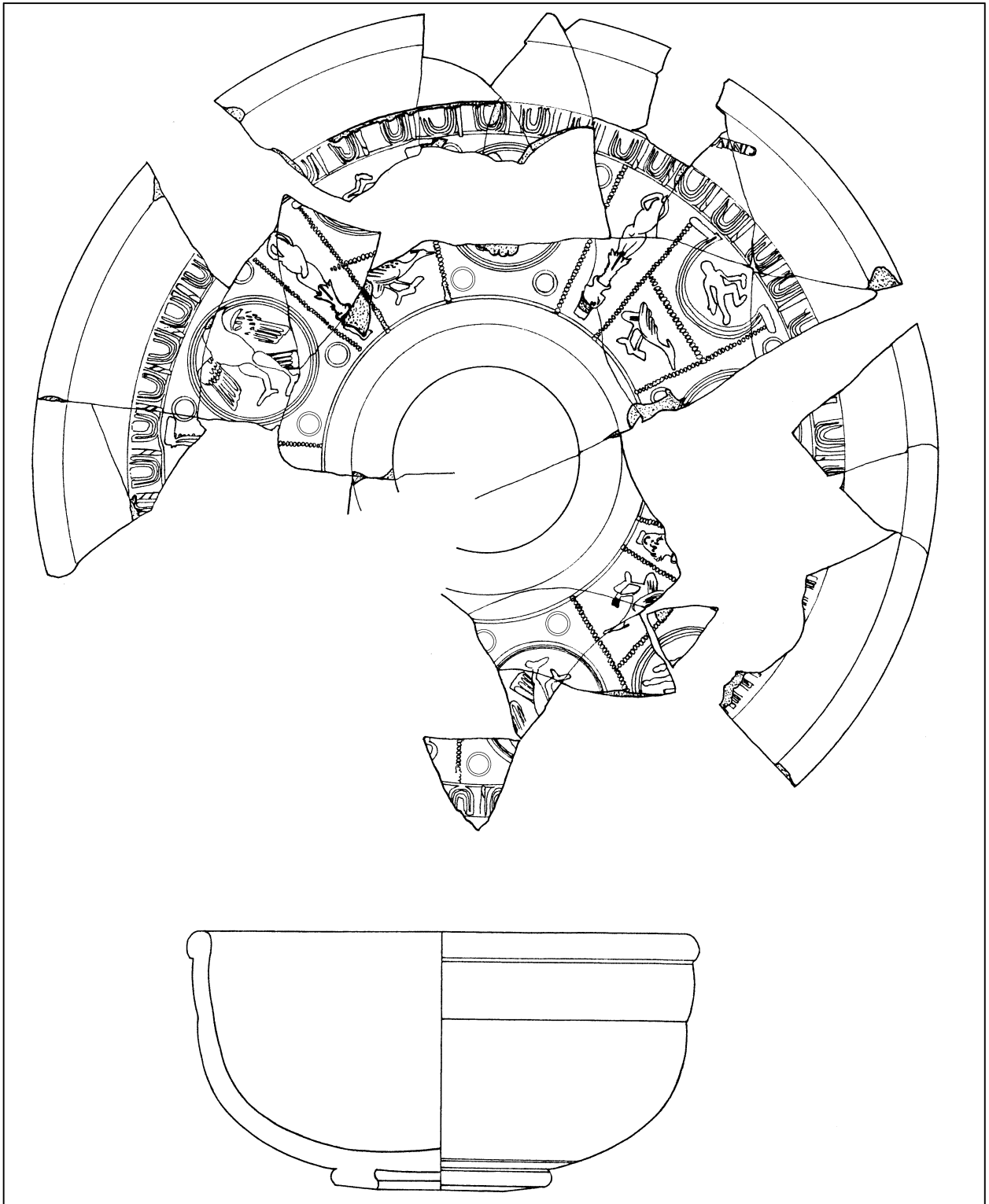
Abb. 28 Sigillaten von Lezoux
M = 1 : 2



29. kép. Lezoux-i terra sigillaták

Abb. 29. Sigillaten von Lezoux

M = 1 : 2



30. kép. Lezoux-i terra sigillata
Abb. 30. Sigillata von Lezoux
M = 1 : 2

fig. 3/21). Lezoux - Cinnamus köre - 140-170/78. (31. kép 3a-c)

L: 127. obj.

129. (Ltsz 26) Oldaltörödékek. A: 2,5YR 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, enyhén kopott. Jobbra ugró, viszanézó szarvas részlete (O1743), fogazott levél (N15), azonosíthatatlan balra ugró állat mellső lábának részlete. Lezoux - Cinnamus köre - 140-170/78. (31. kép 4)

L: 127. obj.

130. (Ltsz 1) Teljes profil. A: 10R 4/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkel. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: 17 cm, Tá: 7,5 cm. Horizontálisan futó vonalon tojásfüzér (B143 = SIMPSON-ROGERS 1969, fig. 1/1). A reliefmezőt gyöngysorok (A2) tagolják metopéokra. Kettős körből álló medalionban sas (O2167) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 56/3), a metopé 4 sarkában 1-1 kisebb körgyűrűvel (CGP, fig. 47/11); karyatida (O1201A); vertikális gyöngysorral elválasztott metopében felül asztragaloszból (CGP fig. 47/40 ?) kiinduló kettős félkörívben meztelen táncos (O682), alul jobbra néző madár (O2197) (KARNITSCH, Ovilava Taf. 56/3,4). A perem alatti díszítetlen zónában a korongoló fazekas CINTV[SMVUSF] pecsétjének töredéke. Lezoux - Cinnamus köre (Pugnus?) - 150-170. (30. kép; 46. kép 8)

L: 127-133. obj.

131. (Ltsz 6) Oldal- és aljtörödékek. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Tá: 8 cm. Tojástag és bojtbán végződő pálcát (B233?) alsó részlete. A reliefmezőt gyöngysorok osztják metopéokra: kettős félkörből álló medalion széle. Horizontális gyöngysorral osztott metopé felső részében kettős félkörívben balra néző nyúl (O2115), az alsóban jobbra ugró párduc (O1518); csavart kannelúrás oszlop (P40?) részlete. Lezoux - Pugnus - 150-170. (31. kép 5a-b)

L: 127. obj.

132. (Ltsz 13) Perem- és oldaltörödékek. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Pá: 16 cm. Tojásfüzér (CGP, fig. 17/2) gyöngysorral (A2). Háromágú villás levélben (G97) (CGP, Pl. 97/3) végződő metopéosztás. Asztragaloszra felfüggesztett girland (F15) (CGP, Pl. 97/4,7; KARNITSCH, Ovilava Taf. 43/1,6). Lezoux - Laxtucissa - 150-180. (31. kép 7a-c)

L: 127. obj.

133. (Ltsz 19) Oldaltörödékek. A: 10R 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Tojásfüzér (B245), alatta hullámvonal (A23). A reliefmezőt rozettában végződő ferde gyöngysor (A34) (CGP, Pl. 105/12) osztja metopéokra: balra lépő ruhátlan ifjú (O663), lábai alatt kis körgyűrű (CGP, fig. 29/5), mellette asztragalosz maradványa (R3); balra néző ruhátlan táncosnő drapériájának alsó széle (O360) (CGP, Pl. 108/33); maszkon álló Pán alsó részlete (O709A) (CGP, Pl. 104/2,5). Lezoux - Paternus (II)-Censorinus csoport 160-180/190. (31. kép 6a-c)

L: 127. obj.

134. (Ltsz 11) Perem-, oldal- és aljtörödékek alapján kiszerezhető teljes profil. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 20 cm, Tá: kb. 8 cm. Tojásfüzér (B107) asztragaloszsorral (A9). A reliefmezőt ugyanezen asztragaloszsor típus tagolja metopéokra (JUHÁSZ 1936-37, I./1; CGP 121/11, 13). Pudicitia (O926) (JUHÁSZ 1936-37, I./4, 5), kettős levélben végződő metopéosztás (K35) (CGP 120/21), Paris (O841). Jobbra néző madár részlete (O2317?), balra néző madár részlete (O2298?), balra lépő alak alsó része (meghatározhatatlan) bal oldalán levélkaréjjal (CGP fig. 35/2 jobb fele). Félkörben ülő Venus (O338) (CGP, Pl. 121/16), térde felett levélkaréjjal (CGP, fig. 35/2 bal fele) a metopé két alsó sarkában egy-egy kis körgyűrűvel (CGP, Pl. 120/5), elfektetett oszlop (P3) (CGP, Pl. 121/11, 13, 16); rövid kardot vagy pálcát tartó alak felső része (O1115-höz hasonló - CGP, Pl. 123/39), esetleg a már említett balra lépő alak felső része? Lezoux - Albucius - 150-180. (32. kép 1a-i)

L: 127. obj.

135. (Ltsz 10) Perem- és oldaltörödékek. A: 10R 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Pá: 19 cm. Tojásfüzér (B107) asztragaloszsorral (A9). A reliefmezőt ugyanezen asztragaloszsor-típus tagolja metopéokra: Asztragaloszra (CGP, fig. 35/3) felfüggesztett félkörben ülő Venus levélkaréjjal, kis körgyűrűkkel, alatta elfektetett oszloppal, mellette Pudicitiaival mint az előzőnél. Jobbra fellépő Neptunus (O13) (JUHÁSZ 1936-37, I./1; CGP, Pl. 120/4) vagy ruhátlan ifjú (O 650) (CGP, Pl. 120/4) feltartott keze; trónoló Iupiter sceptrumot tartó keze (O4). Elmosódott figura részlete. Lezoux - Albucius - 150-180. (32. kép 2a-h)

L: 127. obj.

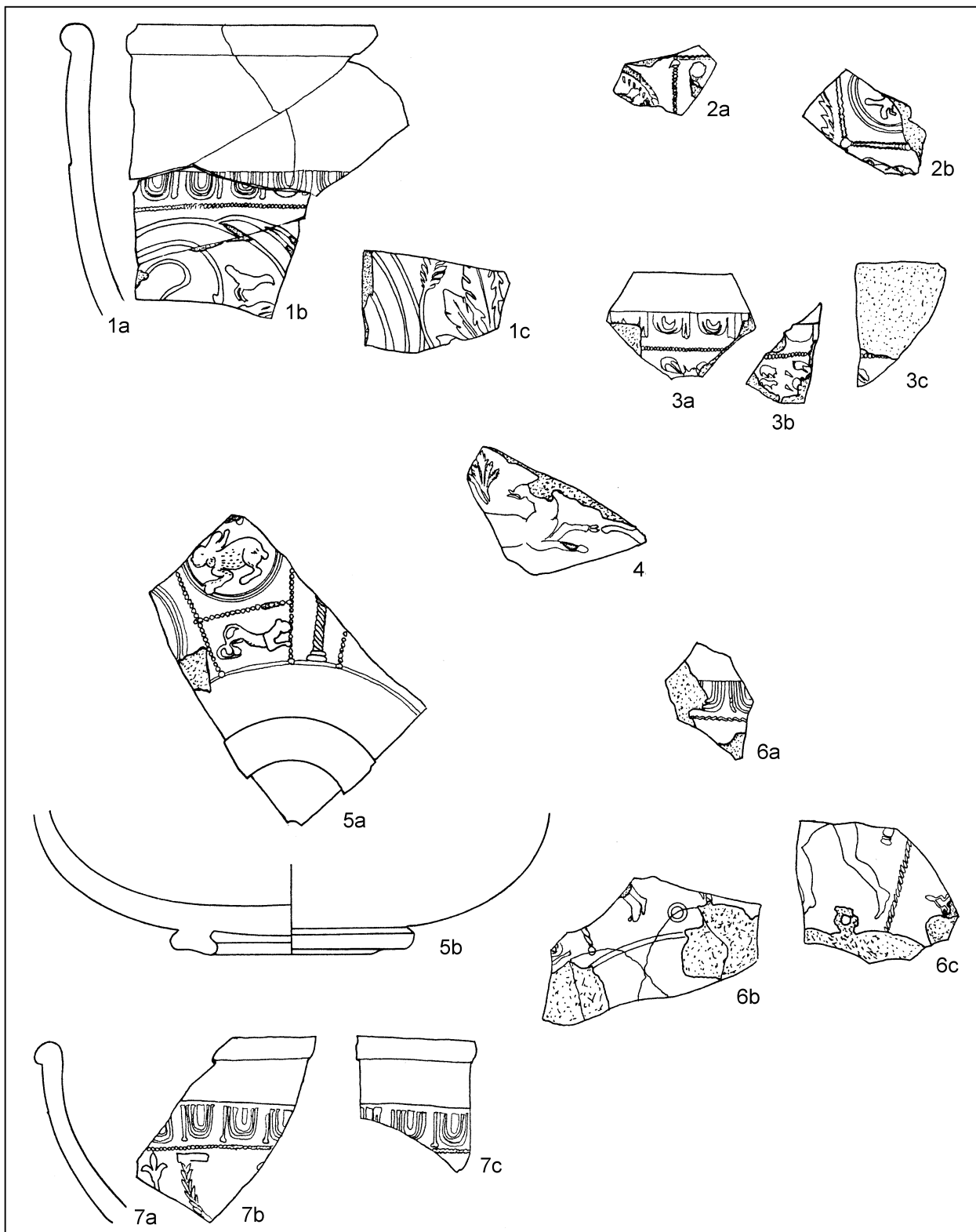
136. (Ltsz 14) Oldaltörödékek. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Tojásfüzér (B107) gyöngysorral (A2). Levélkaréj (CGP, fig. 35/2 bal fele) és putto felsőtestének részlete (O 440) (JUHÁSZ 1936-37, I./8; CGP, Pl. 121/13, 16) gyöngysorral (A1) tagolt reliefmező, ülő Venus (O338), lábai felett AL[BUCI](US) felirat indítása, szálkás levélkaréj (J160) (CGP, Pl. 120/4). Putto alsó része (O 440) alatta elfektetve és mellette állítva oszlop (P3) valamint maszkon álló Pán alsó része (O709) (CGP 120/2). Lezoux - Albucius - 150-180. (33. kép 1a-e; 46. kép 1)

L: 127. obj. - 1999-es ásatás zónája.

137. (Ltsz 23) Oldaltörödékek. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkel. F: 10R 4/8, gyenge fényű. A reliefmezőt rozettában (C278) végződő gyöngysor (A2) osztja metopéokra. Jobbra néző griff (O864?) és kandeláber (?) maradványa gyöngysoron, alatta háromágú kis levelekben (G97) végződő elfektetett, csavart kannelúrás oszlop (P37?), balra néző griff (hátsó lábainál megcsúsztott pecsétlővel) (O875-höz hasonló - MÜLLER 1968 Taf. 7/132, 9/168; OSWALD, Margidunum Pl. XXIX/6) töredékei. Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (33. kép 7a-c)

L: 127. obj. - 1999-es ásatás zónája

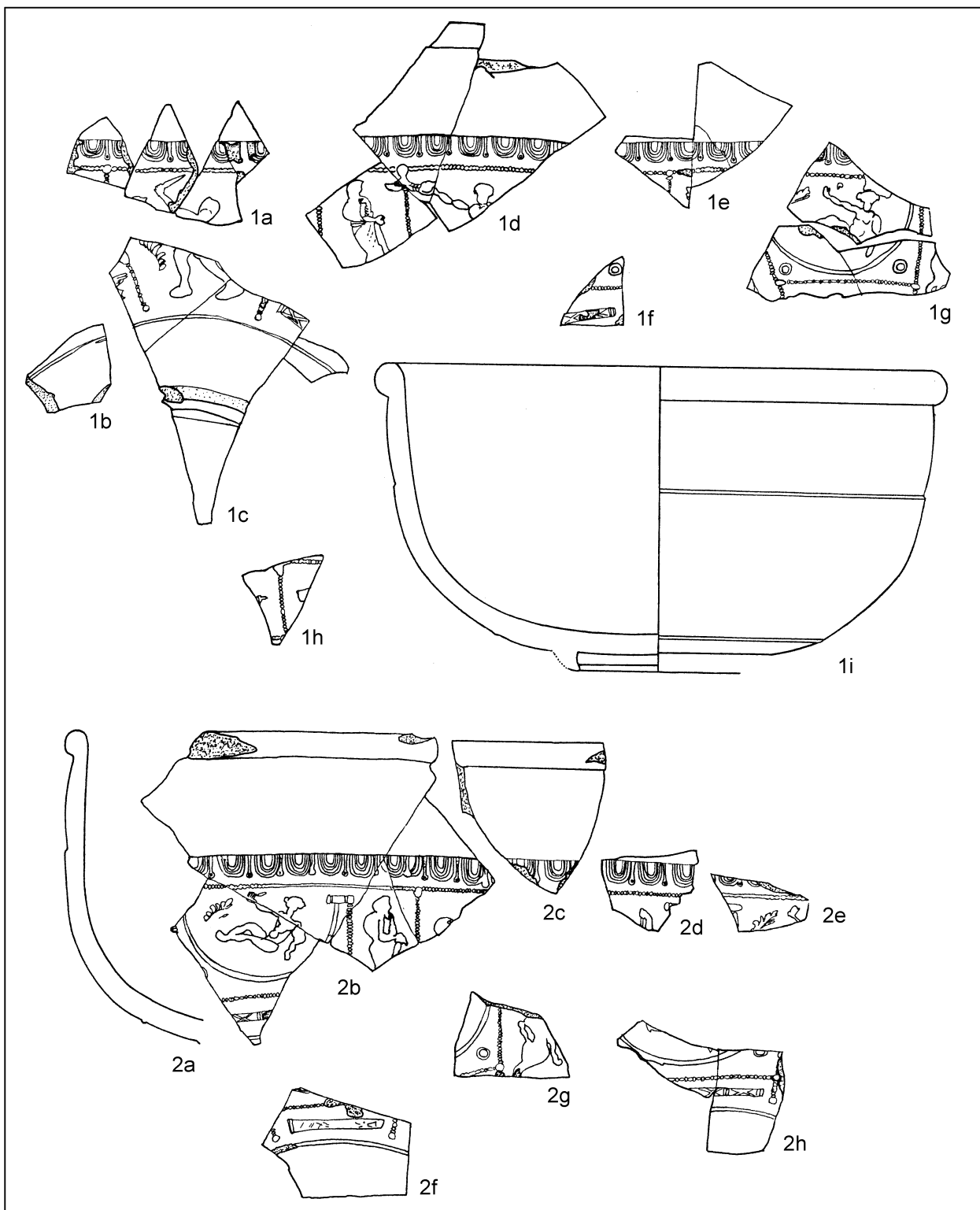
138. (Ltsz 209) Oldaltörödékek. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, kopott. Vízszintes pálcát (G97?), jobbra ugró állat (ku-



31. kép. Lezoux-i terra sigillaták

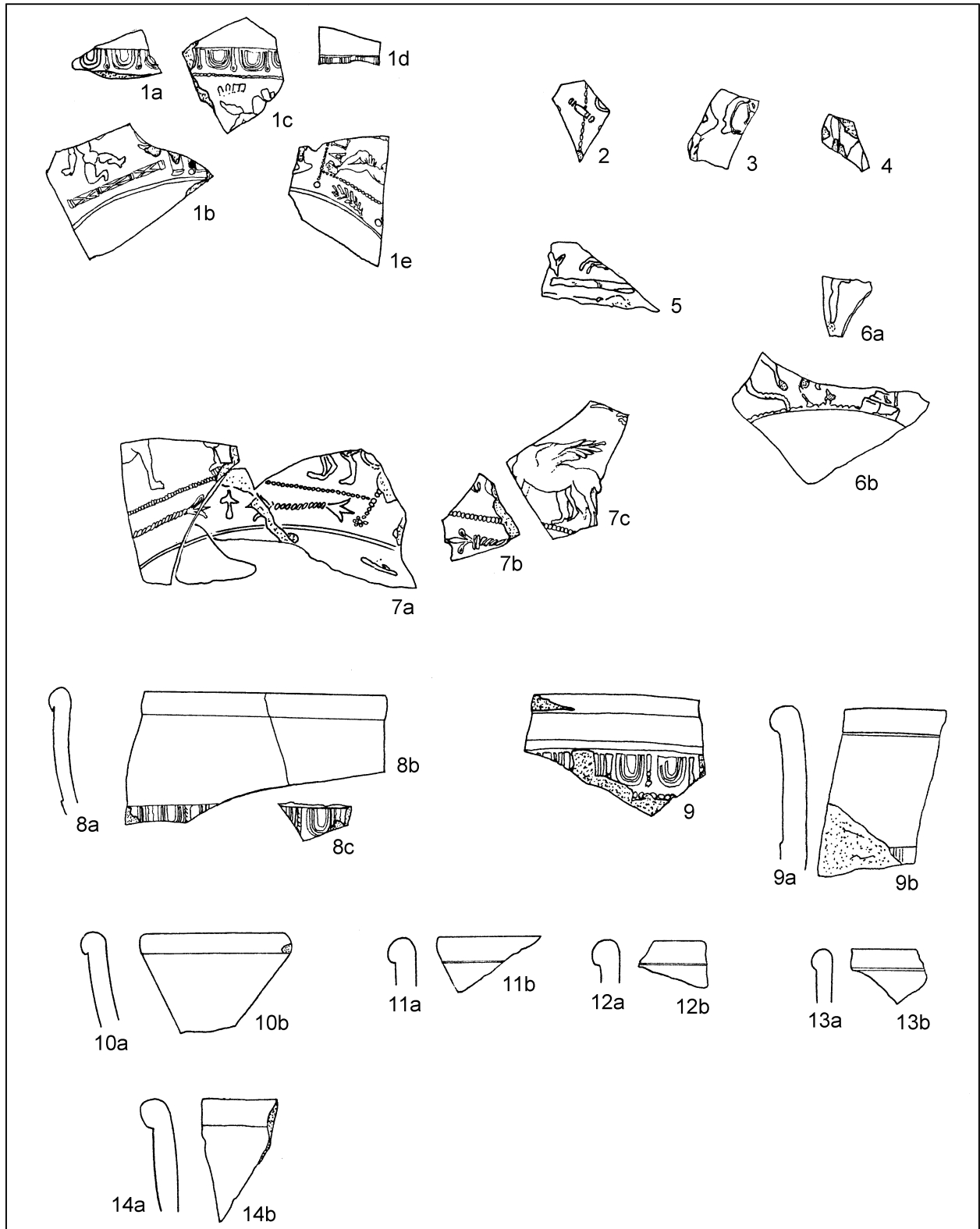
Abb. 31. Sigillaten von Lezoux

M = 1 : 2



32. kép. Lezoux-i terra sigillaták

Abb. 32. Sigillaten von Lezoux
M = 1 : 2



33. kép. 1. Lezoux-i terra sigillaták; 2-14. Közép-galliai terra sigillaták

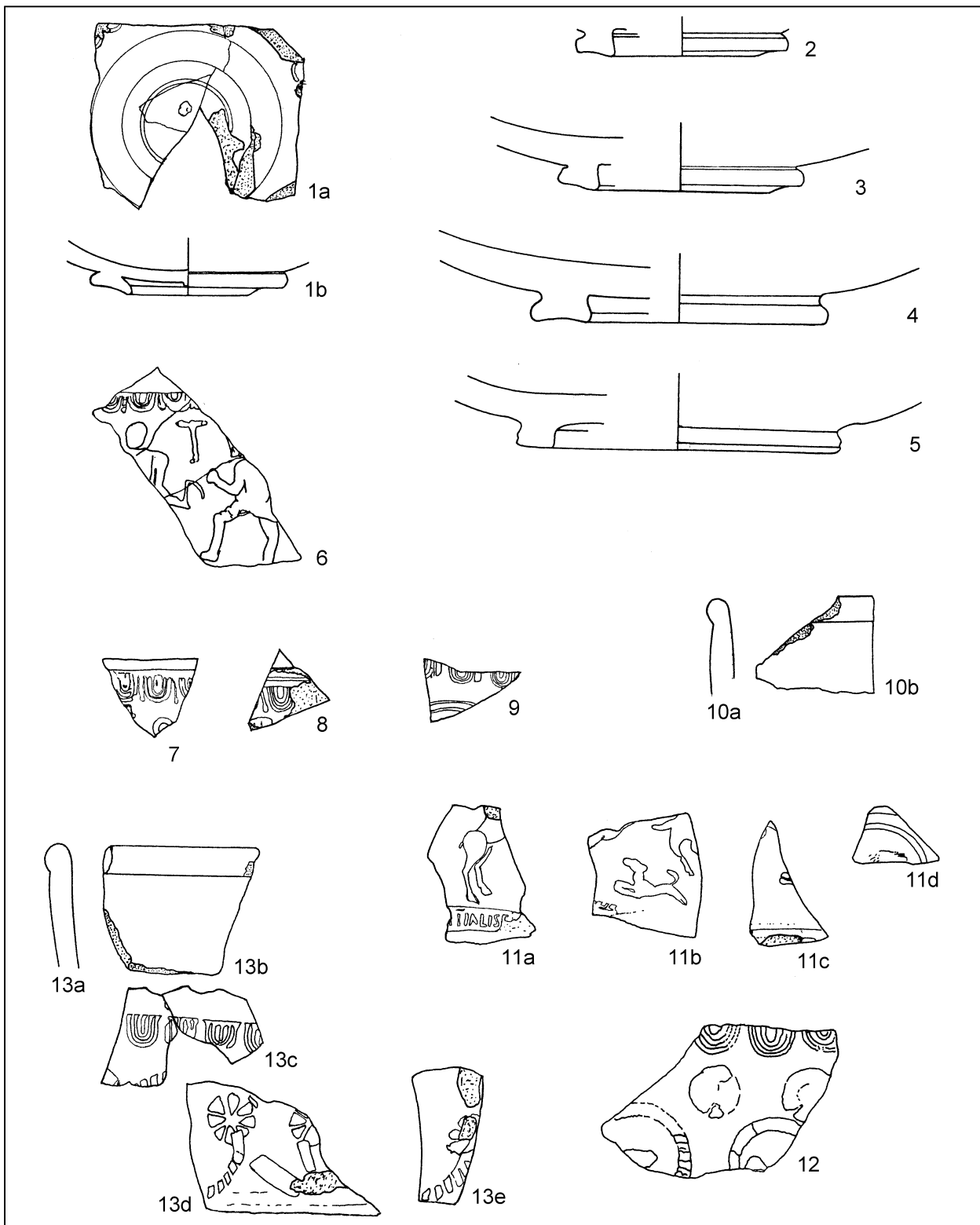
Abb. 33. 1. Sigillaten von Lezoux; 2-14. Mittelgallische Sigillaten

M = 1 : 2

- tya vagy nyúl) hátsó lábainak részlete. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 5)
L: 1999-es ásatás zónája.
139. (Ltsz 210) Oldaltöröredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Karddal vagy lándzsával jobbra dőfő harcos (O196?) vagy bestiarius (O1073) részlete. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 3)
L: 1999-es ásatás zónája.
140. (Ltsz 31) Oldaltöröredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/6, matt, enyhén kopott. Függőleges metopéosztó gyöngysor (A15), rajta asztragalosz. (R6?) Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 2)
L: 127. obj.
141. (Ltsz 32) Oldaltöröredék. A: 2,5YR 6/8, kemény, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Meghatározhatatlan motívum részlete. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 4)
L: 133. obj.
142. (Ltsz 207) Oldaltöröredékek. A: 10R 5/6, kemény, sűrűn apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/8, gyenge fényű, kissé kopott. Kandeláber-szerű motívum alsó részlete. Meghatározhatatlan motívumok részletei. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 6a-b)
L: 1999-es ásatás zónája.
143. (Ltsz 18) Peremtöröredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkán apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Tojásfűzér (B144) gyöngysorral (A2). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 9)
L: 127. obj.
144. (Ltsz 24) Peremtöröredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tojásfűzér (B231?) maradványa. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 8a-c)
L: 127. obj.
145. (Ltsz 25) Peremtöröredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 9a-b)
L: 127. obj.
146. (Ltsz 38) Peremtöröredék. A: 10R 4/8, kemény, ritkán apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 10a-b)
L: 127. obj.
147. (Ltsz 39) Peremtöröredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkán apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 11a-b)
L: 127. obj.
148. (Ltsz 40) Peremtöröredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkán apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 12a-b)
L: 127. obj.
149. (Ltsz 41) Peremtöröredék. A: 2,5YR 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, enyhén kopott. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 13a-b)
L: 127. obj.
150. (Ltsz 211) Peremtöröredék. A: 2,5YR 4/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Lezoux – Traianus–Antoninus kor. (33. kép 14a-b)
L: 1999-es ásatás zónája.
151. (Ltsz 190) Peremtöröredék. A: 2,5YR 5/6, kemény, ritkán apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.
L: 127-es obj.
152. (Ltsz 33) Aljtöröredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkán apró fehér szemcséssel. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Tá: 6,5 cm. Képmező alsó része körgyűrűk(?) részleteivel. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (34. kép 1a-b)
L: 127. obj.
153. (Ltsz. 37) Aljtöröredék. A: 2,5YR 6/6, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Tá: 7 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (34. kép 2)
L: 127. obj.
154. (Ltsz 36) Aljtöröredék. A: 10R 6/4, kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Tá: 8 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (34. kép 3)
L: 127. obj.
155. (Ltsz 35) Aljtöröredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, másodlagos égés nyomaival. Tá: 10 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (34. kép 4)
L: 127. obj.
156. (Ltsz 213) Aljtöröredék. A: 2,5YR 5/8, kemény, apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/6, gyenge fényű, kissé kopott. Tá: 11 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (34. kép 5)
L: 1999-es ásatás zónája.
157. (Ltsz 212) Aljtöröredék (talpgyűrű közötti rész). A: 10R 6/8, kemény, ritkán apró fehér szemcséssel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.
L: 1999-es ásatás zónája.

Rhein Zabern

158. (Ltsz 214) Oldaltöröredék. A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, kopott. Tojásfűzér (RiFi E), bestiarius (O1119 = RiFi M203) kétszer egymás mellé pecsételve (JUHÁSZ 1935, XVII/20; KARNITSCH, Ovilava Taf. 117/8), közöttük T formájú motívummal (metopéosztó vonal részletére rápecsételt asztragalosz (RiFi 201?)). Bernhard csoport Ib – Marcus Aurelius–Commodus kor. (34. kép 6)
L: 1999-es ásatás zónája.



34. kép. Terra sigillaták

1-5. Közép-Gallia; 6-10. Rheinzabern; 11. Westerndorf; 12-13. Pfaffenhofen

Abb. 34. Sigillaten

1-5. Mittulgallien; 6-10. Rheinzabern; 11. Westerndorf; 12-13. Pfaffenhofen

M = 1 : 2

159. (Ltsz 69) Oldaltöredék A: 2,5YR 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Tojásfüzér (Ri-Fi E 2) és kis rovátkolt körgyűrű (Ri-Fi O 149) részlete. Bernhard csoport Ib – Marcus Aurelius–Commodus kor. (34. kép 7)

L: 127. obj.

160. (Ltsz 70) Oldaltöredék. A: 10R 6/8, enyhén puha, ritkásan apró fehér szemcsékkel. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, kissé kopott. Tojásfüzér (Ri-Fi E 2) és oszlophoz kötött fogoly fejének részlete (Ri-Fi M231?). Bernhard csoport Ib – Marcus Aurelius–Commodus kor. (34. kép 8)

L: 127. obj.

161. (Ltsz 71) Oldaltöredék. A: 10R 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/6, matt. Tojásfüzér (Ri-Fi E40) és kettős körből álló medallion (Ri-Fi K19) részlete. Bernhard csoport IIA-IIc – Severus kor. (34. kép 9)

L: 127. obj.

162. (Ltsz 68) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, enyhén puha. F: 2,5YR 5/8, gyenge fényű, matt. Antoninus–Severus kor. (34. kép 10a-b)

L: 127. obj.

Westerndorf

163. (Ltsz 66) Oldaltöredékek. A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 5/8, erősen kopott. Jobbra ugró szarvas (KELLNER 32) (KISS 1946–48, IV/30; KELLNER 1981, Abb. 1/7) részletei. Balra ugró kutya (KELLNER 39) (KISS 1946–48, IV/37; KELLNER 1981, Abb. 1/7, 2/2), jobbra haladó szarvas (KELLNER 34) (KISS 1946–48, IV/32; KELLNER 1981, Abb. 2/2) és fogazott levél (KELLNER 47) (KISS 1946–48, IV/42) részlete. Kettős körben (KELLNER 67) (KISS 1946–48, IV/54) elmosódott motívum részlete. (KISS 1946–48, XIII/2-höz hasonló kompozíció.) Névbélyeg a képmezőben: [COM]ITIALIS F (KELLNER 1981, Abb. 1/13). Comitialis – Commodus–Septimius Severus kor. (34. kép 11a-d; 46. kép 9)

L: 127. obj.

Pfaffenhofen

164. (Ltsz 195) Oldaltöredék. A: 2,5YR 6/6, puha. F: 2,5YR 5/8, gyenge fényű, erősen kopott. Tojásfüzér (KELLNER 1964, Pf 19), rozetta (KELLNER 1964, Pf 21), tagolt körgyűrű (KELLNER 1964, Pf 24) és félkör (KELLNER 1964, Pf 14), bennük elkopott motívummal. Pfaffenhofen – Helenius – III. század első fele. (34. kép 12)

L: 127-es obj.

165. (Ltsz 65) Perem és oldaltöredékek. A: 10R 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, kopott, helyenként másodlagos égés nyomaival. Tojásfüzér (Pons Aeni D3b), nyolcszirmú rozetta (Fölzer 848; Pons Aeni, Abb. 22/2), bordázott félkörív (Pons Aeni, Abb. 24/13, 16, 17, Abb. 23; GABLER 1978b, Abb. 3/14), bordázott cipóforma (Pons Aeni, Abb. 22/14; GABLER 1978b, Abb. 4/6). Dicanus köre – Caracalla – III. század közepe. (34. kép 13a-e)

L: szórvány (127-es obj.-tól délkeletre)

166. (Ltsz 67) Aljtöredék. A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, kopott. Westerndorf – Pfaffenhofen – Commodus – III. század első fele.

L: 127. obj.

Díszítetlen sigilláták

Drag 15/17

167. (Ltsz 159) Peremtöredék. A: 10R 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkel. F: 10R 4/6, gyenge fényű. Pá: 15,5 cm (PLANCK 1975, Taf. 83/8, 10). Dél-Gallia – Vespasianus–Domitianus kor. (35. kép 1)

L: szórvány (127–133. obj. feletti réteg).

168. (Ltsz 160) Peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkel. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 18 cm (PLANCK 1975, Taf. 83/1). Dél-Gallia – Vespasianus–Domitianus kor. (35. kép 2)

L: szórvány (127-es obj.-tól keletre).

169. (Ltsz 235) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkel. F: 10R 4/8, közepes fényű. Dél-Gallia – Vespasianus–Domitianus kor. (35. kép 3)

L: 1999-es ásatás zónája.

Drag 18, 18/31, 31

Dél-Gallia

170. (Ltsz 85) Drag 18, teljes profil. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, matt. Pá: 16 cm, Tá: 7 cm (RAUCHENWALD 1996, Taf. 13/162; ZÖCHMANN 1997, Taf. 8/8). Dél-Gallia – Vespasianus–Domitianus kor. (35. kép 4)

L: 133–127. obj.

171. (Ltsz 90) Drag 18, teljes profil. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 19 cm, Tá: 9 cm. Névbélyeg:[...]NI, (ZÖCHMANN 1997, Taf. 7/3). Dél-Gallia – Vespasianus–Domitianus kor. (35. kép 5; 46. kép 23)

L: 127–133. obj. – 1999-es ásatás zónája.

172. (Ltsz 96) Drag 18/31, peremtöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, matt. Pá: 16 cm (ZÖCHMANN 1997, Taf. 7/3, 3/4). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (35. kép 6)

L: 127. obj.

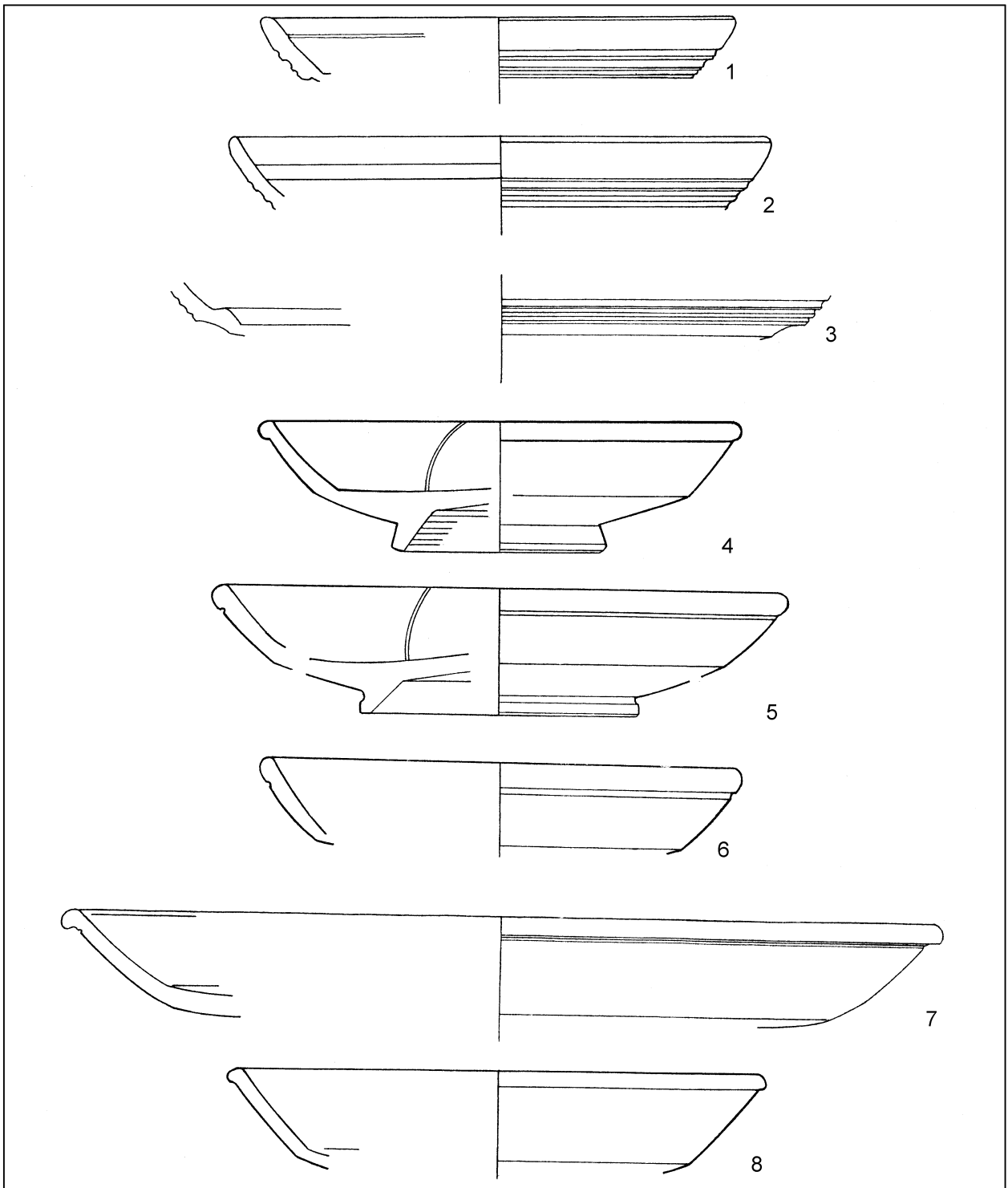
173. (Ltsz 93) Drag 18, peremtöredék. A: 2,5YR 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkel. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Pá: 29 cm (GABLER 1978a, Abb. 66/3; GASSNER-KALTENBERGER 1993–94, Taf. 6/53). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (35. kép 7)

L: 127. obj. – 1999-es ásatás zónája.

174. (Ltsz 88) Drag 18/31, peremtöredék. A: 2,5YR 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Pá: 17,5 cm (GABLER 1976b, Abb. 18/1; ZÖCHMANN 1997, Taf. 8/7). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (35. kép 8)

L: 127. obj.

175. (Ltsz 191) Drag 18/31, peremtöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: 16 cm



35. kép. Terra sigillaták. Dél-Gallia

Abb. 35. Sigillaten - Südgallien

M = 1 : 2

(ZÖCHMANN 1997, Taf. 8/1). Dél-Gallia - Vespasianus-Hadrianus kor. (36. kép 1)

L: 127-es obj.

176. (Ltsz 107) Drag 18/31, oldaltöröredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, magas fényű. Dél-Gallia - Vespasianus-Hadrianus kor.

L: 127. obj.

Közép-Gallia

177. (Ltsz 75) Drag 18/31, teljes profil. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 18 cm, Tá: 9 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVI/4; GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/4). Névbélyeg: CONDO[LLUS] (OSWALD, Index 87; CGP, 173-174; facsimile: GABLER 1969, 36). Lezoux - Condollus - 130-160. (36. kép 2; 46. kép 10)

L: 127. obj.

178. (Ltsz 81) Drag 18/31, teljes profil. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR, magas fényű. Pá: 17,5 cm, Tá: 8,5 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVI/4). Névbélyeg: SUOBNI?M (OSWALD, Index 309). Lezoux - Suobnus - Traianus-Antoninus kor. (36. kép 3; 46. kép 19)

L: 127. obj.

179. (Ltsz 83) Drag 18/31, teljes profil. A: 2,5YR 6/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 18 cm, Tá: 10 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVI/4/11). Névbélyeg: S[ED]ATI?[M] (OSWALD, Index 290; facsimile: JUHÁSZ 1935, XLVIII/287; WALKER 1965, Taf. 44/342; GABLER 1969, 43; elterjedéséhez: GABLER 1964, 101). Lezoux - Sedatus - Hadrianus-Antoninus kor. (36. kép 4; 46. kép 18)

L: 127. obj.

180. (Ltsz 76) Drag 18/31, teljes profil. A: 10R 5/6, kemény, sűrűn apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 19 cm, Tá: 9 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVI/4/11). Névbélyeg: BORILLI O[F] (facsimile: JUHÁSZ 1935, XLIV/46; WALKER 1965, Taf. 40/93; elterjedéséhez: GABLER 1964, 100), másik oldalán graffito. Lezoux - Borillus - Traianus-Antoninus kor. (36. kép 5; 46. kép 4; 47. kép 1)

L: 127. obj. - 1999-es ásatás zónája.

181. (Ltsz 74). Drag 18/31, teljes profil. A: 10R 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 18,5 cm, Tá: 9 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/4). Névbélyeg: PRISC[...] (OSWALD, Index 251-52; CGP, 226-228; GABLER-KOCZTUR 1976, 71; facsimile: JUHÁSZ 1935, XLVII. tábla 234; WALKER 1965, Taf. 43/300), másik oldalán graffito. Lezoux - Priscus - 180-195. (36. kép 6; 46. kép 14; 47. kép 3)

L: 127. obj.

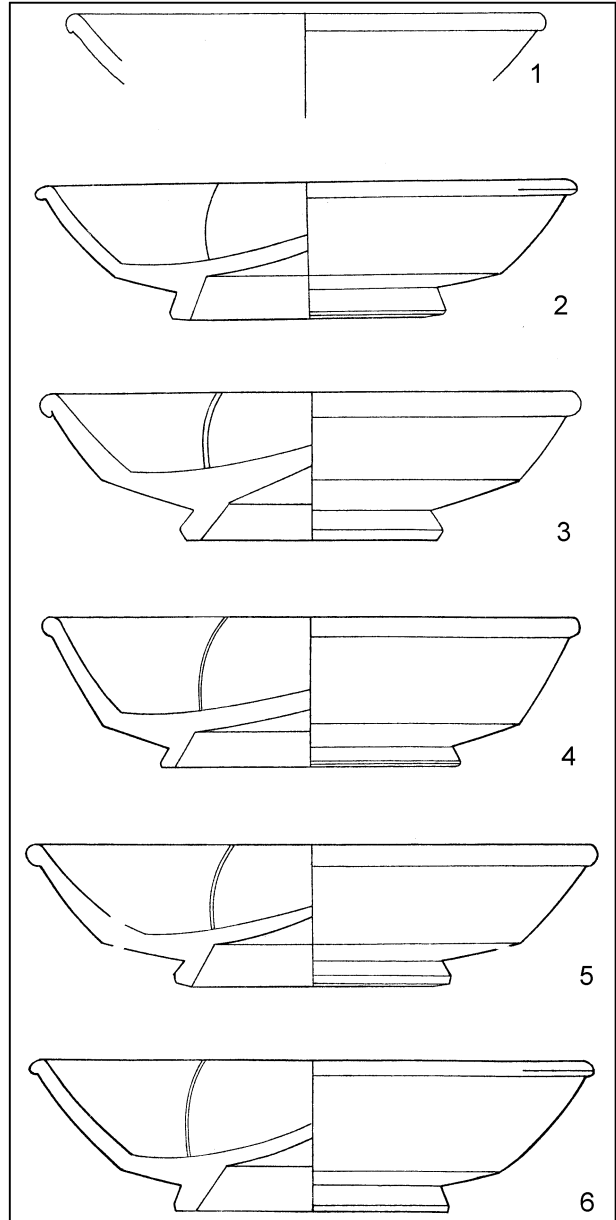
182. (Ltsz 97) Drag 18/31, teljes profil. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/6, közepes fényű. Pá: 18 cm, Tá: 9 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl.

XLVI/4). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (37. kép 1)

L: 127. obj.

183. (Ltsz 78) Drag 18/31, teljes profil. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 18 cm, Tá: 9 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVI/4/11; GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/8). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (37. kép 2)

L: 127-133. obj.



36. kép. Terra sigillaták

1. Dél-Gallia; 2-6. Közép-Gallia

Abb. 36. Sigillaten

1. Südgallien; 2-6. Mittelgallien

M = 1 : 2,4

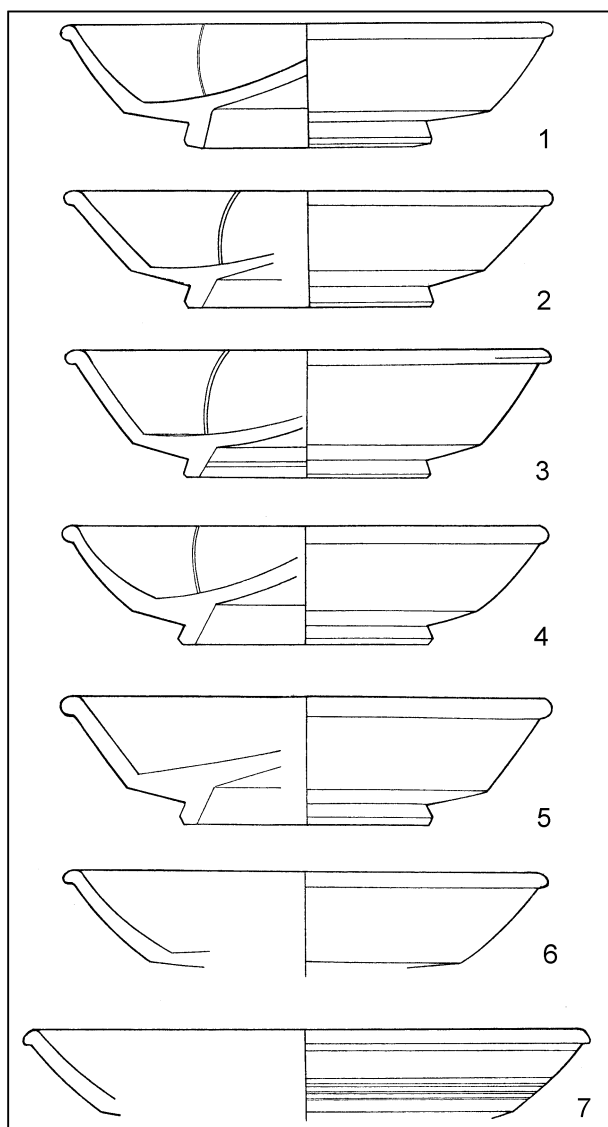
184. (Ltsz 77) Drag 18/31, teljes profil. A: 2,5YR 6/6, kemény, sűrűn apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 18 cm, Tá: 9 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVI/12). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (37. kép 3)

L: 127-133. obj.

185. (Ltsz 98) Drag 18/31, teljes profil. A: 2,5YR 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/6, gyenge fényű. Pá: 17,5 cm, Tá: 9 cm, (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/4). Névbélyeg: CA[...]. Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (37. kép 4; 46. kép 6)

L: 127. obj.

186. (Ltsz 79) Drag 18/31, teljes profil. A: 10R 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: 18 cm, Tá: 9 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl.



37. kép. Terra sigillaták. Közép-Gallia

Abb. 37. Sigillaten - Mittelgallien

M = 1 : 2,4

XLVI/11). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (37. kép 5)

L: 127. obj. és az agyagülepítő verem betöltése.

187. (Ltsz 84) Drag 18/31, perem- és oldaltörödékek. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 18 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/7; ZÖCHMANN 1997, Taf. 17/3). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (37. kép 6)

L: 127. obj.

188. (Ltsz 89) Drag 18/31, peremtörödékek. A: 2,5YR 4/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Pá: 21 cm (ZÖCHMANN 1997, Taf. 17/3). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (37. kép 7)

L: 127-133. obj.

189. (Ltsz 91) Drag 18/31, peremtörödékek. A: 10R 6/8, kemény. F: 2,5YR 5/8, magas fényű. Pá: 17 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/4; ZÖCHMANN 1997, Taf. 17/7). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (38. kép 1)

L: 127. obj. - 1999-es ásatás zónája.

190. (Ltsz 216) Drag 18/31 peremtörödékek. A: 2,5YR 6/6, kemény, sűrűn apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 21 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/4). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (38. kép 2)

L: 1999-es ásatás zónája.

191. (Ltsz 106) Drag 18/31, peremtörödékek. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: 21 cm (RAUCHENWALD 1996, Taf. 15/175). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (38. kép 3)

L: szórvány (127. obj. feletti réteg).

192. (Ltsz 104) Drag 18/31, peremtörödékek. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/6, közepes fényű, kissé kopott. Pá: 18 cm (RAUCHENWALD 1996, Taf. 15/175). Külső oldalán graffito részlete. Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (38. kép 4; 47. kép 2)

L: 127. obj.

193. (Ltsz 82) Drag 31, teljes profil. A: 2,5YR 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Pá: 27,5 cm, Tá: 12 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/2). Aljának belső oldalán „Rädchen” dísszel. Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (38. kép 5)

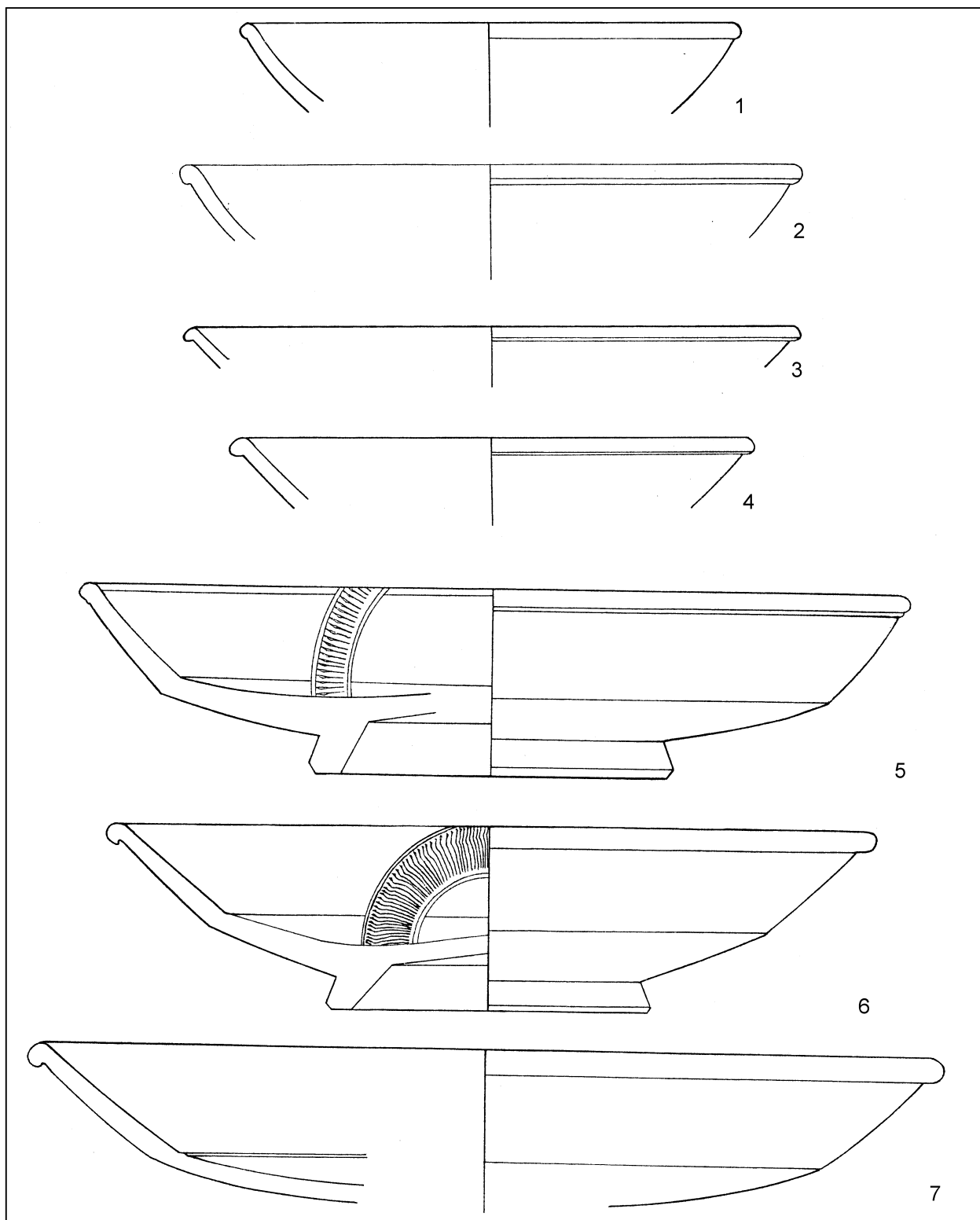
L: 127. obj.

194. (Ltsz 80) Drag 31, teljes profil. A: 2,5YR 6/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 25,5 cm, Tá: 11 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVII/1). Aljának belső oldalán „Rädchen” dísszel. Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (38. kép 6)

L: 127. obj.

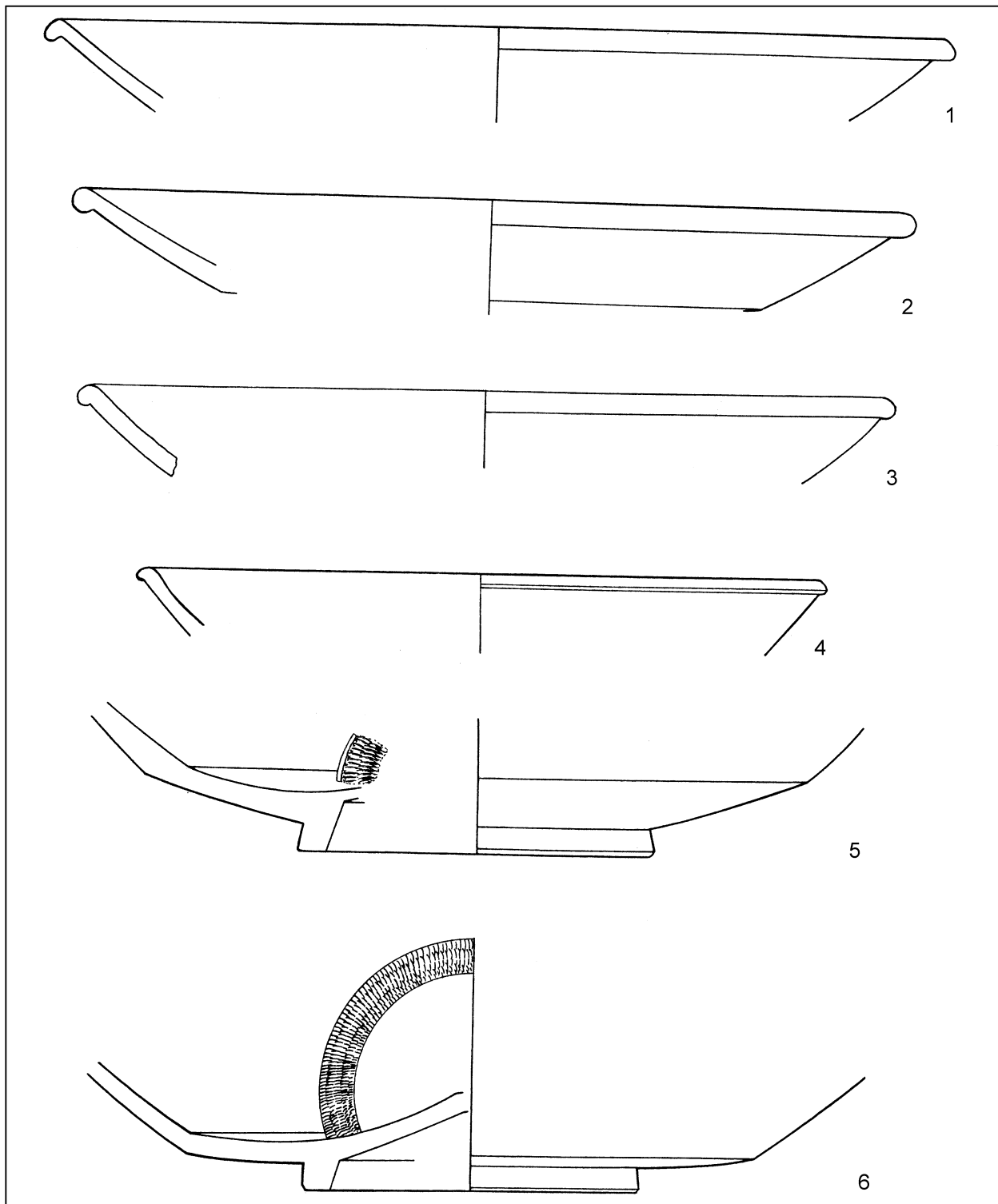
195. (Ltsz 86) Drag 31, perem- és oldaltörödékek. A: 2,5YR 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Pá: 30,5 cm (GABLER 1989, Abb. 9/2). Közép-Gallia - Traianus-Antoninus kor. (38. kép 7)

L: 127-133. obj.



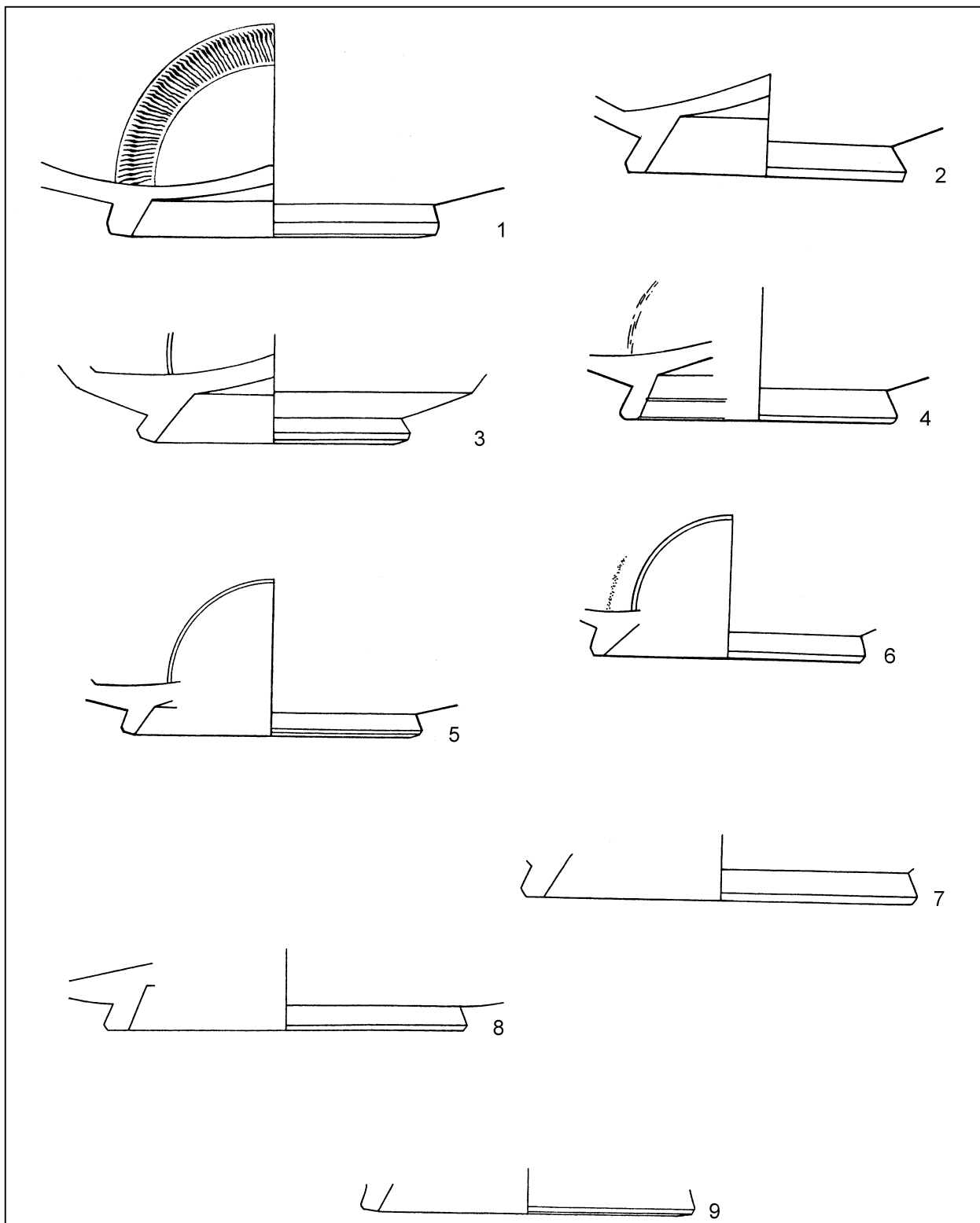
38. kép. Terra sigillaták. Közép-Gallia

Abb. 38. Sigillaten - Mittelhallen
M = 1 : 2



39. kép. Terra sigillaták. Közép-Gallia. 1-6

Abb. 39. Sigillaten - Mittulgallien
M = 1 : 2



40. kép. Terra sigillaták. Közép-Gallia. 1-9

Abb. 40. Sigillaten - Mittulgallien

M = 1 : 2

196. (Ltsz 94) Drag 18/31, peremtöredék. A: 10R 6/8, kemény, enyhén csillámos. F: 10R 5/8, közepes fényű. Pá: 30 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVII/1; GASSNER-KALTENBERGER 1993–94, Taf. 7/60). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (39. kép 1)
L: 127–133. obj.
197. (Ltsz 92) Drag 18/31, peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R 4/8, matt. Pá: 28 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. XLVI/5; ZÖCHMANN 1997, Taf. 17/10). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (39. kép 2)
L: 127. obj.
198. (Ltsz 236) Drag 18/31, peremtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 27 cm, (ZÖCHMANN 1997, Taf. 18/1). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (39. kép 3)
L: 1999-es ásatás zónája.
199. (Ltsz 105) Drag 18/31, peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, fényes. Pá: 23 cm (ZÖCHMANN 1997, Taf. 17/3). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (39. kép 4)
L: 127. obj.
200. (Ltsz 99) Drag 18/31, aljtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, fényes. Tá: 12 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/2). Aljának belső oldalán „Rädchen” dísszel. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (39. kép 5)
L: 127. obj.
201. (Ltsz 87) Drag 18/31, aljtöredék. A: 10R 4/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, matt. Tá: 11 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/1). Aljának belső oldalán „Rädchen” dísszel. Névbélyeg: [...] · M. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (39. kép 6; 46. kép 16)
L: 127. obj.
202. (Ltsz 100) Drag 18/31, aljtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/6, közepes fényű. Tá: 11 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. IV/1). Aljának belső oldalán „Rädchen” dísszel. Névbélyeg: [...]NI · M. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 1; 46. kép 24)
L: 133. obj.
203. (Ltsz 95) Drag 18/31, aljtöredék. A: 10R 6/8, kemény. F: 10R 4/6, matt. Tá: 9,5 cm (OSWALD-PRYCE 1920, XLVI/4/8). Névbélyeg: [BORIL]LIO[...]? (lásd 180. sz.). Lezoux – Borillus – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 2; 46. kép 5)
L: 35. obj.
204. (Ltsz 215) Drag 18/31, aljtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tá: 9 cm. Névbélyeg maradványa: [...] · M. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 3; 46. kép 25)
L: 1999-es ásatás zónája.
205. (Ltsz 101) Drag 18/31, aljtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Tá: 9,5 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 4)
L: 127. obj.
206. (Ltsz 102) Drag 18/31, aljtöredék. A: 10R 4/8, kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Tá: 10 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 5)
L: 127. obj.
207. (Ltsz 103) Drag 18/31, aljtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tá: 9,5 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 6)
L: 127. obj.
208. (Ltsz 218) Drag 18/31, talpgyűrű töredéke. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tá: kb. 13,5 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 7)
L: 1999-es ásatás zónája.
209. (Ltsz 217) Drag 18/31, aljtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tá: kb. 12,5 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 8)
L: 1999-es ásatás zónája.
210. (Ltsz 219) Drag 18/31, talpgyűrű töredéke. A: 2,5YR 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tá: kb. 11 cm. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (40. kép 9)
L: 1999-es ásatás zónája.
211. (Ltsz 111) Drag 18/31, umbótöredék névbélyeg részletével. A: 2,5YR, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Névbélyeg: [SA]XAMI · M. (OSWALD, Index 283; facsimile: JUHÁSZ 1935, XLVIII/278; WALKE 1965, Taf. 44/338; BRUKNER 1981, T. 2/74). Lezoux – Saxamus – Antoninus kor. (46. kép 15)
L: 127. obj.
212. (Ltsz 192) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 2,5YR 4/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Külső felületén bekarcolt tulajdonjegy részlete. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (47. kép 4)
L: 127. obj.
213. (Ltsz 220) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.
L: 1999-es ásatás zónája.
214. (Ltsz 108) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 10R 4/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.
L: 127. obj.
215. (Ltsz 109) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 2,5YR 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.
L: 127. obj.

216. (Ltsz 110) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 2,5YR, kemény, apró fehér szemcsékkel. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.

L: 127. obj.

Rheinzabern

217. (Ltsz 73) Drag 31?, perem- és aljtöredék. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Pá: 22 cm, Tá: 10 cm (GASSNER-KALTENBERGER 1993–94, Taf. 7/63). Antoninus kor–III. század első harmada. (41. kép 1a-b)

L: 127. obj. – 1999-es ásatás zónája.

218. (Ltsz 221) Drag 18/31, peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, kissé puha. F: 2,5YR 5/8, gyenge fényű – matt, kopott. Pá: 20 cm (ZÖCHMANN 1997, Taf. 24/4). Antoninus–Severus kor. (41. kép 2)

L: 1999-es ásatás zónája.

219. (Ltsz 112) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 10R 6/8, kemény. F: 10R 5/8, gyenge fényű. Antoninus–Severus kor.

L: 127. obj.

220. (Ltsz 113) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 10R 6/8, kemény. F: 10R 5/8, közepes fényű. Antoninus–Severus kor.

L: 127. obj.

221. (Ltsz 114) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/4 (másodlagos égés következtében?), gyenge fényű. Antoninus–Severus kor.

L: 127. obj.

222. (Ltsz 115) Drag 18/31, oldaltöredék. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 5/8, gyenge fényű, kopott. Antoninus–Severus kor.

L: 127. obj.

Westerndorf – Pfaffenhofen?

223. (Ltsz 72) Drag 18/31, peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, kopott. Pá: 16 cm (ZÖCHMANN 1997, Taf. 24/1). Commodus – III. század első fele. (41. kép 3)

L: 127. obj.

Drag 32

224. (Ltsz 173) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Pá: 27 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. LXIII/1; GABLER 1982, Abb. 21/8; GABLER 2001, 8. ábra 8.). Rheinzabern – Antoninus–Severus kor. (41. kép 4)

L: 127. obj.

225. (Ltsz 170) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, enyhén puha. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Pá: 22,5 cm (RAUCHENWALD 1996, Taf. 19/212). Rheinzabern – Antoninus–Severus kor. (41. kép 6)

L: 127. obj.

226. (Ltsz 171) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Pá: 23 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. LXIII/1). Rheinzabern – Antoninus–Severus kor. (41. kép 7)

L: 127. obj.

227. (Ltsz 172) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, enyhén puha. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Pá: 23 cm (RAUCHENWALD 1996, Taf. 19/212). Rheinzabern – Antoninus–Severus kor. (41. kép 8)

L: 127. obj.

228. (Ltsz 174) Drag 32 (kiszervekzhetetlen) peremtöredéke. A: 2,5YR 6/8, enyhén puha. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Rheinzabern – Antoninus–Severus kor.

L: 127. obj.

229. (Ltsz 169) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, kopott. Pá: 24 cm (KELLNER 1961, Abb. 15/2). Westerndorf–Pfaffenhofen – Commodus – III. század első fele. (41. kép 5)

L: 127. obj.

230. (Ltsz 234) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, kissé puha. F: 2,5YR 5/8, gyenge fényű. Pá: 21,5 cm (KELLNER 1961, Abb. 15/2). Westerndorf–Pfaffenhofen – Commodus – III. század első fele. (41. kép 9)

L: 1999-es ásatás zónája.

Drag 27

231. (Ltsz 151) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 12 cm (GABLER 1976a, Abb. 16/3). Dél-Gallia – Vespasianus–Traianus kor. (42. kép 1)

L: 127. obj.

232. (Ltsz 153) Peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R 4/8, magas fényű. Pá: 10 cm (PLANCK 1975, Taf. 85/5). Dél-Gallia – Vespasianus–Traianus kor. (42. kép 2)

L: 127. obj.

233. (Ltsz 225) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 6/6, igen kemény. F: 10R 4/6, gyenge fényű. Pá: 11 cm (WALKE 1965, Taf. 34/6; PLANCK 1975, Taf. 6/12). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (42. kép 3)

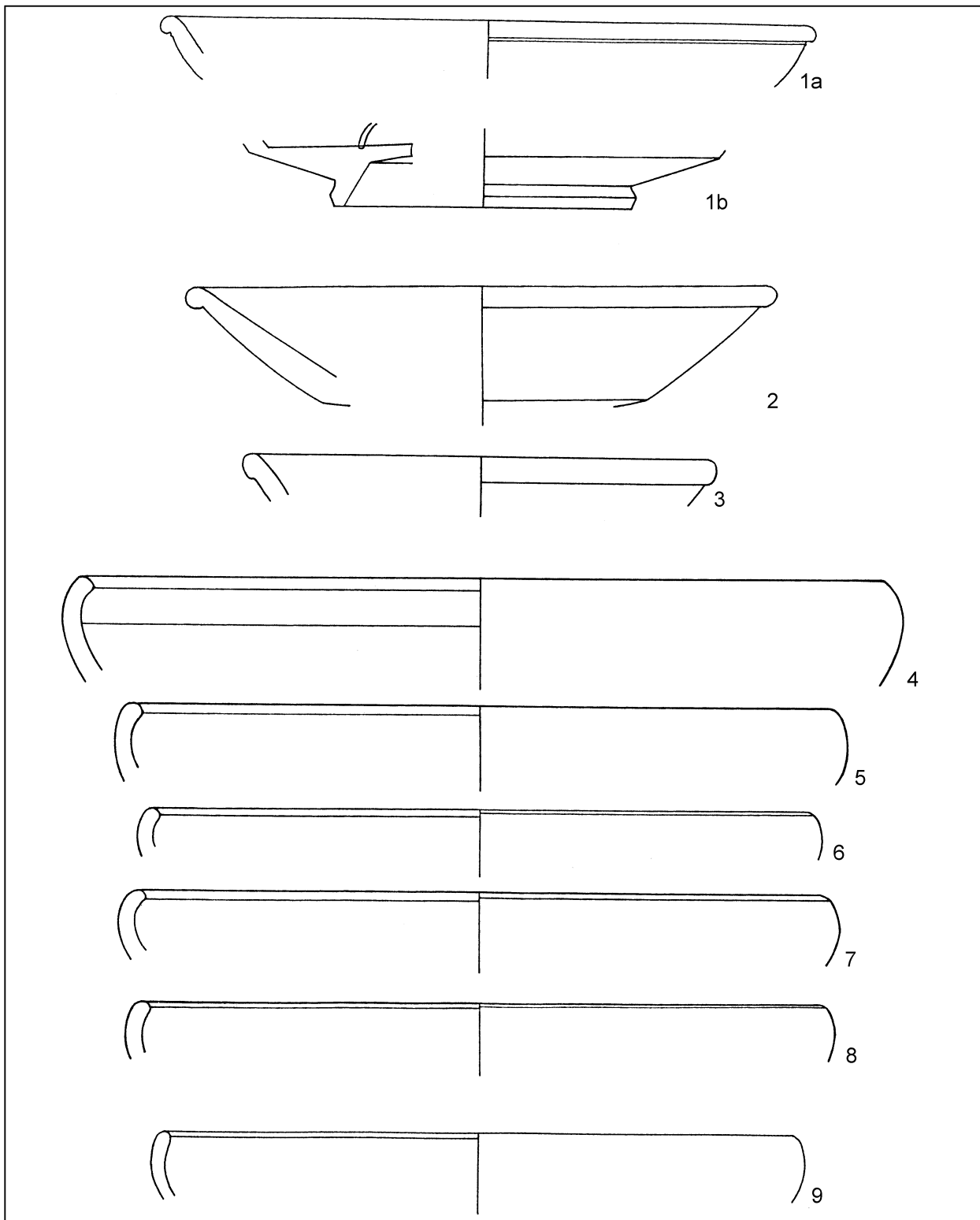
L: 1999-es ásatás zónája.

234. (Ltsz 226) Peremtöredék. A: 10R 6/6, igen kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 12 cm (PLANCK 1975, Taf. 6/12). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (42. kép 4)

L: 1999-es ásatás zónája.

235. (Ltsz 228) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 6/6, igen kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: kb. 12,5 cm (WALKE 1965, Taf. 34/6; PLANCK 1975, Taf. 6/12). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (42. kép 5)

L: 1999-es ásatás zónája.



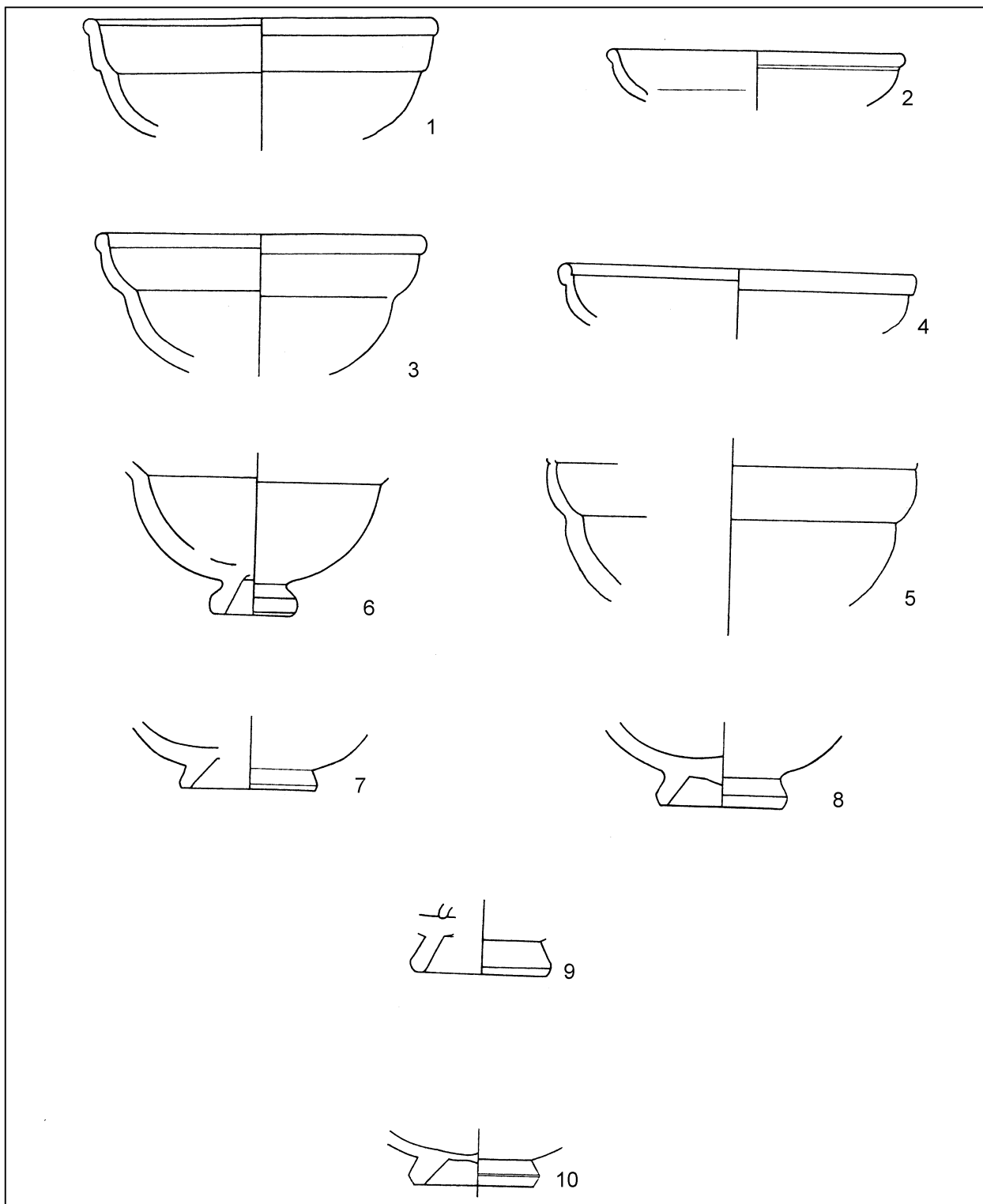
41. kép. Terra sigillaták

1, 2, 4, 6-8. Rheinzabern; 3, 5, 9. Westerndorf - Pfaffenhofen

Abb. 41. Sigillaten

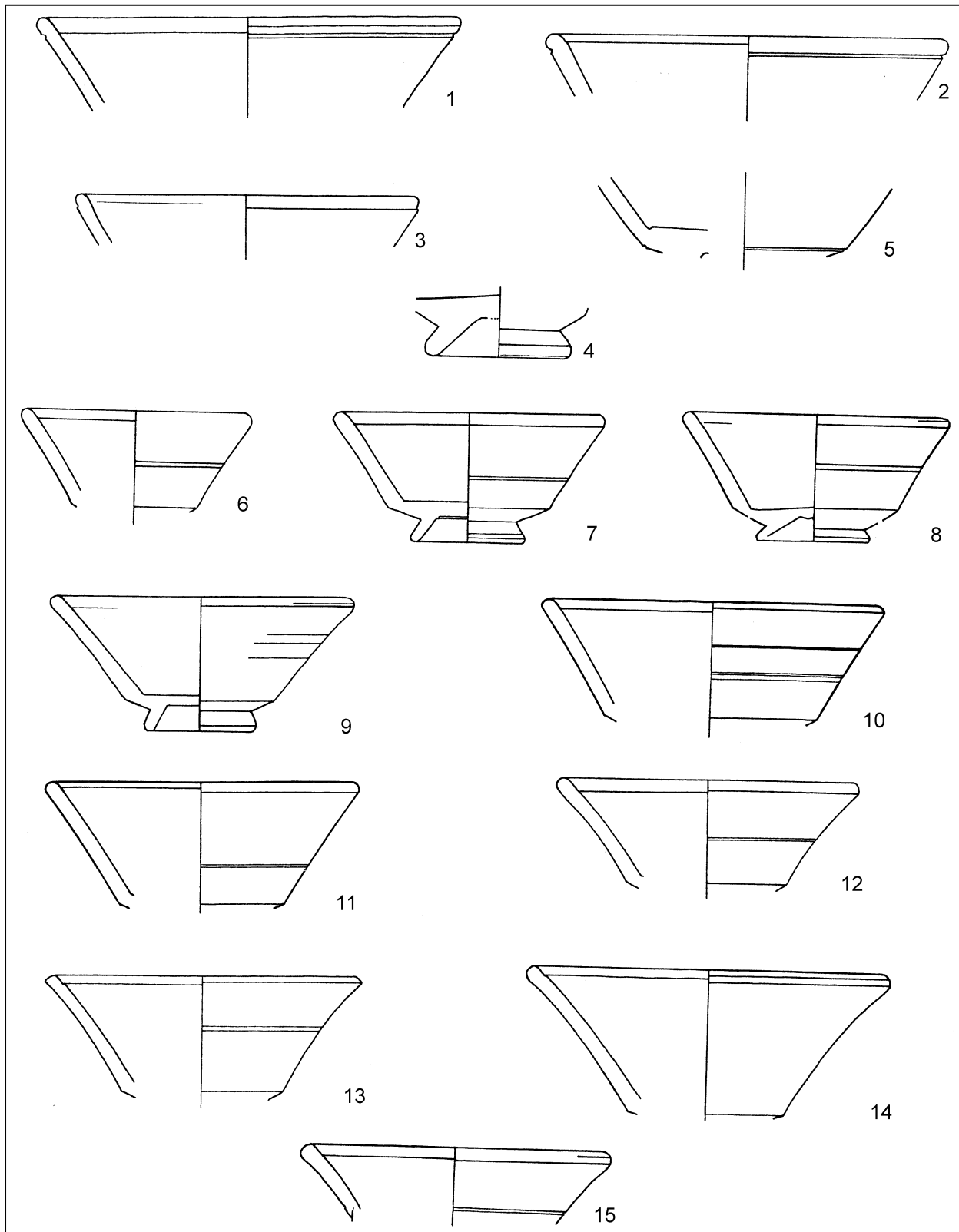
1, 2, 4, 6-8. Rheinzabern; 3, 5, 9. Westerndorf - Pfaffenhofen

M = 1 : 2



42. kép. Terra sigillaták
1-9. Dél-Gallia; 10. Közép-Gallia

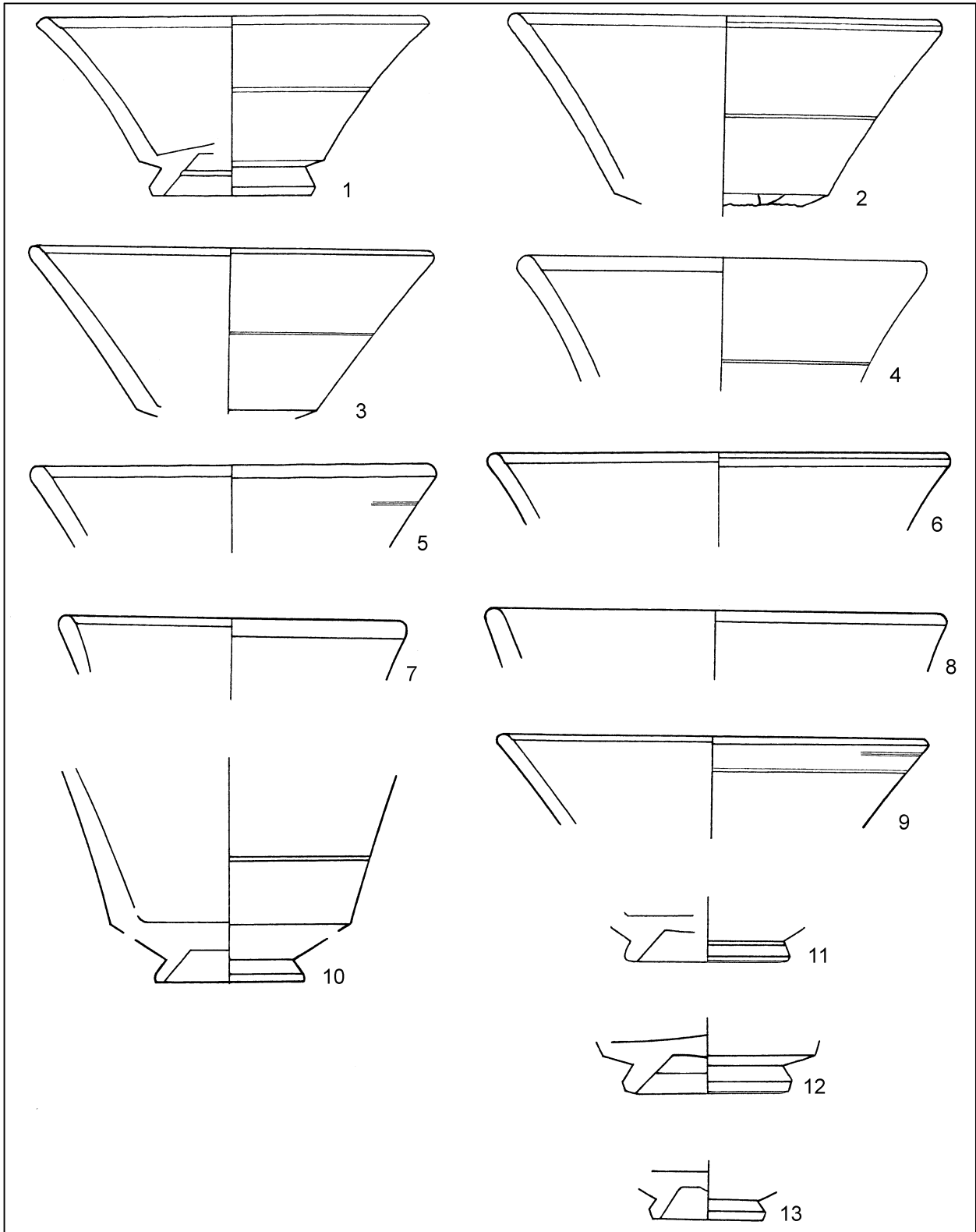
Abb. 42. Sigillaten
1-9. Südgallien; 10. Mittulgallien
M = 1 : 2



43. kép. Terra sigillaták
 1-5. Dél-Gallia; 6-15. Közép-Gallia

Abb. 43. Sigillaten
 1-5. Südgallien; 6-15. Mittellgallien
 M = 1 : 2

236. (Ltsz 150) Alj- és oldaltöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/6, gyenge fényű. Tá: 3 cm. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (42. kép 6)
L: 127. obj.
237. (Ltsz 154) Aljtöredék. Másodlagos égés következtében: A: 10R 6/4, halványvörös, kemény. F: 5G 2,5/2, sötét zöldesszürke, matt. Tá: 4,5 cm (GABLER 1992, 5. ábra 5). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (42. kép 7)
L: 127. obj.
238. (Ltsz 152) Aljtöredék. A: 10R 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű, matt, kissé kopott. Tá: 4,5 cm (WALKE 1965, Taf. 34/12). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (42. kép 8)
L: 127. obj.
239. (Ltsz 229) Aljtöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Tá: 4,7 cm (PLANCK 1975, 6/8). Névbélyeg keretének részletével. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (42. kép 9; 46. kép 26)
L: 1999-es ásatás zónája.
240. (Ltsz 155) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor.
L: 127. obj.
241. (Ltsz 156) Oldaltöredék. A: 10R 6/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor.
L: 127. obj.
242. (Ltsz 157) Oldaltöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor.
L: 127. obj. – 1999-es ásatás zónája.
243. (Ltsz 227) Oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor.
L: 1999-es ásatás zónája.
244. (Ltsz 230) Aljtöredék. A: 10R 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Tá: 4,5 cm. Névbélyeg: [I]LLIXO · F (OSWALD, Index 144). A talpgyűrű közti részen bekarcolt tulajdonjegy. Lezoux – Illixo – Traianus–Antoninus kor. (42. kép 10; 46. kép 11; 47. kép 7)
L: 1999-es ásatás zónája.
- Drag 33*
- Dél-Gallia*
245. (Ltsz 121) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 14,5 cm (PLANCK 1975, Taf. 86/5; GABLER 1982, Abb. 23/2). Vespasianus–Traianus kor. (43. kép 1)
L: 127. obj. – 1999-es ásatás zónája.
246. (Ltsz 141) Aljtöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Tá: 5 cm. Névbélyeg: MAIA (facsimile: PLANCK 1975, Abb. 38/240). Maianus–Domitianus kor? (43. kép 4; 46. kép 12)
L: 127. obj.
247. (Ltsz 137) Aljtöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű, matt. Tá: kb. 5 cm (WALKE 1965, Taf. 34/14). Domitianus–Traianus kor. (43. kép 5)
L: 133. obj.
248. (Ltsz 231) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Pá: 13,8 cm (WALKE 1965, Taf. 34/13). Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (43. kép 2)
L: 1999-es ásatás zónája.
249. (Ltsz 135) Peremtöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: 12 cm. Vespasianus–Hadrianus kor. (43. kép 3)
L: 127. obj.
- Közép-Gallia*
250. (Ltsz 224) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkán apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 8 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. V/19). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (43. kép 6)
L: 1999-es ásatás zónája.
251. (Ltsz 119) Teljes profil. A: 10R 6/8, kemény. F: 10R 5/8, magas fényű. Pá: 9,5 cm, Tá: 4 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. V/18). Névbélyeg: SEDATI · [M] (OSWALD, Index 290; facsimile: JUHÁSZ 1935, XLVIII/287; WALKE 1965, Taf. 44/342; GABLER 1969, 43; GABLER 1978a, Abb. 66/2; elterjedéséhez: GABLER 1964, 101). Lezoux – Sedatus – Hadrianus–Antoninus kor. (43. kép 7; 46. kép 17)
L: 127. obj.
252. (Ltsz 124) Teljes profil. A: 2,5YR 5/6, kemény, ritkán apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, matt, enyhén kopott. Pá: 9 cm, Tá: 4 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. V/17). Névbélyeg: [...]NI · M. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (43. kép 8; 46. kép 21)
L: 127. obj.
253. (Ltsz 125) Teljes profil. A: 2,5YR 6/6, kemény, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, helyenként pikkelyesen kopott. Pá: 10,5 cm, Tá: 4 cm (GABLER 1977, Abb. 21/4; ZÖCHMANN 1997, Taf. 11/11). Névbélyeg: TASCIL[...] · M (OSWALD, Index 312). Lezoux – Tasgillus – Hadrianus kor. (43. kép 9; 46. kép 20)
L: 127. obj.
254. (Ltsz 130) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 5/8, kemény, ritkán apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 12 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. LI/7). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (43. kép 10)
L: 127. obj.
255. (Ltsz 131) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 6/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 11 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. V/16). Külső oldalán graffito (38. t./3.

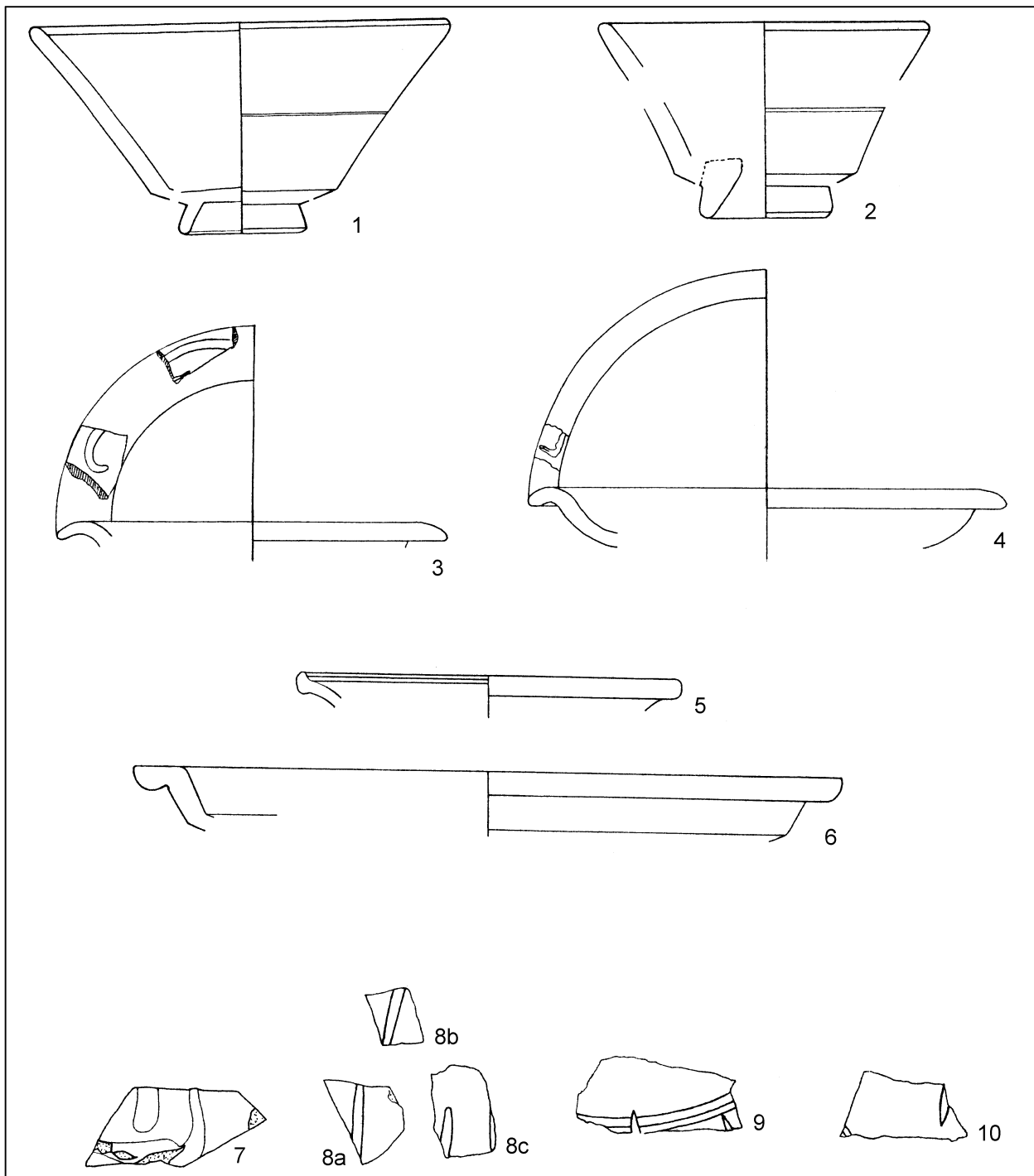


44. kép. Terra sigillaták. Közép-Gallia

Abb. 44. Sigillaten - Mittellgallien

M = 1 : 2

- a-b). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (43. kép 11; 47. kép 6)
L: 127. obj.
256. (Ltsz 223) Perem- és oldaltöredék. A: 2,5YR 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 10,5 cm (ZÖCHMANN 1997, Taf. 19/5). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (43. kép 12)
L: 1999-es ásatás zónája.
257. (Ltsz 126) Peremtöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű, matt. Pá: 11 cm (GABLER 1978a, Abb. 66/2). Közép-Gallia – Antoninus kor. (43. kép 13)
L: 127. obj.
258. (Ltsz 117) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 12,5 cm (GABLER 1989, Abb. 7/4). Közép-Gallia – Antoninus kor. (43. kép 14)
L: 127. obj.
259. (Ltsz 118) Peremtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/6, közepes fényű. Pá: 10,5 cm (GABLER 1976a, Abb. 16/7; GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. V/18). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (43. kép 15)
L: 127. obj.
260. (Ltsz 116) Teljes profil. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 13 cm, Tá: 5,5 cm (GABLER 1989, Abb. 7/4). Közép-Gallia – Antoninus kor. (44. kép 1)
L: 127. obj.
261. (Ltsz 120) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 15 cm (WALKE 1965, Taf. 34/16; GABLER 1981, Abb. 37/1). Külső oldalán graffito. Közép-Gallia – Antoninus kor. (44. kép 2; 47. kép 9)
L: 127. obj.
262. (Ltsz 123) Perem- és oldaltöredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 13,5 cm (GABLER 1989, Abb. 7/9). Külső oldalán graffito. Közép-Gallia – Antoninus kor. (44. kép 3; 47. kép 5)
L: 127. obj.
263. (Ltsz 222) Perem- és oldaltöredék. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 14 cm (ZÖCHMANN 1997, Taf. 19/11). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (44. kép 4)
L: 1999-es ásatás zónája.
264. (Ltsz 129) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR 5/8, magas fényű. Pá: 14 cm (GABLER 1976a, Abb. 16/6). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (44. kép 5)
L: 127. obj.
265. (Ltsz 132) Peremtöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 16 cm (WALKE 1965, Taf. 34/20; GABLER 1982, Abb. 21/3). Közép-Gallia – Antoninus kor. (44. kép 6)
L: 127. obj.
266. (Ltsz 133) Peremtöredék. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Pá: 11,5 cm (GABLER 1976b, Abb. 18/8). (39. t./4.) Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (44. kép 7)
L: 127. obj.
267. (Ltsz 134) Peremtöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Pá: 15,5 cm (GABLER 1976a, Abb. 16/5). Közép-Gallia – Antoninus kor. (44. kép 8)
L: 127. obj.
268. (Ltsz 128) Peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű. Pá: 15 cm (GABLER-KOCZTUR 1976, Taf. V/12). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (44. kép 9)
L: 127–133. obj.
269. (Ltsz 127) Alj- és oldaltöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény. F: 2,5YR, gyenge fényű, kissé kopott. Tá: 5 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. LI/11). Névbélyeg: nehezen olvasható. A[TE]CLO M? (OSWALD, Index 29). Alján graffito. Lezoux – Ateclo? – Traianus–Antoninus kor. (44. kép 10; 46. kép 3; 47. kép 8)
L: 127. obj. – szórvány (127. obj. feletti réteg).
270. (Ltsz 140) Aljtöredék. A: 10R5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/6, matt. Tá: 4 cm. Névbélyeg: nehezen olvasható. ATECLO M? (OSWALD, Index 29) (elcsúsztatva, kétszer egymásra pecsételve). Lezoux – Ateclo? – Traianus–Antoninus kor. (44. kép 13; 46. kép 2)
L: 133. obj.
271. (Ltsz 138) Aljtöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény, apró fehér szemcsékkal, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, kissé kopott. Tá: 5,5 cm. Névbélyeg: OSB · I MA[N] (OSWALD, Index 225; facsimile: JUHÁSZ 1935, XLVII/204; elterjedéséhez: GABLER 1964, 101). Lezoux – Osbius – 140–170. (44. kép 12; 46. kép 13)
L: 127. obj.
272. (Ltsz 139) Aljtöredék. A: 2,5YR 5/6, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Tá: 5,5 cm. Névbélyeg: [...]TUS. A talpgyűrű közti részen graffito. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor. (44. kép 11; 46. kép 22; 47. kép 10)
L: 133. obj.
273. (Ltsz 145) Peremtöredék. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.
L: 127. obj.
274. (Ltsz 143) Oldaltöredék. A: 10R 5/8, kemény, ritkásan apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.
L: 127. obj.



45. kép. Terra sigillaták
 3-5. Dél-Gallia; 1. Kelet-Gallia; 6-9. Rheinzabern; 2, 10. Westerndorf - Pfaffenhofen

Abb. 45. Sigillaten
 3-5. Südgallien; 1. Ostgallien; 6-9. Rheinzabern; 2, 10. Westerndorf - Pfaffenhofen
 M = 1 : 2

275. (Ltsz 144) Oldaltöredék. A: 10R 6/8, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, közepes fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.

L: 127. obj.

276. (Ltsz 146) Oldaltöredék. A: 2,5YR 5/8, kemény, apró fehér szemcsékkal, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.

L: 127. obj.

277. (Ltsz 147) Oldaltöredék. A: 2,5YR 6/8, kemény, apró fehér szemcsékkal, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.

L: 127. obj.

278. (Ltsz 148) Oldaltöredék. A: 2,5YR 6/6, kemény, apró fehér szemcsékkal, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, matt. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.

L: 127. obj.

Kelet-Gallia

279. (Ltsz 122) Teljes profil. A: 10R 5/6, kemény, apró fehér szemcsékkal. F: 10R 4/8, gyenge fényű. Pá: 13,5 cm, Tá: 4 cm (GABLER 1981, Abb. 37/1). Névbélyeg: CNATII[·M] (OSWALD, Index 137; facsimile: WALKER 1965, Taf. 42/178). La Madeleine – Traianus–Antoninus kor. (45. kép 1)

L: 127. obj.

Rheinzabern

280. (Ltsz 149) Oldaltöredék. A: 2,5YR 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű. Antoninus–Severus kor.

L: 127. obj.

281. (Ltsz 142) Oldaltöredék. A: 2,5YR 5/8, enyhén puha. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű. Antoninus–Severus kor.

L: 127. obj.

Westerndorf-Pfaffenhofen

282. (Ltsz 136) Perem-, oldal- és aljtöredék. A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 5/8, közepes fényű, kopott. Pá: 11 cm, Tá: 4,5 cm (KELLNER 1961, Abb. 14/6; GABLER 1992, 5. ábra 7). Commodus – III. század első fele.

L: 127. obj.

Egyéb típusok

283. (Ltsz 161) Drag 36 formájú tálka barbotindízes peremtöredéke. A: 10R 6/6, kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű, matt. Pá: 13 cm (OSWALD-PRYCE 1920, Pl. LIII/3). Borostyánlevél behajlított szárának részlete. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (45. kép 3)

L: 127. obj.

284. (Ltsz 193) Drag 35 formájú csésze peremtöredéke barbotindisz (elnyújtot borostyánlevél visszahajló vége) maradványával. A: 10R 6/6, kemény, apró fehér szem-

csékkal. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, kissé kopott. Pá: kb. 16 cm. Dél-Gallia – Vespasianus–Hadrianus kor. (45. kép 4)

L: 133-as obj.

285. (Ltsz 162) Drag 42 formájú tálka peremtöredéke. Pá: 12,5 cm. A: 10R 5/6, kemény. F: 10R 4/8, gyenge fényű. (PLANCK 1975, Taf. 88/9). Dél-Gallia – Flavius kor. (45. kép 5)

L: 127. obj.

286. (Ltsz 164) Ludovici Tb peremtöredéke. Pá: 23,5 cm. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, kissé kopott (GABLER 1981, Abb. 37/6). Rheinzabern – Antoninus kor–III. század első harmada. (45. kép 6)

L: 127. obj.

287. (Ltsz 180) Gömbhasú palack (Drag 54?) oldaltöredéke. A: 10R 5/6, kemény. F: (külső): 10R 4/8, magas fényű, enyhén kopott; (belső): 10R 4/8, matt, enyhén kopott. Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.

L: szórvány (127. obj.-tól keletre)

288. (Ltsz 175) Gömbhasú palack (Drag 54?) oldaltöredéke barbotindísszel. A: 2,5YR 5/8, enyhén puha. F: 2,5YR 4/8, közepes fényű, enyhén kopott. Rheinzabern – Antoninus kor–III. század első harmada. (45. kép 7)

L: 127. obj.

289. (Ltsz 176) Gömbhasú palack (Drag 54?) oldaltöredékei vésett dísszel. A: 2,5YR 6/6, kemény, enyhén csillámos. F: 2,5YR 5/8, gyenge fényű (belső oldalon matt). Rheinzabern – Antoninus kor–III. század első harmada. (45. kép 8a-c)

L: 127. obj.

290. (Ltsz 177) Gömbhasú palack (Drag 54?) oldaltöredéke vésett dísszel és nyaki részén horizontális barázdával (KELLNER 1961, Abb. 13/18). A: 5YR 5/8, kemény, enyhén csillámos. F: 5YR 5/8, gyenge fényű. Rheinzabern – Antoninus kor–III. század első harmada. (45. kép 9)

L: 127. obj.

291. (Ltsz 178) Gömbhasú palack (Drag 54?) oldaltöredéke vésett dísszel. A: 5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 5/8, matt, erősen kopott. Westerndorf-Pfaffenhofen – Commodus–III. század első fele. (45. kép 10)

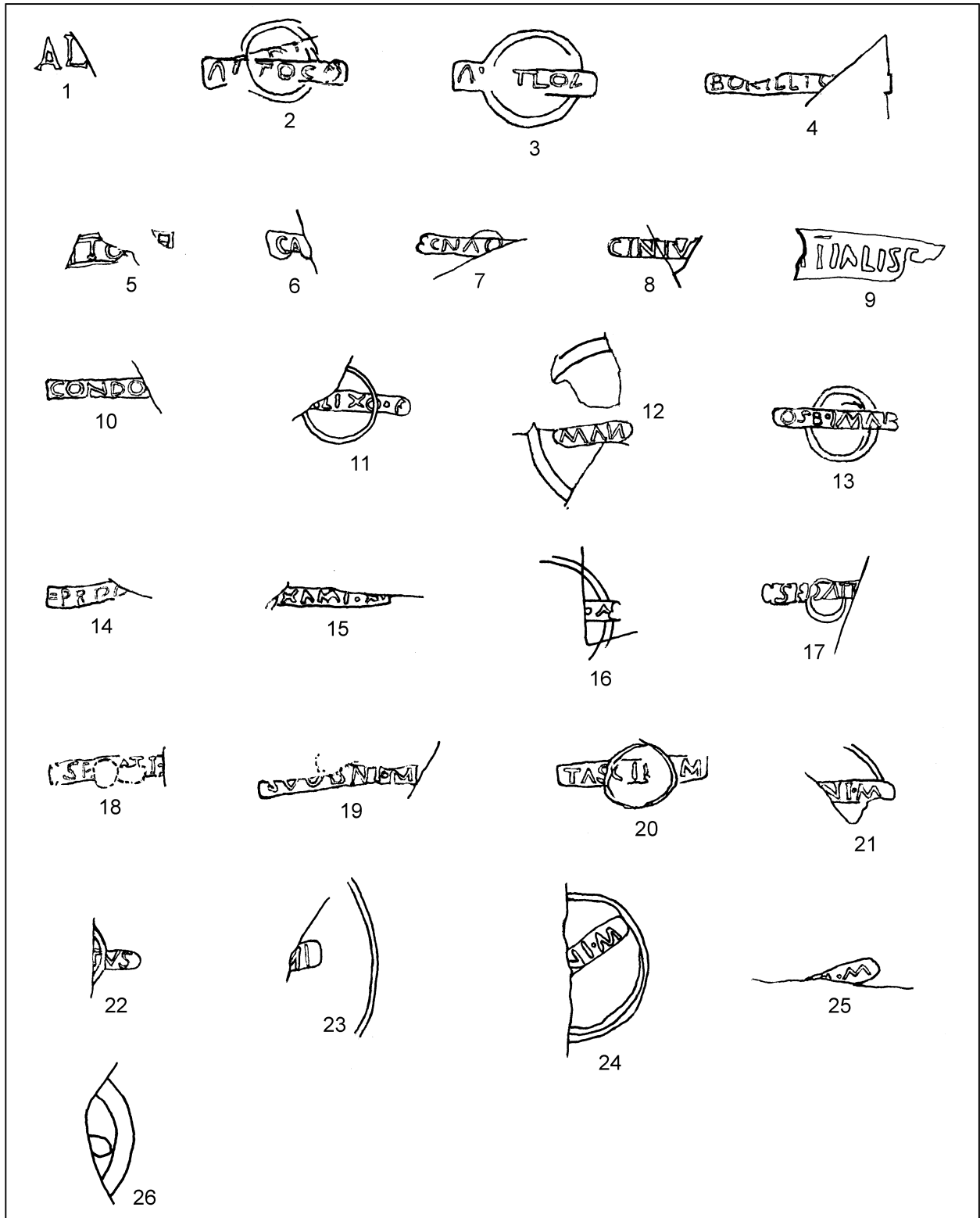
L: 127. obj.

292. (Ltsz 179) Gömbhasú palack (Drag 54?) oldaltöredéke. A: 2,5YR 6/8, enyhén puha. F: 2,5YR 4/6, gyenge fényű (belső oldala matt), enyhén kopott. Westerndorf-Pfaffenhofen – Commodus–III. század első fele.

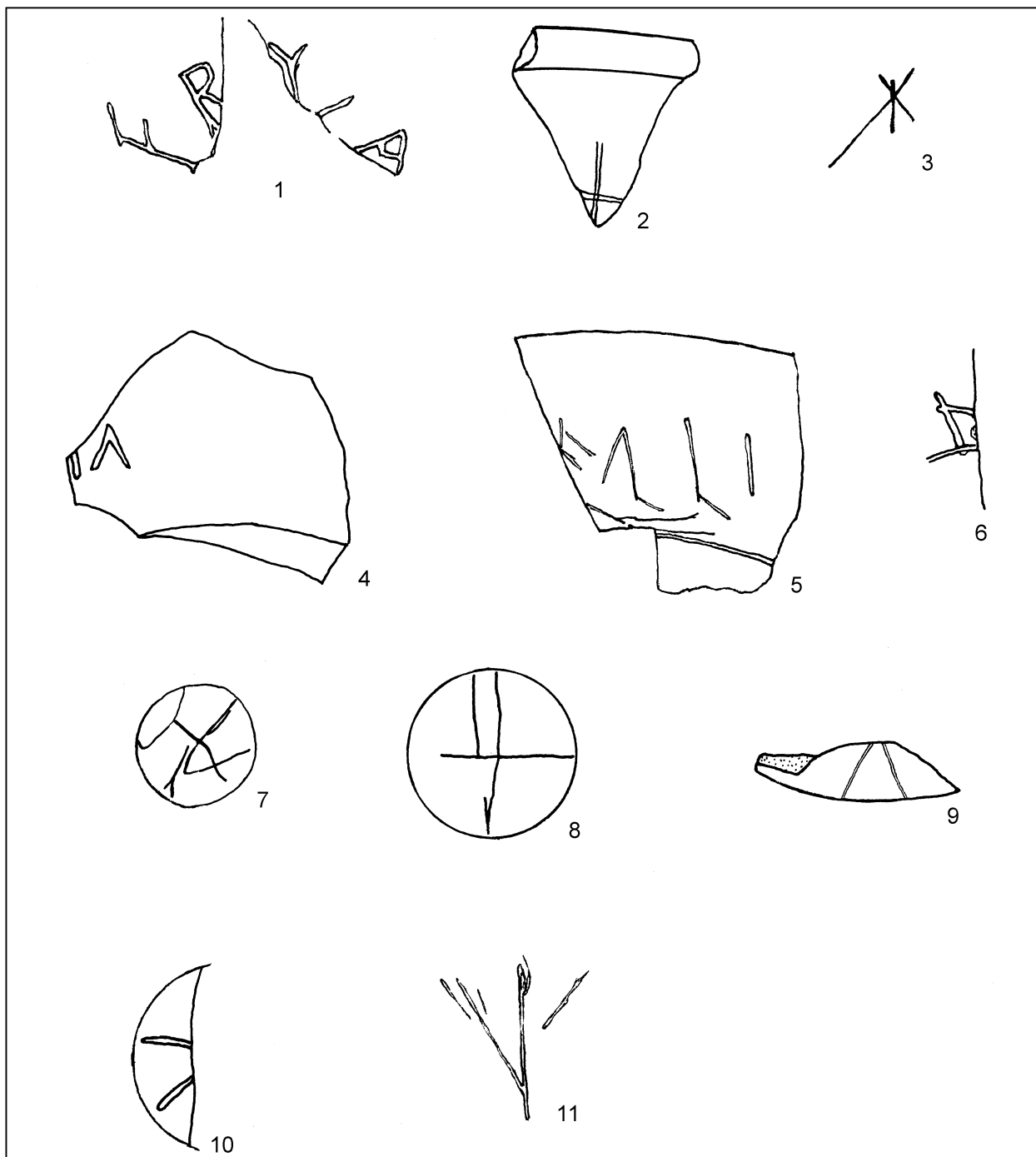
L: 127. obj.

Nem azonosítható töredékek

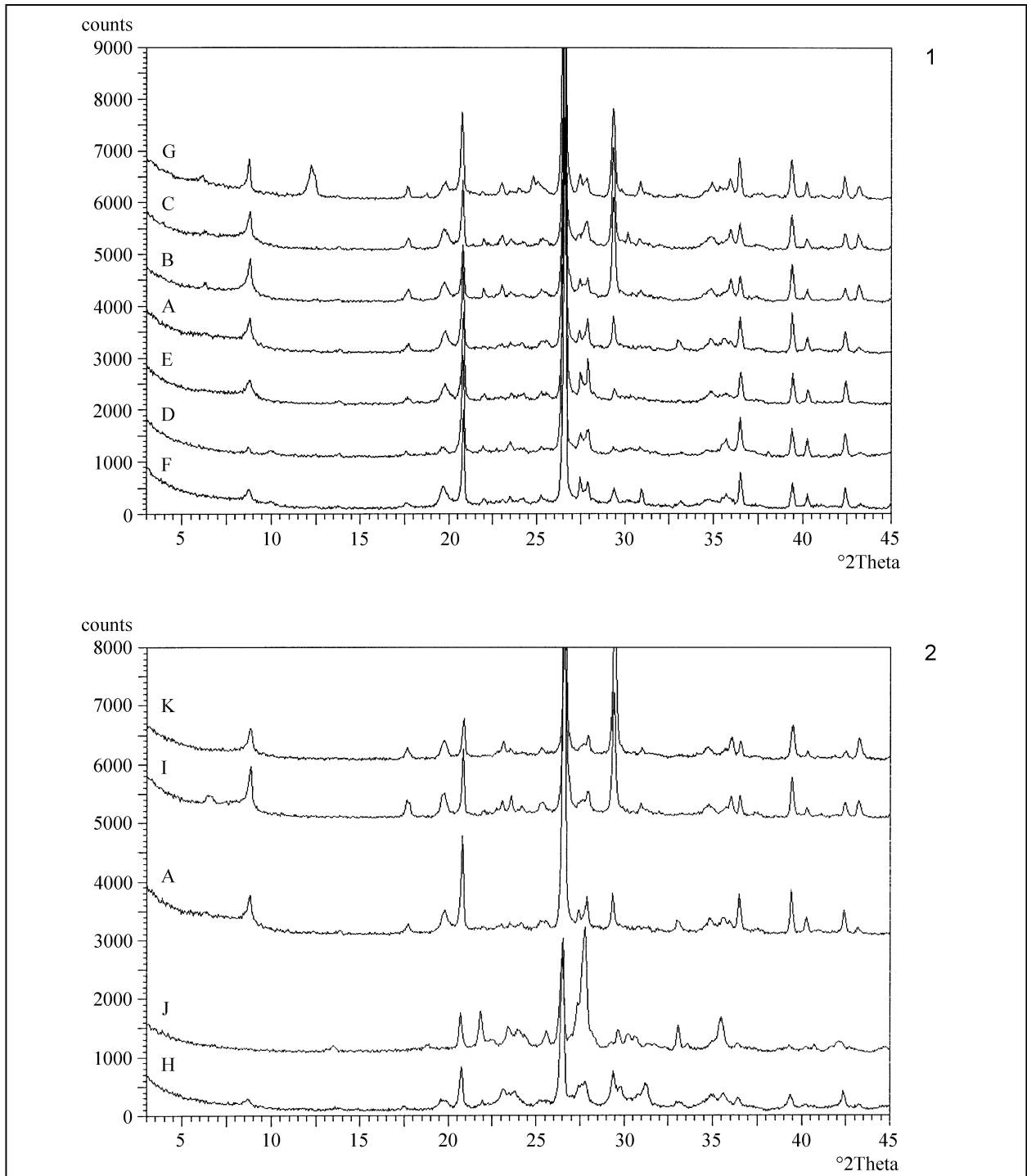
293. (Ltsz 181) Gömbhasú palack oldaltöredéke? (másodlagosan megégetve). A: világosszürkére színeződve, kemény. F: (külső): 5YR 5/8, magas fényű, enyhén kopott; (belső): 2,5YR 5/6, matt (másodlagos égés következté-



46. kép. Terra sigillaták. Mesterbélyegzők
 Abb. 46. Sigillaten - Meisterstempel
 M = 1 : 1



47. kép. Terra sigillaták. Tulajdonjegy-karcolatok
 Abb. 47. Sigillaten-Einritzungen von Eigentümerzeichen
 M = 1 : 1

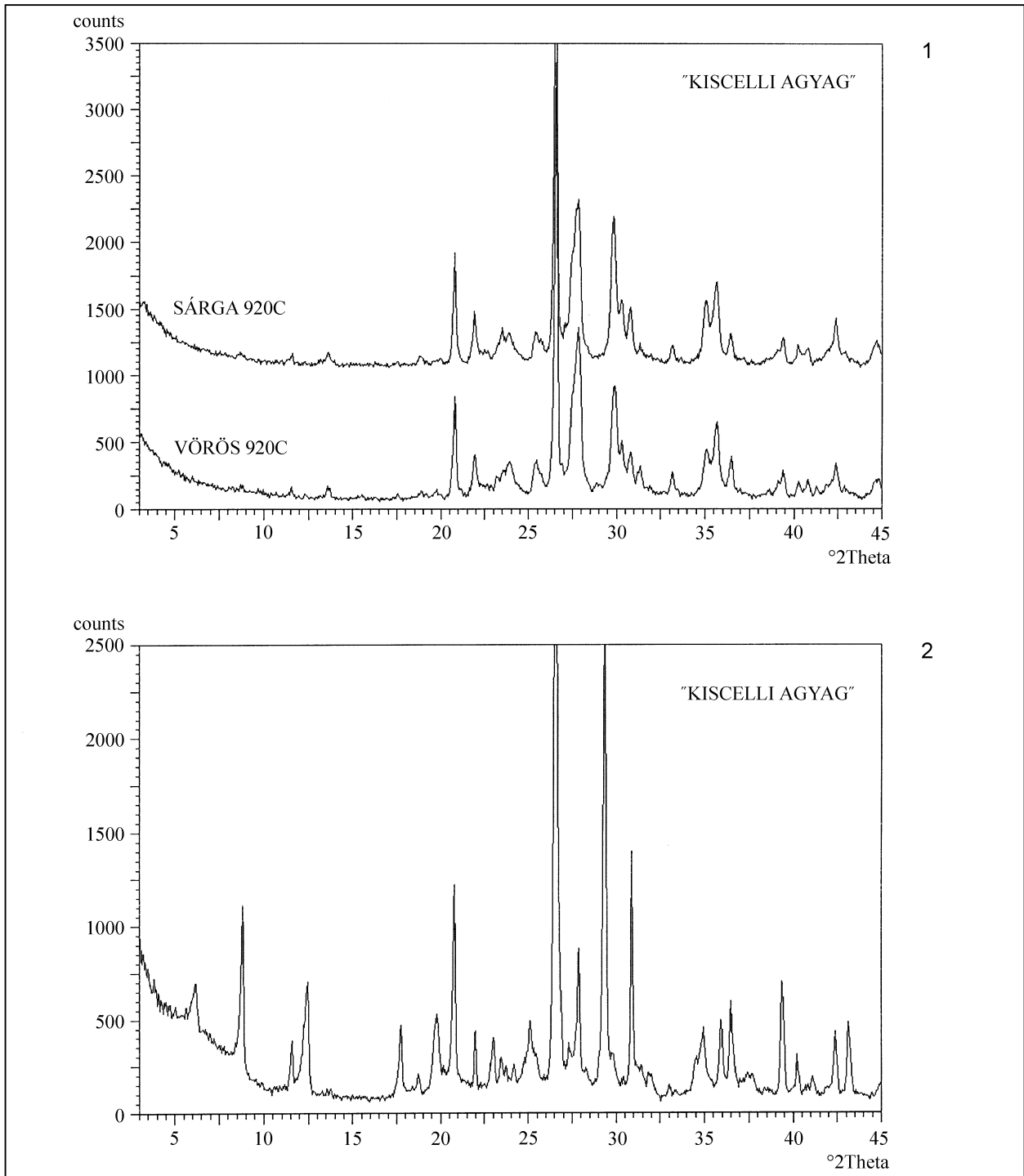


48. kép. Röntgen-diffraktogramok

1. Helyben gyártott minták; 2. Helyben gyártott minta összevetése az „idegen” mintákkal

Abb. 48. Röntgendiffraktogramme

1. Lokal produzierte Proben; 2. Vergleich der lokal produzierten mit „fremden” Proben



49. kép. Röntgen-diffraktogramok
 1. 920 °C-on kiégetett kiscelli agyagminta; 2. Nyers kiscelli agyagminta

Abb. 49 Röntgendiffraktogramme
 1. Bei 920 °C gebrannte Kisceller Tonprobe; 2. rohe Kisceller Tonprobe

ben), enyhén kopott. Közép-Gallia? Rheinzabern? – Traianus kor–III. század első harmada.

L: szórvány (127. obj.-tól keletre).

294. (Ltsz 182) Tányér? aljtöredéke. A: 2,5YR 6/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű. Rheinzabern – Antoninus kor–III. század első harmada.

L: 127. obj.

295. (Ltsz 183) Oldaltöredék. A: 2,5YR 6/8, enyhén puha, enyhén csillámos. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, enyhén kopott. Rheinzabern – Antoninus kor–III. század első harmada.

LH: szórvány (127. obj.-tól keletre).

296. (Ltsz 184) Drag 38 vagy 44 formájú tál gallérosan kihajló peremtöredéke. A: 10R 5/8, kemény. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű (alsó része matt). Közép-Gallia – Traianus–Antoninus kor.

L: 127. obj.

297. (Ltsz 185) Oldaltöredék (Drag 37?–perem alatti díszítetlen zóna?). A: 5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, kopott. Rheinzabern?

L: 127. obj.

298. (Ltsz 215) Oldaltöredék. (18/31? 37?) A: 5YR 7/6, puha. F: 2,5YR 4/8, gyenge fényű, erősen kopott. Westerdorf-Pfaffenhofen – Commodus–III. század első fele.

L: 127. obj.

299. (Ltsz 187) Oldaltöredék. (18/31? 37?) A: 2,5YR 6/8, puha. F: 2,5YR 4/8, magas fényű, kopott. Westerdorf-Pfaffenhofen – Commodus–III. század első fele.

L: szórvány (127. obj. feletti réteg)

III. A „műhelyépület” betöltésébe ásott bustum (140-es obj.) leletei

300. (Ltsz 95.7.8538) Iványi X típusú mécses (TOPÁL 1991, Pl. 49/71.5). A: szürke (N/5), kemény, finoman soványítva. F: másodlagosan vörösszürkére (2,5YR 5/1) – sötét vörösszürkére égett (2,5YR 4/1-3/1) eredetileg vörös (2,5YR 5/8) bevonat. Discussán tengeri kagyló ábrázolásával, pereme díszítetlen. (16. kép 3)

301. (Ltsz R2189) Korsó kettő hármassoztású szalagfüllel, függőleges, hármassoztású peremmel, hengeres nyakkal, konikus váll- és aljrészsel, hosszúkás, tojásdad hasal. A: vörössárga (5YR 6/6), finoman iszapolt, csillámos. F: vörös (2,5YR 5/8-6/8) helyenként fémes hatást keltő bevonattal. (16. kép 1)

302. (Ltsz R2190) Korsó kettő hármassoztású szalagfüllel, függőleges, hármassoztású peremmel, hengeres nyakkal, konikus váll- és aljrészsel, hosszúkás, tojásdad hasal. A: vörössárga (5YR 6/6), finoman iszapolt, csillámos. F: vörös (2,5YR 5/8-6/8). (16. kép 2)

303. (Ltsz 95.7.94) Fehér színű, enyhén buborékos nyomott gömbtestű, enyhén kifele ívelő rövidnyakú, talpgyűrűs kis üvegtálka, két palmattában végződő füllel. (16. kép 4)

FÜGGELÉK

A Lajos utca – Nagyszombat utca kerámiamintáiról készített röntgen diffrakciós analízis értékelése

DR. TÓTH MÁRIA*

A környéken (Aquincum) többféle korú (a „kiscelli agyag” az alsó oligocén korú képződmény) agyagos képződmény volt hozzáférhető már a történelmi időkben is (felszíni megközelítéssel „termelhető”). Milyen jegyek alapján végezték el a korbesorolást? Az ősmaradványok jellegzetes korjelzők. Az oligocén korszak három emeletre oszlik, amelyeket az eltérő faunisztikai jegyek alapján különítettek el. Az úgynevezett kiscelli agyaghoz hasonló, de eltérő földtörténeti korszakban felhalmozódott, tehát eltérő geokémiai, geológiai körülmények hatását magán viselő képződmény, amelynek anyaga ugyancsak alkalmas nyersanyaga lehet a kerámiaipar számára, a kiscelli agyag mennyiségénél kisebb és nem ennyire jellemző kifejlődésben megtalálható a település környékén.

A kiscelli agyagnak is (a faunisztikai jegyek alapján azonosnak tekinthető agyagkifejlődésnek) ásványos ösz-

szetételben kissé eltérő változata ismert. Fő tömegét tekintve azonban az ásványos összetételbeli ingadozás nem olyan mértékű, hogy a belőle készített kerámiák jellegzetesen más karakterűek legyenek.

Mit jelent az alapanyag ásványos összetételbeli ingadozása?

Elsősorban a meghatározó fázisok arányának változását, néhány ásvány feldúsulását, vagy mennyiségének lecsökkenését, illetve az akcesszorikus (nem meghatározó jelentőségű fázisok a kerámia készítésében) ásványok (gipsz, amfiból, goethit) hiányát, vagy jelenlétét.

Az agyagban mindig kimutatható:

- kvarc
- vízmentes szilikátásványok: plagioklász földpát, káliföldpát
- karbonátok: kalcit, dolomit
- agyagásványok: illit, klorit, montmorillonit (alárendelten kaolinit)

* Tóth Mária, MTA Geokémiai Kutatólaboratórium, Budapest, Budaörsi út 45. H-1112

	SiO ₂	Al ₂ O ₃	Fe ₂ O ₃	MgO	CaO	Na ₂ O	K ₂ O	TiO ₂	MnO
Kiscelli agyag	9,07	13,26	4,59	2,13	11,99	2,25	2,86	0,59	0,05
Kiscelli agyag 920 °C	51,45	14,63	4,78	2,67	12,61	2,87	2,80	0,60	0,05
A jelű minta	53,68	19,18	4,46	0,91	9,71	1,90	3,07	0,63	0,05
J jelű minta	55,04	16,17	6,93	1,19	3,84	1,19	1,92	0,85	0,11

- vasásványok: hematit, goethit (limonit), pirit (ezek aránya határozza meg az agyag színét: a kiscelli agyag sárgás, illetve szürkés-kék változatait).

Az agyagban megtalálható alárendelten, lokálisan befolyásolható mennyiségben:

- szulfátok: gipsz
- egyéb szilikátásványok: piroxének, amfibólok.

Ezen utóbbiak jelenléte csak nagy mennyiség esetén befolyásolná a kiégetett termékek tulajdonságait.

A kiégetett termékekben az ősmaradványok megmaradásának igen kicsi a valószínűsége, ezeket tehát nem tekinthetjük olyan fogódzónak, amelynek alapján meghatározhatnánk, hogy kiscelli agyag, vagy a környéken található, de eltérő korú (középső, vagy felső oligocén) agyagréteg szolgáltatotta-e az alapanyagot. Sokkal járhatóbb a geokémiai bélyegek alapján történő azonosítás. A geokémiai bélyegek az égetés során nem tűnnek el. A néhány jellegzetes nyomelemarány - amely a lelőhelyre jellemző - alapján a kiégetett kerámiai termékek is osztályozhatók. Sokkal egyszerűbb a probléma kezelése akkor, ha a kiégetett termékekben olyan kristályos fázisok is azonosíthatók, amelyek nem képződhetnek az alkalmazott technológia mellett az adott alapanyagból, vagy éppen hiányoznak bizonyos fázisok, amelyeknek mindenképpen képződniük kellett volna. Ez az egyszerű helyzet természetesen ritkán adódik, éppen a kerámiaélesztés technológiájából következően, ugyanis olyan sokváltozós rendszerről van szó, amelyben a ható tényezők:

- felfűtési sebesség,
- égetési hőmérséklet,
- hőtartás ideje,
- lehűtés sebessége,

- adalékanyagok minősége (szerves anyag, soványító anyag stb.), mennyiségük, arányuk, oxidatív, illetve redukzív kemencetér.

A legkülönbözőbb végtermék létrehozására képesek, akár azonos kiindulási anyagból is.

A geokémiai bélyegek azonban nem törlődnek el.

Tekintsük példának a kiscelli agyagból kiégetett próbadarab és annak alapanyagának kémiai összetételét, illetve az ásatási minták hasonló adatait (lásd táblázat).

A kiscelli agyag, illetve a belőle készített próbatesszt összetétele jó egyezésnek tekinthető. Az ásatási minták között az eltérés szembetűnő. Az A jelű minta hasonlósága a kiscelli kiégetett próbatesszhez ugyancsak meggyőző, annak figyelembevételével, hogy a kiscelli agyagban is lehetséges, kis térfogatokon belül is, a karbonát ásványok arányának ingadozása (CaO, MgO viszony), nevezetesen: a dolomit mennyisége akár a nyomnyi mennyiséghez is közelíthet. Soványító adalék megnövelheti az SiO₂, az illit-szericit növekedés növeli az Al₂O₃, K₂O mennyiséget, stb. A „fáciesjelző” MnO és TiO₂ mennyiségek, mint geokémiai nyomjelzők kevésbé ingadoznak az ásványos összetétel-változásokhoz kötötten.

A J jelű minta vasdúsabb, karbonátszegényebb, kevésbé illites, valószínűleg kaolinitesebb agyagból készült, mint amilyen a kiscelli alapanyag.

Fentiek alapján a dolgozatban felvetett kérdésekre igennel válaszolhatunk. Azonban jóval nagyobb mintaszám elemzésére és kiterjedtebb analitikai vizsgálatra van szükség (kémiai elemzés, nyomelemvizsgálat, röntgen diffrakció, optikai mikroszkópos vizsgálat stb. együttes alkalmazása).

DR. TÓTH MÁRIA

IRODALOM

- Asciburgium 7 BECHERT, T.-VANDERHOEVEN, M., *Töpferstempel aus Südgallien*. Funde aus Asciburgium 7. Duisburg. 1988.
- BARKÓCZI L. 1956 Császárkori edényégető telep Bicsérdén (Celtic Pottery Kilns from the Times of the Roman Empire at Bicsérd). *FolArch* 8, 63-87.
- 1987 *Pannonische Glasfunde in Ungarn*. StudArch 9. Budapest.
- BARKÓCZI L.-B. BÓNIS É. 1954 Das frühromische Lager und die Wohnsiedlung von Adony (Vetus Salina). *ActaArchHung* 4, 129-199.
- BERNHARD H. 1981 Zur Diskussion um die Chronologie Rheinzaberner Relieftöpfer. *Germania* 59, 79-93.
- B. BÓNIS É. 1942 *A császárkori edényművesség termékei Pannoniában (A terra szigillátákon kívül) I. A korai császárkor anyaga (Die kaiserzeitliche Keramik von Pannonien I.)*. DissPan II:20. Budapest.
- 1969 *Die spätkeltische Siedlung Gellérthege-Tabán in Budapest*. ArchHung 47. Budapest.

- 1975 A brigetioi katonaváros fazekastelepei (Die Töpfereien der Militärstadt von Brigetio). *FolArch* 26, 71–88.
- 1979 Das Töpferviertel „Gerhát“ von Brigetio. *FolArch* 30, 99–152.
- 1981 A pannoniai római kori fazekaskemencék (Die pannonischen, römerzeitlichen Töpferöfen), In: *Iparrégészeti kutatások Magyarországon* (Industrial Archaeology. Kilns and furnaces), Szerk. GÖMÖRI, J. Veszprém, 11–18.
- 1993 Töpferie an der Südmauer der aquincumer Zivilstadt neben dem „Schütz-Gasthof“. *BudRég* 30, 229–232.
- 1993–94 Császárkori telep Balatonaligán (Siedlung aus der Kaiserzeit in Balatonaliga). *VMMK* 19–20, 157–175.
- BRUKNER O.
1981 *Rimska keramika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*. DissMonSADJ XXIV. Ljubljana.
- P. BUÓCZ T.
1961 Korarómai sírok a szombathelyi Rumi úton (Frühhömische Gräber in Szombathely, Rumi Strasse). *ArchÉrt* 88, 219–239.
- SZ. BURGER A.
1966 A kékesdi kora császárkori temető (Das frühkaiserzeitliche Gräberfeld von Kékesd). *ArchÉrt* 93, 254–271.
- CGP STANFIELD, J. A.–SIMPSON, G., *Central Gaulish Potters*. London 1958.
- Conspectus ETTLINGER E.–HEDINGER B.–HOFFMANN B.–KENRICK P.–PUCCI G.–ROTH RUBI K.–SCHNEIDER G.–VON SCHNURBEIN S.–WELLS C.–ZABEHLICKY SCHEFFENEGGER S., *Conspectus Formarum Terrae Sigillatae Italico Modo Confectae*. Materialien zur Römisch-Germanischen Keramik 10. Bonn 1990.
- CUOMO DI CAPRIO N.
1978–79 Updraught pottery kilns and tile kilns in Italy in Preroman and Roman times. *APA* 9/10, 23–31.
- DUHAMPEL P.
1978–79 Morphologie et évolution de fours céramique en Europe Occidentale – protohistoire, monde celtique et Gaule romaine. *APA* 9/10, 49–76.
- ETTLINGER E.
1949 *Die Keramik der Augster Thermen*. Ausgrabung 1937–38. Monographien zur Ur- und Frühgeschichte der Schweiz VI. Basel.
- FABER A.
1994 *Das römische Auxiliarkastell und der Vicus von Regensburg – Kumpfmühl*. Veröffentlichung der Kommission zur archäologische Erforschung des spätrömischen Raetien, MBV 49. München.
- FITZ J.–BÁNKI ZS.
1990 Forschungen in Gorsium in den Jahren 1985–86. *AlbaRegia* XXIV, 93–136.
- FÖLZER E.
1913 *Die Bilderschüsseln der ostgallischen Sigillata-Manufakturen*. Bonn.
- GABLER D.
1964 Az importált Terra Sigillaták forgalma Pannoniában (Angaben zur Verbreitung der Sigillaten in Pannonien). *ArchÉrt* 91, 95–110.
- 1969 Die gestempelten Sigillaten von TÁC (Gorsium). *RCRF* 9, 1967, 29–49.
- 1973 Der römische Gutshof von Fertőrákos-Golgota. *ActaArchHung* 25, 139–176.
- 1976a Sigillaten auf dem Gebiet der Hercules-Villa in Aquincum. *ActaArchHung* 28, 23–77.
- 1976b Römische Forschungen in Zalalövő 1974. *ActaArchHung* 28, 160–169.
- 1978a Römische Forschungen in Zalalövő 1976. *ActaArchHung* 30, 391–408.
- 1978b Die Sigillaten von Paffenhofen in Pannonien. *ActaArchHung* 30, 77–147.
- 1979 Terra sigillaták, In: HORVÁTH, L., *A magyarszerdahelyi kelta és római temető (The Celtic and Roman cemetery at Magyarszerdahely)*. *ZGy* 14, 71–81.
- 1981 Römische Forschungen in Zalalövő 1978–1979. *ActaArchHung* 33, 309–328.
- 1982 Römische Forschungen in Zalalövő 1980–1981. *ActaArchHung* 34, 345–362.
- 1989 Die Sigillaten von Salla (Zalalövő). *ActaArchHung* 41, 435–475.
- 1991 A tribunus laticlavusok háza az aquincumi 2–3. sz.-i legiotáborban. Terra sigillaták. *BudRég* 28, 135–140, 149–151.
- 1992 A balácai terra sigillaták. 2 (Terra Sigillaten aus Baláca 2. Einige Besonderheiten der Zusammensetzung des Balácaer Sigillatamaterials). *Balácai Közlemények* 2, 293–316.
- 1996–97 A sárvári római útállomás és első századi előzménye (Die römische Strassenstation von Sárvár und ihre Vorgängerbauten aus dem 1. Jh. n. Ch.). *Savaria* 23/3, 237–328.
- 1999 Terra sigillaták az albertfalvai vicusból (Terra Sigillaten am nördlichen Teil des Vicus in Albertfalva). *BudRég* 33, 143–153.
- 2001 A balácai terra sigillaták. 3 (Die Terra Sigillata von Baláca). *Balácai Közlemények* 6, 97–140.
- GABLER D.–FEKETE O.
1997 Italische Sigillaten aus Gorsium. *Festschrift f. J. Fitz*, 71–80.

- GABLER D.–HORVÁTH F.
1996 A szakályi terra sigillaták és helyük a bennszülött telep kerámia spektrumában. *Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve* 19, 115–190.
- GABLER D.–KOCZTUR É.
1976 Terra Sigillata Depotfund aus Gorsium. *Alba Regia* XV, 65–88.
- GASSNER V.–JILEK S.–SAUER R.
1997 Der Töpferofen von Carnuntum, In: *Das Auxiliarkastell Carnuntum 1, Forschungen 1977–1988*, Hrsg. STIGLITZ, H., ÖAI Sonderschriften 29. Wien, 179–268.
- GASSNER V.–KALTENBERGER A.
1993–94 Keramik der mittleren Kaiserzeit aus den Grabungen unter der Hauptschule in Mautern – Vicus West. *Carnuntum* 1b, 11–88.
- GOSE E.
1950 *Gefäßstypen den römischen Keramik im Rheinland*. BJ – Bh 1. Bonn.
- GRÜNEWALD M.
1979 *Die Gefäßkeramik des Legionslagers von Carnuntum (Grabungen 1968–1974)*. RLÖ 29. Wien.
1983 *Die Funde aus dem Schutthügel des Legionslagers von Carnuntum (Die Baugrube Pingitzer)*. RLÖ 32. Wien.
- HABLE T.
1996 Újabb ásatások a katonai amfiteátrum közelében (Recent excavations in the proximity of the Aquincum military amphiteater). *Aquincumi Füzetek* 2, 29–39.
2000 Újabb leletmentés a Nagyszombat utcai amfiteátrumtól délre (Recent Rescue Excavations South of the Nagyszombat Street Amphiteater). *Aquincumi Füzetek* 6, 37–45.
- HARTLEY B. R.
1972 The roman occupation of Scotland. The evidence of Samian Ware. *Britannia* 3, 1–55.
- HEBERT B.
1991 Neufunde aus der Steiermark. *Specimina Nova* VII, 281–292.
- HILGERS W.
1969 *Lateinische Gefäßnamen. Bezeichnungen, Funktion und Form römischer Gefäße nach den antiken Schriftquellen*. BJ – Bh 31. Düsseldorf.
- HOFMANN B.
1966 Oves et marques de potiers de Banassac (Fouilles 1961–1964). *RCRF* 8, 23–44.
- Intercisa II. ALFÖLDI, R. M.–BARKÓCZI, L.–FITZ, J.–SZ. PÓCZY, K.–RADNÓTI, A.–SALAMON, Á.–SÁGI, K.–SZILÁGY, J. GY.–B. VAGÓ, E., *Intercisa II (Dunapentele)*. *Geschichte der Stadt in der Römerzeit*. ArchHung 36. Budapest, 1957.
- ISTENIČ J.
2000 *Poetovio, The western cemeteries II*, Catalogue. Ljubljana.
- IVÁNYI D.
1935 *Die pannonischen Lampen*. DissPan II:2. Budapest.
- JACOBS J.
1912 Sigillatafunde aus einem römischen Keller zu Bregenz. *JfA* 6, 172–184.
- JUHÁSZ GY.
1935 *A brigetioi terra sigillata* (Die Sigillaten von Brigetio). DissPan II:3. Budapest.
1936–37 *A lezouxi terra sigillata gyárak aquincumi lerakata* (Die aquincumer Niederlassung der Terra-Sigillata-Fabriken von Lezoux). *ArchÉrt* 41, 33–48.
- KABA M.
1963 Római kori épületmaradványok a Király-Fürdőnél (Römerzeitliche Gebäudereste beim Király-Bad). *BudRég* 20, 259–299.
- KARNITSCH P.
1959 *Die Reliefsigillata von Ovilava*. Linz.
1971 *Sigillata von Ivovavum. Die reliefverzierte Sigillata im Salzburger Museum Carolino Augusteum*. JSM 16. Salzburg.
- H. KELEMEN M.
1980 Római kori fazekaskemencék Balatonfüzfőn. *VMMK* 15, 49–70.
- KELLNER H.-J.
1961 Zur Sigillata – Töpferei von Westerndorf I. *BVbl* 26, 165–203.
1964 Die Sigillata – Töpferei in Pfaffenhofen am Inn und ihr Formenschatz. *Germania* 42, 80–91.
1981 Die Bildstempel von Westerndorf. Comitialis und Iassus. *BVbl* 46, 121–189.
- KÉRDŐ K.–NÉMETH M.
1993 Aquincum I. századi megszállásának kérdéséhez (Zur Frage der Besetzung von Aquincum im 1. Jahrhundert). *BudRég* 30, 47–53.
- KISS K.
1946–48 A westerndorfi terra sigillata gyár mesterei és kronológiája. *ArchÉrt* 7–9, 216–274.

- KNORR R.
1910 *Die Verzierten Terra-Sigillata-Gefässe von Rottenburg-Sumelocenna*. Stuttgart.
1919 *Töpfer und Fabriken verzierten Terra Sigillata des ersten Jahrhunderts*. Stuttgart.
- KUZSINSZKY B.
1932 *A gázgyári római fazekastelep Aquincumban* (Das grosse Töpferviertel in Aquincum). *BudRég* 11.
- MADARASSY O.
1999 *Canabae legionis II Adiutricis*, In: *Pannoniai Kutatások – A Soproni Sándor emlékkonferencia előadásai* (Bölcske, 1998. október 7.), Szekszárd, 69–74.
2001 *Kutatások az aquincumi katonaváros déli részén* (Research in the southern part of the Aquincum Military Town). *Aquincumi Füzetek* 7, 38–43.
- MEES A. W.
1995 *Modellsignierte Dekorationen auf südgallischer Terra sigillata*. *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden Württemberg* 54. Stuttgart.
- MÓCSY A.
1954 *Korarárómai sírok Szombathelyről* (Frühromische Gräber in Savaria). *ArchÉrt* 81, 167–190.
1976 Mócsy A. et alii, *Forschungen in Zalalövő 1974*. *ActaArchHung* 28, 147–196.
- MRT 5
HORVÁTH, I.–KELEMEN, M.–TORMA, I., *Magyarország régészeti topográfiája 5: Komárom megye, Esztergom és a dorogi járás*. Budapest 1979.
- MÜLLER G.
1968 *Das Lagerdorf des Kastelles Butzbach (Die Reliefverzierte Terra Sigillata)*. *Limesforschungen* 5. Berlin.
- NAGY L.
1942 *A békásmegyeri késő la Tène Fazekaskemence*. *ArchÉrt*, 162–172.
- NAGY T.
1964 *Perióduskutatások az aquincumi polgárváros területén* (Erforschung der Periode auf dem Gebiete der Zivilstadt von Aquincum). *BudRég* 21, 9–52.
- OSWALD F.
1931 *Index of Potters' Stamps on Terra Sigillata („Samian Ware“)*. Margidunum.
1936–37 *Index of Figure Types an Terra Sigillata („Samian Ware“)*. *Supplementum of the Annals of Anthropology*. Liverpool.
1948 *The Terra Sigillata of Margidunum*. Nottingham.
- OSWALD F.–PRYCE T. D.
1920 *An introduction to the study of Terra Sigillata*. London.
- OTTOMÁNYI
1991 *Késő római kerámia a leányfalui őrtoronyból* (Der Keramik von Burgus in Leányfalú). *StComit* 22, 5–144.
- K. PALÁGYI S.–NAGY L.
2000 *Római kori halomsírok a Dunántúlon*. Veszprém.
- PARRAGI GY.
1971 *Koracsászárkori fazekasműhely Óbudán* (A potter's workshop at Óbuda from the early imperial period). *ArchÉrt* 98, 60–79.
- PETŐ M.
1979 *Neuere topographische und archäologische Angaben zum Leben der Siedlung Gellérthegy-Tabán und Umgebung in der frühen Kaiserzeit*. *ActaArchHung* 31, 271–285.
1981 *La-Tène D - kora császárkori fazekastelep a Gellérthegytől délre elterülő síkságon* (La-Tène D - Frühkaiserzeitliche Töpfersiedlung auf der Ebene südlich des Gellértbergs), In: *Iparrégészeti kutatások Magyarországon* (Industrial Archaeology. Kilns and furnaces), Szerk. GÖMÖRI, J. Veszprém, 33–35.
- PETRU S.–PETRU P.
1978 *Neviodunum*. *Catalogi et monographiae* 15. Ljubljana.
- PETZNEK B.
1997 *Römerzeitliche Gebrauchskeramik aus Carnuntum*. I. *CarnuntumJb*, 167–323.
1998 *Römerzeitliche Gebrauchskeramik aus Carnuntum*. II. *CarnuntumJb*, 261–404.
- PLANCK D.
1975 *Arae Flaviae I. Neue untersuchungen zur Geschichte des römischen Rottweil*. *Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden Württemberg* 6. Stuttgart.
- PLESNIČAR-GEC L.
1977 *Keramika Emonskih Nekropol* (The Pottery of Emone Nekropolises). *DissMonSADJ* XX, Ljubljana.
- Sz. PÓCZY K.
1956 *Die Töpferwerkstätten von Aqincum*. *ActaArchHung* 7, 73–136.
- Pons Aeni
CHRISTLEIN, R.–KELLNER, H.-J., *Die Ausgrabungen 1967 in Pons Aeni*. *BVbl* 34, 1969, 76–161.
- RAUCHENWALD A.
1996 *Die Funde der Ausgrabungen 1986–1990 in der Zivilstadt Carnuntum – Insula VI*. *CarnuntumJb*, 61–226.

- Ri-Fi RICKEN, H.–FISCHER, CH., *Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinzabern*. Materialien zur römischen-germanischen Keramik 7. Bonn 1963.
- SCHÖNBERGER H.
1978 *Kastell Oberstimm*. Limesforschungen 18. Berlin.
- SCHÖRGENDORFER A.
1942 *Die römische Keramik der Ostalpenländer*. Brünn–München–Wien.
- SIMPSON G.–ROGERS G.
1969 Cinnamus de Lezoux et quelques potiers contemporains. *Gallia* 27, 3–14.
- STIGLITZ H.–JILEK S.
1997 Die Ausgrabungen im Auxiliarkastell von Carnuntum 1977–1988, In: *Das Auxiliarkastell Carnuntum 1, Forschungen 1977–1988*, Hrsg. STIGLITZ, H., ÖAI Sonderschriften 29. Wien, 13–146.
- SZIRMAI K.
1999 Az albertfalvai vicus. *BudRég* 33, 155–195.
- T. SZÓNYI E.
1973 A győri kálvária utcai római temető hamvasztásos sírjai (Die römischen Brandgräber des Gräberfeldes in der Győrer Kálvária Strasse). *Arrabona* 15, 5–67.
1981 Korarómai fazekaskemencék Mursellában (Early roman pottery Kilns in Mursella), In: *Iparrégészeti kutatások Magyarországon* (Industrial Archaeology. Kilns and furnaces), Szerk. GÖMÖRI, J. Veszprém, 19–26.
- TOPÁL J.
1981 *The Southern Cemetery of Matrica*. FontArchHung. Budapest.
1993 *Roman Cemeteries of Aquincum, Pannonia. The Western Cemetery, Bécsi road I*. Budapest.
- URBAN O.
1984 *Das Gräberfeld von Kapfenstein (Steiermark) und die römischen Hügelgräber in Österreich*. MBV 35. München.
- URNER-ASTHOLZ H.
1946 Die römische Keramik von Schleithem-Juliomagus. *Schaffhauser Beiträge zur vaterländischen Geschichte* 23, 1–206.
- VEGAS M.
1968 Römische Keramik von Gabii (Latium). *BJ* 168, 13–55.
- WALKE N.
1965 Das römische Donaukastell Straubing-Sorviodurum. *Limesforschungen* 6. Berlin.
1965–66 Reliefsigillata von Gauting. *BRGK* 46–47, 77–132.
- WEBER-HIDEN I.
1996 *Die reliefverzierte Terrasigillata aus Vindobona. Teil 1, Legionslager und canabae*, Wiener Archäologische Studien 1. Wien.
- ZABEHLICKI-SCHEFFENEGGER S.
1997 Dreifuss – Schüsseln mit Töpfermarken vom Magdalensberg. *RCRF* 35, 127–132.
- ZÖCHMANN CH.
1997 Terra Sigillata der Grabungskampagne 1993, In: *Das Auxiliarkastell Carnuntum 2, Forschungen seit 1989*, Hrsg. KANDLER, M., ÖAI Sonderschriften 30. Wien, 101–171.
- ZSIDI P.
1984 Újabb kemencék az Aquincum-gázgyári fazekastelepről (Neue Öfen aus der Keramikwerkstatt von Aquincum-Gasfabrik). *BudRég* 25, 367–391.

TÖPFERWERKSTATT IM SÜDLICHEN TEIL DER CANABAE VON AQUINCUM

PÉTER VÁMOS

Der Fundort befindet sich in der SO-Region der *canabae*, in unmittelbar südlicher Nachbarschaft des Amphitheaters, östlich von der einstigen Limesstraße (Abb. 1.1; 2.1). Im N-Streifen des sehr ausgedehnten Geländes zog sich die in O-W- und dann N-S-Richtung zum S-Eingang des Amphitheaters führende, von Gräben eingefasste Straße hin. In der SW-Zone befanden sich verschieden orientierte Gräben, Brunnen, Pfostenlochreihen unsicherer Funktion und kleinere Abfallgruben. Östlich davon waren – im S- und Mittelteil des Ausgrabungsgeländes – drei als größere Grubenhäuser bestimmte

Eingrabungen zu beobachten. Nach Überschreiten eines östlich davon gelegenen 80 cm breiten und 50 cm tiefen V-förmigen, NO-SW orientierten Grabens (Abb. 3.7; 6.1) folgt die ca. 200 m² große Zone, mit deren Funktion und Chronologie sich der Artikel beschäftigt (Abb. 3). Hier zeigten drei Töpferöfen mit großer Menge von Keramikmaterial und eine – aufgrund der stark tonigen Auffüllung in der Farbe des Materials halbfertiger Keramik – als Absetzgrube bestimmte Eingrabung die Spuren der Töpfertätigkeit. Von Osten her wurde das Gebiet durch zwei weitere NO-SW gerichtete Gräben und von Norden

durch eine große quadratische, 150–180 cm in den Boden eingetiefte Eingrabung geschlossen (Abb. 3.5). Letztere kann vielleicht der Überrest des zu den Öfen gehörenden Werkstatt- oder Lagergebäudes sein, das nach seiner Auflassung noch lange Zeit als Abfallgrube genutzt wurde. Das legen die beachtliche Menge von Keramikbruch (mit vielen Terra Sigillata) und das Tierknochenmaterial in der Auffüllung nahe. Im planierten Schutt und unmittelbar östlich von ihm waren je ein Bustum und etwas südöstlicher eine Körperbestattung zu erkennen.

Nach einer Ausgrabung von 1999 kann sich diese Zone nach Süden noch weiter erstreckt haben, was die von Norden her weiterreichenden Objekte gut zeigen (Abb. 2.2).

Der Artikel arbeitet die Töpferöfen, ihre Auffüllung sowie die Terra Sigillata-Funde des Geländes (ergänzt um die bei der 1999er Grabung gefundenen Stücke) auf.

Von den auf eine N-S-Achse aufgereihten drei Öfen befand sich der südlichste (Nr. 1) im besten Zustand (Abb. 4.1). Der in Pannonien als „Békásmegyér“-Typ (in der internationalen Fachliteratur als *Cuomo di Caprio*-Typ Ib) bekannte Ofen war von der LTD-Periode an bis ins 2. Jh. n. Chr. in Gebrauch (Anm. 5–22). Sein im Grundriß runder (Dm: 180 cm), in die Erde eingetiefter und verputzter Feuerraum war durch eine den Rost tragende Rippe zweigeteilt (Abb. 5; 6.2). Von den anderen beiden konnten noch am nördlichsten (Nr. 2) Grundrißbeobachtungen vorgenommen werden. Dieser war von weit geringerem Durchmesser (110–130 cm), leicht oval und hatte vermutlich einen ungeteilten Feuerraum (Abb. 4.2; 7.1). Der mittlere in der Reihe (Nr. 3) befand sich – durch mehrere nach- und aufeinander gegrabene Gruben – in fast völlig zerwühltem Zustand (Abb. 4.3–4). Aufgrund der in Details erhaltenen Wand des Feuerraums mochte er in Maßen und Konstruktion dem vorigen geähnelt haben, und aufgrund seiner Lage kann ihre Belüftung von einer gemeinsamen Stelle geschehen sein, wofür wir zahlreiche Beispiele kennen. Der von den letzteren beiden vertretene Typ ist ebenfalls für das 1.–2. Jahrhundert typisch (Anm. 23–25).

In den Öfen und im Grubenkomplex zwischen ihnen lagen große Mengen von Keramikbruch. Beim Studium der Dokumentation und des Fundmaterials wurde offensichtlich, daß wir in keinem Fall in der vorteilhaften Lage waren, das eigene Material des beim Brennen kaputt gegangenen Ofens untersuchen zu können. Aufgrund der mißglückten und deformierten Bruchstücke, der schlechte Brandqualität zeigenden Stücke und des weiteren der in auffällig großer Menge vertretenen Typen suggerierte aber ein Großteil der Auffüllung auf jeden Fall den Charakter des Töpferiabfalles. Auf Haushaltsabfall hindeutende wenige Tierknochen bzw. Glasgefäß-Bruchstücke und anderweitige Keramik fanden sich im Material von Ofen Nr. 2, aber auch hier nicht in beachtlicherer Menge (darunter war ein einziger Fund mit besserem Datierungswert: das sekundär gebrannte Seitenfragment einer norditalischen Terra Sigillata der Form *Conspectus 34* (Abb. 17.3)). Bei der Untersuchung der Auffüllung fanden sich in mehreren Fällen zusammenhängende Bruchstücke aus verschiedenen Öfen.

Wegen dieser Erscheinungen schien eine gesonderte Analyse der Objekte überflüssig zu sein, das Material wurde gemeinsam untersucht.

Nach Auflassung der drei Öfen wurden sie mit dem Töpferiabfall aus ihrer Umgebung aufgefüllt. Ob auch diese Abfälle noch aus diesen Öfen stammten oder Nebenerzeugnisse der in diesem Gebiet weiter fortgesetzten Keramikherstellung waren, kann nicht entschieden werden. Die Einheitlichkeit des Materials läßt jedenfalls den Schluß auf eine schnell ablaufende zu (mit Ausnahme vielleicht von Ofen Nr. 2, der kurze Zeit auch als „Abfallgrube“ gedient haben kann). Vielleicht stehen wir auch hier vor der – in Töpfereien nicht unbekannt – Erscheinung, daß die nicht mehr funktionierenden Öfen aufgefüllt wurden, um die weiteren Arbeiten auf ausgeglichenem Boden durchführen zu können.

Die Richtigkeit des Auswahlprinzips konnte auch durch die Röntgendiffraktions-Analyse bestätigt werden (Abb. 48–49). Die für lokal produzierte Waren gehaltenen Muster wiesen Identität mit dem (als Rohmaterial vermuteten) Kisceller Tonmuster auf und unterschieden sich von den als Kontrolle untersuchten Bruchstücken. Von den hier produzierten Stücken stellte sich auch heraus, daß die Brandtemperatur relativ niedrig war: sie erreichte keine 800 °C.

In der Auffüllung konnten die folgenden Typen als hier produzierte Ware bestimmt werden:

– Dreifußschalen (Abb. 10.1–9). – Der Typ war von der frühen Kaiserzeit bis ans Ende des 2. Jh. in Pannonien im Verkehr. Aufgrund der Randgestaltung können diese Exemplare etwa in der Domitians-Trajans-Zeit hergestellt worden sein (Anm. 27–54).

– Schüsseln mit horizontalem Rand (Abb. 10.10–11; 11.1–7). – Ihr Erscheinen in Pannonien ist in die Claudius-Zeit zu datieren und ihr Verschwinden auf die Wende 2./3. Jh. Ungeachtet der wechselreichen Randgestaltung vertreten diese Stücke einen identischen chronologischen Horizont: Das Fehlen der klassischen „Knickwand“ (im Material dominiert die abgerundete Seitenwand) – deren Blütezeit die Trajans-Hadrians-Zeit war – suggeriert eher eine dieser vorangehende Periode (Anm. 55–70).

– Schräg auskragende Töpfe mit geradem, sich schwach verdickendem („Kolbenrand“) und im Querschnitt dreieckigen Rand (Abb. 11.8–9; 12; 13.1–6). – Es handelt sich um Varianten, die von der Mitte des 1. bis zur Wende 2./3. Jh. in Gebrauch waren (Anm. 71–92).

– Krüge mit mehrteiligem Bandhenkel und profiliertem Rand, in relativ größerer Ausführung (Abb. 14–15). – Sie waren ebenfalls im 1.–2. Jh. häufiger (Anm. 106–118).

– Deckel mit gerundetem und eckigem Rand (Abb. 13.7–13). – Sie waren vor allem für das 1.–3. Jh. typisch (Anm. 93–105).

Bei Ergänzung dieser Ergebnisse durch die Untersuchung des gegenseitigen Verhältnisses der im Gebiet aufgetauchten Objekte und die Auswertung der Terra sigillata (aus den ca. 1000 Bruchstücken konnten 235 Gefäße ausgesondert werden) ergibt sich folgende Chronologie: Die NO–SW orientierten Gräben (von den dreien östlichen und den in der Mitte) schneidet einer-

seits das „Werkstattgebäude“ (Objekt Nr. 127), andererseits (im Falle des mittleren) die Tonabsetzgrube neben Ofen Nr. 1 (Abb. 3.4, 5, 7, 8), die mit diesem sehr wahrscheinlich einen chronologischen Horizont bildet. Es hat also den Anschein, daß diese Gräben den frühesten chronologischen Horizont bilden. Aufgrund der relativ engere Zeitgrenzen anbietenden Typen und Typencharakteristiken der in den Öfen gefundenen Hauskeramik ist ihre Herstellungszeit irgendwann in die letzten Jahrzehnte des 1. und die ersten des 2. Jh. zu datieren. (Diese Periode kann das Schälchen *Conspectus* 34 aus Ofen Nr. 2 nur bestätigen bzw. chronologisch noch „tiefer“ drücken.)

Die Gräben müssen folglich früher als diese Periode sein. Unweit von unserem Gebiet – in Luftlinie nur ca. 300 m – wurden ähnlich orientierte und angelegte Gräben freigelegt (Anm. 136). Diese werden mit dem 73 eingerichteten *ala*-Lager in Zusammenhang gebracht und für die vorher festgelegten Flurgrenzen des *vicus militaris* gehalten. Ihre Herstellung wird auf die Wende 1./2. Jh. datiert. Es erscheint aber als logischer, die Herstellung dieser Gräben in die Bauzeit des Lagers zu legen. Das unterstützen auch die in diesem Gebiet gefundenen Terra Sigillata, die nicht später sind als die ersten Herrschaftsjahre von Vespasian und Domitian. Die Fundkomplexe vom Gebiet der späteren *canabae* aus ähnlicher Zeit verbindet die Forschung eindeutig mit den *vici* der frühen Lager (Anm. 137).

Vorstellbar ist, daß schon zur selben Zeit wie die Gräben auch die Öfen geschaffen wurden, wenn aber nicht, dann mußte dies spätestens zu Beginn der Domitianszeit geschehen sein, und dann waren sie wahrscheinlich dazu bestimmt, einen Teil des Keramikbedarfs

im *vicus* zu befriedigen. Die Kapazität der Werkstatt kann aufgrund des Grundrisses der Öfen und der relativ wenigen Typen nicht sehr groß gewesen sein, und die Produktion der mit ihr ganz sicher parallel tätigen Werkstätten von Kiscell in der Bécsi und Selmeci utca mag ebenfalls zum Aufgeben der hiesigen Keramikproduktion irgendwann in der Trajans-Hadrians-Zeit beigetragen haben (Anm. 138).

Nach Auffassung des mit den Öfen gleichzeitigen „Werkstattgebäudes“ wurde dieses als Abfallgrube benutzt. Die spätbanassacer Terra sigillata sind wahrscheinlich schon Funde aus dieser „Abfall“-Phase. Von da an, im Laufe der Antoninus-Zeit war sie – wie dies die vielen mittelgallischen Sigillaten (52,34%), mehrere tausend Hauskeramik-Bruchstücke (in sichtlich anderer Ausführung als das Material der Öfen) und die beachtliche Menge von Tierknochen andeuten – ständig „in Betrieb“. In der Severus-Zeit kann sie noch offen gewesen sein, begann aber auch als Abfallager schon an Bedeutung zu verlieren, wie auch die sichtlich geringere Zahl von Rheinzaberner (11,06%), Westerndorfer und Pfaffenhofer Sigillaten (5,1%) zeigt. Noch im unteren Teil der Auffüllung kam ein 222 in Rom geprägter Denar von Alexander Severus zum Vorschein. Die endgültige Auffüllung und Planierung wird zu jener Zeit geschehen sein. Der Rand der im 3. Jh. gebauten (oder erneuerten) Straße verläuft bereits über unserem Objekt (Anm. 140). Des Weiteren waren im Schutt und seiner unmittelbaren Umgebung zwei Brandschüttungsgräber zu beobachten, die aufgrund ihrer Beigaben aus den ersten Jahrzehnten des 3. Jh. stammen (Abb. 9; 16; Anm. 141–145). Diesen folgten vereinzelt weitere bis ans Ende der Römerherrschaft.

